

XXVII. évfolyam, 5. szám

2020. november 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSÍJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.
Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:
Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:
baratsag@upcmail.hu
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457
OTP Bank Dél-dunántúli Régió,
7570 Barcs, Séta tér 5.

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft
Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:
Croatica Nonprofit Kft.

Felelős vezető:
Horváth Csaba ügyvezető igazgató
www.croatica.hu

Online szerkesztő:
Domainsector Kft.
<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését
a Miniszterelnökség
Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért
Felelős Államtitkársága,
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,
az Országos Horvát Önkormányzat
és a Bethlen Gábor Alapkezelő
támogatta.

Oroján István szobrai

Makett 1-2 (10x10x20 cm, körtefa, 1977)

Címlapunkon: **Oroján István: Szféra**

(80x40x10 cm, bükkfa, fém, 2000)

Bolgár-Magyar Barátság Napja

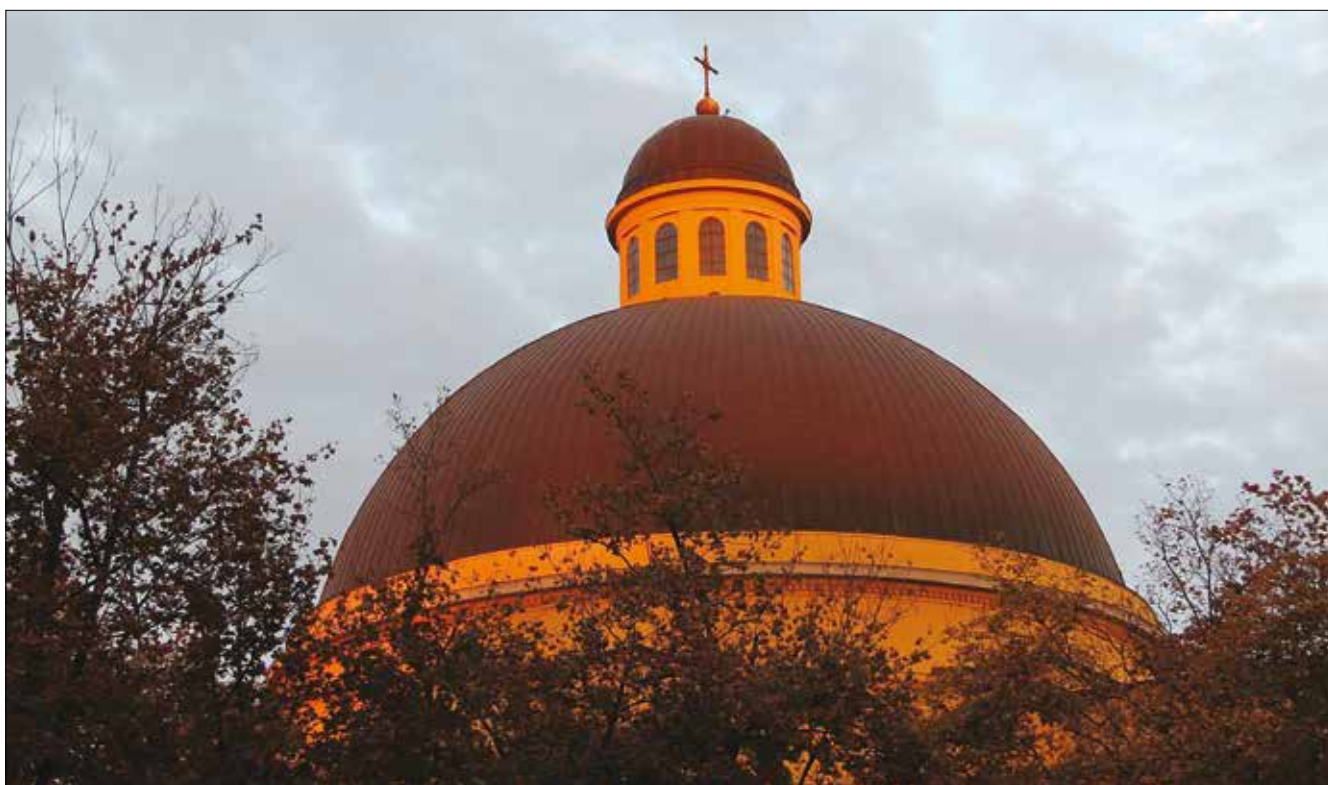

Ünnepségen került sor a felújított *Szent Cirill és Szent Metód Bolgár Ortodox Templom* és templomkert átadására, valamint a budapesti bolgár egyházközség és a bolgár iskola alapítóinak egyike, *Borisz Nevrokopi* metropolita mellszobrának avatására. Az ünnepségen beszédet mondott *Valeri Szimeonov*, a bolgár Nemzetgyűlés alelnöke, *Soltész Miklós*, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára, *Menczer Tamás*, a Külgazdasági és Külügyminisztérium tájékoztatóért és Magyarország nemzetközi megjelenítéséért felelős államtitkára, valamint dr. *Muszev Dancso*, a Bolgár Országos Önkormányzat elnöke. *Ekaterina Zaharieva*, a Bolgár Köztársaság külügyminisztere, aki hivatalos látogatáson járt Budapesten, a Bulgária és Magyarország között létrejött diplomáciai kapcsolatok 100 éves évfordulója alkalmából Arany érdemjellel tüntette ki *Kjoszeva Szvetlát*, a Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola volt igazgatóját, *Varga Szimeon* bolgár nemzetiségi szószólót, dr. *Muszev Dancsót*, a Bolgár Országos Önkormányzat elnökét, *Tanev Dimitert*, a Magyarországi Bolgárok Egyesületének elnökét, valamint *Kocsis Mihály* egyetemi tanárt, a Szegedi Tudományegyetem Szláv Intézet korábbi vezetője, akik tevékenységükkel sokat tettek a két ország közötti kapcsolatok elmélyítéséért.

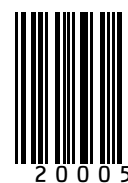

Őszi séta Székesfehérváron

Gohér Krisztina képriortja

Ára: 300 Ft

Petőfi Sándor

Itt van az ősz, itt van újra...

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig, énnem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.

Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy nesztét.

Mosolyogva néz a földre
A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anya.

És valóban ősszel a föld
Csak elalszik, nem hal meg;
Szeméből is látszik, hogy csak
Álmos ő, de nem beteg.

Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
Reggele, a kikelet.

Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik.

Én ujjam hegyével halkán
Lantomat megpenditem,
Altató dalod gyanánt zeng
Méla csendes énnem.

Kedvesem, te új le mellém,
Úlj itt addig szótlanul,
Míg dalom, mint tó fölött a
Suttogó szél, elvonul.

Ha megcsókolsz, ajkaimra
Ajkadat szép lassan tedd,
Föl ne keltsük álmából a
Szendergő természetet.

Erdőd, 1848. november 17-20.

TARTALOM

KÖZÖS EURÓPÁNK

Átadták a Pro Cultura Minoritatum Hungariae kitüntetések	10144
Roma Kultúra Világnapja, 2020	10146
Békéscsabai szlovák diákok átvették a nemzetiségi ösztöndíjat	10148
„Ha visszatekintek, egyet tudok mondani: szép volt!”	10149
Átadták a Franjo Vlašić-díjat Dombóváron	10152
Értékel a nemzetiségi biztoshelyettes Interjú dr. Sándor Erzsébettel	10153
Varga Ilona: Joka (részletek)	10159
Makkos Mária kegyhely története	10169

SZÍNHÁZ

Megvalósult a JELEN/LÉT Nemzetiségi Színházi Fesztivál 2020	10175

KÖNYV

Lánnyomok a sárban Könyvbemutató Csolnokon	10183

KIÁLLÍTÁS

A hívó szó: identitás A veregyeházi művésztelep alkotóinak IV. kiállítása	10190

HÁZAINK TÁJA

Disznótoros receptek	10195

INHALT, CONTENTS	10198

BORÍTÓINKON:

Oroján István szobrai láthatók,
a hátsó borítóinkon képriportok bolgár templom-
és szoboravatásról, valamint Gohér Krisztina fotói
az őszi Székesfehérvárról.

Átadták a Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjakat

Átadták az idei Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjakat. A magyarországi nemzetiségek kultúrájáért folytatott tevékenységek szakmai elismerésében 13 személy, illetve szervezet részesült. Mint a budapesti díjátadó ünnepségen elhangzott, a Magyar Művelődési Intézet által 2005-ben alapított díj az elmúlt évben a miniszterelnök általános helyettesének szakmai elismerései közé került. A díj korábbi hagyományait megőrizve olyan személynek, vagy szervezetnek adományozható, aki vagy amely a Magyarországon élő nemzetiségek körében az anyanyelvi kulturális örökség megtartásáért, fejlesztéséért, valamint a nemzetiségi közművelődés és kultúra területén végzett kimagasló tevékenységével hozzájárult a Kárpát-medence népeinek együttéléséhez.

Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes, nemzetiségekért is felelős tárca nélküli miniszter a csütörtöki eseményen *Klebelberg Kuno* egykori vallás- és közoktatásügyi miniszter gondolataival köszöntötte a közönséget: a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét nagygyá. „A kultúra megmaradásunk egyik záloga” – hangsúlyozta.

Mint mondta, a 15 éves hagyományra visszatekintő díjjal olyan személyeket és szervezeteket tüntetnek ki, akik elismerésre méltót végeztek és végeznek a Magyarországon élő nemzetiségek körében az anyanyelvi kulturális örökség megtartásáért, kibon-

takozásáért, és így hozzájárulnak a Kárpát-medence népeinek nemcsak együttéléséhez, hanem kölcsönös gazdagodásához.

Kiemelte: az alaptörvény deklarálja, hogy a Magyarországon élő tizenhárom őshonos nemzetiség államalkotó tényező és joga van az önazonosságához, önkormányzatához, az anyanyelv használatához, az anyanyelvi oktatáshoz, kultúrájuk, hagyományaik ápolásához és továbbadásához. „Köszönet és elismerés azoknak, akik kiemelkedő szakmai életútjukkal, nemzeti közösségük szolgálatával, anyanyelvi kultúrájuk széleskörű megismertetésével és nagyszerű egyéni teljesítményükkel kiérdemelték a Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjat” – zárta szavait.

Soltész Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára hangsúlyozta: Magyarország, a Kárpát-medence és egész Európa erősödése a nemzetiségeken és a nemzeteken múlik. Ezért is támogatják azt a törekvést, hogy a nemzetiségek megerősödését uniós szinten is támasszák alá, és ez a támogatási rendszeren, az elismerésen, adott esetben a pozitív diszkrimináción keresztül is megvalósulhasson - tette hozzá.

Az államtitkár köszönetet mondott a kitüntetetteknek kulturális tevékenységükért, amely által Magyarország és az itt élő nemzetek erősödnek. „Segítjük egymást és szolgáljuk egymást” – fogalmazott.

Díjazottak:

Az eseményen díjat kapott *Bajnokné Képes Gyöngyi* a sámsónházai szlovák nemzetiség közösségi és kulturális életében betöltött kiemelkedő szerepéért, továbbá a *Balkán Táncegyüttes és Kulturális Egyesület* a bolgár nemzetiségi néptánc-hagyományok bemutatása és népszerűsítése révén a kulturális identitás megőrzésében végzett három évtizedes munkájáért.

Elismerésben részesült *Bródy András* festőművész, a ruszin nemzetiségi kultúra hazai és nemzetközi hírnevének öregbítéséért, valamint a *Drenka Polska Hagyományőrző Együttes* a lengyel népzene és népdalkincs bemutatásával a nemzetiségi hagyományok fennmaradásában betöltött szerepéért. A *Furmicska Néptánc Egyesület* a csömöri szlovák folklór-hagyományok átörökítésében, valamint a gazdag helyi népviselet és anyagi kultúra megőrzésében vállalt szerepéért nyerte el a díjat.

*Jónás Géza*nak cimbalmosként a roma zenei hagyományok népszerűsítéséért és a zeneművészet különböző irányzataiban elért sikereiről, *Komáromy-Hiller Juliannának* a szerb néptánc-hagyományok átörökítéséért, valamint a táncpedagógiában és koreográfusként elért kiemelkedő eredményeiért ítélték oda az elismerést.

Lakatos Mónika a világzenében elért hazai és nemzetközi sikereivel a tradicionális romazene megismertetésében és népszerűsítésében elért teljesítményéért, a *Magyarországi Szlovének Szövetsége Felsőszölnöki Népdalköre* a szlovén népdalkincs megőrzésében és népszerűsítésében betöltött két évtizedes szerepéért kapta meg a díjat. A *Marica Kulturális Egyesület* a horvát nemzetiség kultúrájának megőrzésében és vallási életében betöltött több mint két évtizedes szerepéért nyerte el az elismerést. *Sikk Józsefné* a váci ukrán nemzetiség kulturális identitásának megőrzéséért és az anyaországhoz fűződő kapcsolatok kialakításában vállalt szerepéért, *Szenes Andrea* hegedűművész-zenepedagógusként a román és magyar népzene és folklórkincs megismertetésében és átadásában végzett kiemelkedő munkájáért, *Wagner Lászlóné* a budakalászi német közösség megszervezéséért és kulturális hagyományaik megőrzésében vállalt munkájáért vehette át a díjat.

(MTI)

Roma Kultúra Világnapja, 2020

Közel 50 éve, 1971. április 8-án, a London melletti Orpingtonban az I. Roma Világkongresszus döntött az egységes roma nemzeti jelképek használatáról, az önelnevezésről, valamint az Opre Roma! jelmondatról. Ez az esemény mind a mai napig jelentős állomás a romák intézményesült identitásának kialakulásában. Később, 1990-ben Varsóban, a IV. Roma Világkongresszuson született döntés arról, hogy április nyolcadikát, az első világkongresszus időpontját nemzetközi roma ünnepként ismerjék el. Utóbb, a kongresszus tiszteletére, az ENSZ április 8-át a Roma Kultúra Világnapjává nyilvánította.

Dr. Sándor Erzsébet helyettes nemzetiségi ombudsman, a rendezvény fővédnöke köszöntője:

Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Képviselő Asszonyok és Urak!
Tisztelt vendégek, a roma kultúra barátai!

Örömmel fogadtam el Agócs János elnök úr meghívását: megtiszteltetés, hogy a rendezvény fővédnökeként személyesen köszönhetem Önöket. A mai találkozásunkat nehezítő, közismert tényezők ellenére jól esik látni, hogy ilyen szép számban jelen vannak.

Rendhagyó ez a 2020-as év: a megjelenő, majd hullámokban fellángoló járvány jelentősen átalakította az életünket és alakítja a mindennapjainkat is. Ráadásul itt az ősz is, és valljuk be: szívesen pihenénk még néhány napot és legalább olyan nehezen engedjük el a nyarat és a nyári kikapcsolódás pillanatait, mint az iskola első hetét töltő gyermekeink. Kívánom, hogy az elmúlt hetekben – reményeim szerint – magunkba gyűjtött energiát sikerüljön megőriznünk a tanév során.

Egy hónappal ezelőtt ugyanitt egy szomorú eseményre emlékezve találkozhattunk: akkor a Roma Holokausztra, az önző emberi pusztítás és az ezzel szembeni önfeláldozó hősiesség összecsapásáról gondolkodhattunk, ma viszont a reményt és a jövőt láthatjuk: a Nemzetközi Roma Napon a magyar és az egyetemes civilizációt évszázadok óta értékeivel és sokszínűségével gazdagító roma kultúrát ünnepeljük. Az, hogy a vilá járvány miatt a hivatalos ünnepnap után csak öt hónappal később kerülhet erre sor, újabb jelképes üzenettel gazdagítja az alapvető felhívást: a roma kultúrával ne csak április 8-án foglalkozzunk, hanem ma és az év mind a 365 napján is!

Váljon életünk részévé!

Ismerjük meg szélteben-hosszában!

Értsük, élvezzük és támogassuk a roma kultúrát!

Értessük meg a külvilággal is, hogy a hazai roma nemzetiségű személyek magyar állampolgárként fontos, hasznos és pótolhatatlan tagjai a társadalmunknak!

Az ünneplés keretében hangsúlyozni kívánom, hogy roma származású honfitársaink művészként, sportolóként, mérnökként, orvosként, jogászként, szociális munkásként, pedagógusként, valamint sok más szakma, illetve a közélet képviselőjeként

kiemelkedő tevékenységet folytatnak, munkájukkal maradandó értéket teremtenek és elért eredményekkel a többségi társadalom tagjai számára is mintát mutatnak.

És ne feledkezzünk meg azokról a kétkezi, szorgos, sokszor kimerítő, izzadságos munkát folytató roma emberekről sem, akik jelentősen hozzájárultak és hozzájárulnak Magyarország köz- és magánépületeinek, közlekedési infrastruktúrájának vagy gazdasági erejének gazdagításához. Ez a tevékenység ugyanolyan tiszteletre méltó, mint a létrehozott különleges alkotások, amelyekre a magyar társadalom roma és nem roma tagjai egyaránt büszkék lehetnek.

Az ő példájuk az én szememben gyakran értéke sebb, mint bármilyen más tehetséges ember által elért eredmény, pontosan ezért, mert tudom, milyen nehéz büszkén vállalnia roma nemzetiségét és kultúráját annak, aki az identitásának előnyei mellett az élet számos területén a hátrányos következményekkel is esetleg nap mint nap szembesül.

És itt egy pillanatra álljunk meg! A magyarországi cigányság helyzetét sajnós napjainkban sem elsősorban a roma közösség nemzetiségi jogi és kulturális sajátosságai határozzák meg. Az emberi méltósággal, mint alapjoggal ütköző szomorú jelenség a szegénység is és a társadalmi kirekesztés is külön-külön, és együttesen még inkább! Az a tény, hogy hazánkban számos roma honfitársunknak jóval nagyobb valószínűséggel kell a szegénységből és a társadalmi kirekesztésből adódó kihívásokkal szembenéznie mint egy nem romának, azzal jár, hogy a szegénység elleni küzdelem hazánkban különösen komplex feladat. Ez pedig a társadalom valamennyi tényezőjétől, különösen pedig az államtól, egyházaktól és civil szervezetektől komoly, összehangolt és érték alapú, de legfőképpen őszinte fellépést igényel.

Napjaink egyik legnagyobb közös feladata, hogy mikroszinten, a társadalmi attitűd és szemlélet formálása terén is tegyünk meg mindent annak érdekében, hogy a hátrányos megkülönböztetés bármely formája esetén működésbe lépjen a társadalom egészséges immunreakciója, vagyis, hogy mindenki képes legyen felismerni a különféle jogsértéseket és legyen tisztában azzal, hogy saját vagy mások

alapjogainak sérelme esetén mit lehet, és mit kell tennie, s kihez, milyen szervhez vagy intézményhez fordulhat jogorvoslatért. A mindennapi, apró lépéseken keresztüli szemléletformálás másik oldala is kiemelkedően fontos: mutassuk meg a többségi társadalom tagjainak a nemzetiségi közösségek értékeit és az együttélésből fakadó számtalan hosszútávú társadalmi, gazdasági és kulturális hasznot!

Keressük és erősítsük azokat a roma személyeket, személyiségeket, akik származásukat felvállalva

reményt adhatnak és utat mutathatnak, akár példaképként is szolgálhatnak azok számára, akik ma még nem látják a hátrányos helyzetükből való kitörés lehetőségét, a jobb jövő ígérését.

Az I. Roma Világkongresszus jelmondatával kívánok Önöknek és mindannyiunknak sok erőt, jó egészséget, valamint sikert, bízva abban, hogy együttműködve, közösen képesek vagyunk megteremtteni a szebb és igazságosabb élet lehetőségét.

Opre Roma! „Fel romák!”

Szlovák nemzetiségi ösztöndíjakat adott át Soltész Miklós Békéscsabán

Két diáknak adott át nemzetiségi ösztöndíjat a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára pénteken Békéscsabán. A Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégiumban tartott ünnepélyes átadón Soltész Miklós elmondta, *tizenhét iskolából harmincnyolc fiatal kapja meg a húsz hónapon keresztül folyósított ösztöndíjat; a szlovák mellett román, szerb, horvát, szlovén és német nemzetiségi tanulók is.*

Korábban a roma nemzetiség is jogosult volt rá, őket most más keretből támogatják – jegyezte meg, hozzátéve, hogy összesen százhetven tanuló kapta meg eddig az ösztöndíjat.

Az államtitkár elmondta, a támogatás odaítélésakor a jó tanulmányi eredményt és a nemzetiségi közösségért végzett szolgálatot veszik figyelembe. Úgy fogalmazott, az utolsó pillanatban indították el ezeket az ösztöndíjakat, amelyek fontosak a nemzetiségi identitás, a nyelv és a kultúra megőrzéséhez. A politikus szökött arról, hogy a magyar és a szlovák nép tizenkilenc évszázadon keresztül békében élt egymással, a XX. században a nagyhatalmak „ugrasztozták őket egymásnak”. A két ország vezetői és lakosai is elkezdtek azonban közeledni egymáshoz, mert megérezték, hogy össze kell tartaniuk. Ennek

folytatását és erősítését kérte az átadóünnepségen a két 11. évfolyamos diáktól, *Farkas Zorkától és Tóth Tamástól.*

Magyarország és Szlovákia közeledését jelzi, hogy Budapesten, a Keleti pályaudvarhoz közel, egy régi szlovák evangélikus templom helyén a magyarországi szlovákok számára önkormányzati és kulturális célokat szolgáló központ épül, melynek költségeit a két ország közösen fedezi.

Herczeg Tamás, a térség országgyűlési képviselője köszöntőjében arra a „nehéz, de szép feladatra” buzdította a fiatalokat, hogy őrizzék meg kettős identitásukat. Emlékeztetett rá, hogy választókerülete tíz településén összesen tizenhét nemzetiségi önkormányzat működik. Békéscsabán már hat van, a megyeszékhelyen ugyanis tavaly az ukránok is kisebbségi képviselőt alakítottak.

Kiszely András, Békéscsaba szlovák nemzetiségi önkormányzatának elnöke kijelentette: jó ötletekkel és minden ifjú magyarországi szlovák nemzedék saját identitásának kialakításával érhető el, hogy az alföldi szlovákság további háromszáz éven át fennmaradjon.

(MTI)

Rosta Tibor/MTI felvétele

2020. október 21-én Soltész Miklós a zuglói Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégiumban adta át a a budapesti horvát nemzetiségi ösztöndíjakat *Boros-Krabok* Ábelnek és *Kettinger* Viktóriának.

„Ha visszatekintek, egyet tudok mondani: szép volt!”

Dr. Kásler Miklós, az emberi erőforrások minisztere, 2020. szeptember 10-én Németh László-díjat adományozott **Kemmer Erzsébet**nek, a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja (MNÁMK) tanárának. Ennek apropóján beszélgetett **Fiedler Antal** tanártársával múlttól, jelenről, jövőről.

– Tisztelettel gratulálok az elismeréshez! Aki ismer, tudja: a legjobb helyre került ez a díj. Hogyan érintett, amikor megtudtad, te vagy a díjazottak egyike?

– Nagyon szépen köszönöm! Emlékszem, az egyik júniusi reggelen kaptam egy e-mailt az EMMI-től. Nem tűnt sürgős feladatnak, gondoltam este, ha több időm van, elolvasom. Aztán később, miután elolvastam, nagyon meghatódtam. Igazán jólesett!

– Talán többen nem tudják, hogy ez egy megtisztelő szakmai elismerés, melyet az emberi erőforrások minisztere általában pedagógusnap alkalmából ad át azoknak a tanároknak, tanítóknak, akik a gyermekek harmonikus személyiségformálásában huzamos ideig kiemelkedő munkát végeznek.

– Őszintén bevallom, nekem is utána kellett olvasnom. Egyáltalán nem számítottam rá, nagy meglepetés volt. Azt hiszem, mindenkinek jó érzés, ha elismerik a munkáját. Nagyon szépen köszönöm a díjat és a felterjesztést is!

– Ugorjunk egy nagyot! Menjünk vissza a pályád leg-
elejére! Hogyan kezdődött?

– A bajai Frankel Leó Németnyelvű Gimnáziumban érettségiztem. Ez a mai MNÁMK elődje. Kiválóan éreztem magam abban a közösségben. Akkori tanárain – Kőszegi Ica néni, Richnovszky Andorné Ica néni – példaképeim voltak. Már az egyetem alatt megkerestek azzal, hogy ha végeztem, feltétlen menjek vissza. Ötödik évben tényleges állásajánlatot is kaptam, de édesapám azt mondta, először fejezzem be a tanulmányaimat, utána lesz még lehetőségem dolgozni. Így is tettem. 1986-ban végeztem az ELTE Bölcsészkarán. Friss német nyelv és irodalom–történelem szakos középiskolai tanári diplomával koptattam be volt iskolám ajtaján.

– Milyen érzés volt egykori diákként a katedrára, a „másik oldalra” kerülni?

– Ismerős volt mindenki. Nagy szeretettel fogadtak. Akkoriban tíz pedagógus alkotta a nevelőtestületet, ami önmagában családi hangulatot biztosított. Támogattuk, segítettük egymást nemcsak a munkában, a magánéletben is. Figyeltünk a másokra, sokat beszélgettünk, igazán kollegiális volt a légkör.

Szauter
Teréz igaz-
gatónő
gratulál a
kitüntete-
tettnek

– Ebben a gimnáziumban már akkor is meghatározó volt a magyarországi német identitás. Te mennyire kötődsz a német nemzetiséghez?

– Sváb családból származom, ami természetesen meghatározta az életemet, hatással volt a pályaválasztásomra is. Testvéremmel Baján nőttünk fel, de édesapám Őrszálláson született. Ez a település a jelenlegi Szerbia területén található, Katymártól ötven kilométerre. A két világháború közt nyolcvan százalékban svábok laktak. Otthon – velünk éltek az apai nagyszülők is – német dialektusban beszélünk. Édesanyám félig magyar, félig sváb lány volt, a Kecskemét melletti Helveciáról származik. Vele magyarul beszélünk. Nekünk így volt természetes.

A német nemzetiséghez való kötődésemet erősítette az is, hogy egyetemi éveim alatt több német néprajzi táborban is részt vettem. Tokajon, Hajóson, Pornóapátiban, Szombathelyen. Feladatunk a német nemzetiség nyelvjárásainak feltérképezése volt, illetve a német nemzetiségi kultúra megismerése és rögzítése. Szegedről, Pécsről és Budapestről vettek részt nemzetiségi származású egyetemisták, kutatók és tanárok ezeken a táborokon.

– Teljesen egyértelmű volt, hogy a pedagógus pályát választod?

– Konzervatív családból származom, ahol apu volt a „főnök”. Nagyon tiszteltem őt. Jó tanuló voltam, szerettem a matematikát is, és mivel édesapám közgazdászként dolgozott, gondoltam, én is ezt a pályát választom. Apu azonban azt mondta, nekem, nőként valami olyan munkát kell majd végeznem, ami sokkal inkább családbarát. Legyek tanár! Én pedig szófogadó lányként úgy voltam vele, ha apu szerint ez jó lesz nekem, hát tanár leszek.

– Azért feltételezem, volt más motivációd is.

– Hát persze. Amikor az egyetem utolsó évében tanítási gyakorlatra mentünk, azt vettem észre, hogy

tetszik nekem, ha hatni tudok a gyerekekre. Jó dolog látni, hogy fejlődnek, a pedagógiai szempontból „nehéz esetek” pedig kihívást jelentenek. Ennyi év után elmondhatom azt is, hogy azon kevés emberek közé tartozom, akinek a munkája egyben a hobbija is. Engem sohasem fárasztott a tanítás. Ellenkezőleg! Mindig is sok lehetőséget, fejlődést láttam benne! Nagyon hálás vagyok édesapámnak, amiért erre a pályára terelt!

– Szóval nem bántad meg, hogy nem lettél közgazdász. Felnőtt néhány nemzedék a kezed alatt. Gondolom, volt részed bőven sikerekben, esetleg kudarcokban is...

– Nagyon szeretem a Facebookot. Talán meglepő ez a kijelentésem, de amióta van, rengeteg volt diákkal ezen a felületen tartom a kapcsolatot. Hatalmas öröm, ha egy szinte már elfeledett diákom ír a semmiből, és megkérdezi, hogy vagyok? Vagy amikor kapom a visszajelzést arról, hogy akkor ugyan rosszul esett a szigorom, de milyen jó, hogy most nincs gondja a német nyelvtannal. Megosztják velem örömeiket, tanácsot kérnek. Ezek az igazi sikerek. Kudarcok? Természetesen voltak. Úgy fogalmaznék, hogy ha az órán, a tanítás során voltak is, remélem, hogy a nevelés folyamatában hatással voltam a gyerekekre, át tudtam adni az általam képviselt értékeket.

– Tudjuk rólad, szeretted, amit csinálsz, jól érzed magad pedagógusként. Sohasem vagy fásult? Hogyan tudsz folyamatosan megújulni?

– Ahhoz, hogy a gyerekeknek segíteni tudjak, szükségem van a változásra. Amikor érettségi felkészítő, kérdező, elnök vagy éppen szakértő képeztést szereztem, az motivált, hogy megismerjem a kimeneti elvárásokat. Ha ezeket pontosan tudom, akkor célirányosan, hatékonyan tudom felkészíteni a gyerekeket. Így lettem mentortanár is. Sok régi Frankelos jött vissza hozzám órát látogatni. Tanácsot kértek egyetemi gyakorlatukhoz, szakdolgozatuk írásához. Segíteni akartam nekik. Ezért végeztem el a mentortanár mesterképzést a pécsi egyetemen, és így később már tudatos volt a segítségnyújtás. Gyakran kértek fel tolmácsolásra is. Amikor épült az MNÁMK, küldöttségek érkezésekor, de városi rendezvényeken is. Ez is „ébre” tartott.

– Jól értem, hogy az állandó fejlődéshez szükség van egy ösztönöző közegre is?

– Abszolút! Az MNÁMK ilyen szempontból is kiváló intézmény. Amióta a diákok német érettségire is szerezhetnek, német vendégtanárok tanítanak nálunk. Az udvariasság is megköveteli, hogy jelenlétükben csak németül beszéljünk. Helyi, német tanító kollégáimmal, Paplauer Paulával, Manz Alfrédal, Csorbai Péterrel, vagy éppen főigazgatónkkal, Szauter Teréziával is sokszor németül beszélünk, mert ez így természetes számunkra. Ha jókedvünk van, akkor mindenki a saját sváb dialektusában vesz részt a beszélgetésben. A beszélgetések témája is

fontos, mert jól bevált gyakorlatokat, módszereket is szívesen megosztunk egymással. De közelítsünk ehhez más irányból! Ahhoz, hogy a gyerekek számára a legfrissebb ismereteket adhassam át, tisztában kell lennem az irodalom és a történelem aktualitásaival. Azaz olvasnom kell – magyarul és németül is – és a napi hírek tekintetében is felkészültnek kell lennem. Ez nem azt jelenti, hogy politizálok, de igyekszem gondolkodásra, önálló véleményalkotásra nevelni a tanítványaimat. Úgy gondolom, későbbi életükben sok előnyük származhat ebből.

– Az évek során nem voltál híján ötleteknek, kezdeményezéseknek. Sok újdonság fűződik a nevedhez. Mesélj ezekről, légy szíves!

– Pályakezdekként tényleg tele voltam ötletekkel. Mondok egy példát. Görög projekt nap. Úgy hoztuk közel az antik görög kultúrát a gyerekekhez, hogy egy nap, csak erről szólt. Irodalmi szekció alakult, színházat csináltunk, a gyerekek indultak az olimpián, a testnevelő kolléga minden gyakorlathoz mondatot keresett, és a gyerekek ilyen keretek között végezték a feladatokat. Megtanultak görög bordalokat írni, a menzán görög ételt főztek. Szóval mindenki odatette magát. Ma már természetesen az ilyen projekt napok, de a pályám elején ez egyáltalán nem így volt. Talán furcsán hangzik, de mindig megtalálták a feladatokat. Mint például a német-magyar tagozat új érettségi rendszere.

– Ha jól tudom, ez akkor Magyarországon egyedülálló vállalkozás volt.

– A német-magyar tagozat történelem érettségije más, mint a hagyományos, nemzetiségi rendszer. A német vendégtanárok hozták magukkal Németországból. Forrásalapú történelemoktatással önálló gondolkodásra és következtetésekre nevelik a diákokat, akik így történelmi látásmódot sajátítanak el. Nálunk ez nem volt kidolgozva. Mivel a magyar történelem is része a németországi történelmi érettséginek, nekünk is el kellett sajátítani ezeket az új módszereket. Eleinte hospitáltunk a német tanártársainknál, hogy mi is megtanuljuk ezt az új rendszert. Azt kellett elsajátítanunk, amit ők öt évig tanultak az egyetemeken. Sok dolgot építettünk be a munkánkba, nem automatizmusként vettük át a német kollégák módszereit. Nem mondtunk le a tényközlésről, mint a történelem oktatás egyik legfontosabb módszeréről. Német segítséggel megalkottuk a saját stratégiánkat. Büszkén mondhatom, felnőttünk a feladathoz.

– Ahogyan a német-magyar tagozat egyéb kihívásaihoz is. Ha kellett könyvet írtatok, televíziós anyagokat készítettetek. Hogy történtek ezek?

– Kezdjük a tévével! Amikor Nagy Tünde kolléganőm mentora voltam, egyik óráján, ahol hospitáltam, levetített egy videofilmet a www.zanza.tv internetes oldalról. Ez a portál lerövidít tananyagokat és 10-15 perces videó formájában foglal össze ismereteket.

reket. A mai, digitális világban ez igen közel áll a gyerekekhez. Érettségire való felkészítésre is nagyon alkalmas. Miután ezt megláttam, elgondolkodtam rajta, hogyan tudnánk ezt még jobban beépíteni az oktatásunkba, mivel a filmeket magyar nyelven készítették, nálunk viszont a történelmet is német nyelven oktatjuk. Jött az ötlet: fordítsuk le a narrációs szövegeket, és készítsünk hozzá munkalapokat!

– Tankönyv?

– 1993-ban a Nemzeti Tankönyvkiadó, illetve a Raable-Klett Verlag kérésére két munkatársammal együtt készítettünk el egy német nyelvkönyvet. Autentikus szövegekre épülő, változatos feladatokat tartalmazó, differenciált fejlesztésre alkalmas tankönyv született.

– *Elképesztő energiád következő megnyilvánulásaként a pedagógus életpálya-modell bevezetésekor, az országban az elsők között lettél szakértő.*

– Igen, két okból vállaltam a feladatot. Egyrészt egy teljesen új minőségbiztosítási rendszer jött létre, és úgy gondolom, hogy a mi hivatásunknak is szüksége van erre. Ha ismerem a rendszert, jobban tudok segíteni kollégáimnak a felkészülésben. Másrésztől 1986, vagyis a pályám kezdete óta egy intézményben dolgozom. Kíváncsi voltam, hogy működik a világ máshol. Milyen a légkör, milyen módszereket alkalmaznak, milyen egy másik iskola felszereltsége? Ennyi év tanítás után is előfordul, hogy minősítésem látott módszert alkalmazok az órán. Tanulni mindig lehet.

– *Ne feledkezzünk meg arról, hogy a rengeteg feladat mellett feleség és kétgyermekes családjának is vagy!*

– Igen, kisebb családom erdőmérnök férjemből és két, már nagykorú gyermekemből áll. Ahhoz, hogy azt a gyermeknevelési stílust, amit otthon láttam, a saját családomban is meg tudjam valósítani, szükség volt rá, hogy a férjem hasonlóan családcentrikus legyen, és elfogadja, hogy a gyermekeinket kétnyelvűen neveljük. Ebben segítség volt székely származása. Így aztán a gyerekek velem németül beszéltek, édesapjukkal magyarul.

– *Gyermekeid mivel foglalkoznak?*

– Barbara most kezdte a mesterképzést a Nemzeti Közszolgálati Egyetem biztonsgpolitika és nemzetvédelem szakán. Kornél hetedik féléves gépészmérnök egyetemi hallgató Győrben. Mindketten megtalálták a nekik megfelelő irányt, bízom benne, hogy

tanulmányaik végeztével boldog és kiegyensúlyozott életet élhetnek!

– *Beszélgetésünk lassan a vége felé közeledik. Egy utolsó kérdés. Ebből a tartalmas múltból kiindulva milyen tervek vannak?*

– Szeretnék továbbra is a tőlem megszokott, és a magam által elvárt intenzitással tanítani, és nevelni. Folytatni, amit eddig tettem. Szeretném, ha a gyerekek megértenék és elfogadnák az általam is közvetített értékeket, mert biztos vagyok benne, hogy ez iránymutató lehet számukra. Aztán egyszer elmegyek nyugdíjba. De ha visszatekintek, egyet tudok mondani: szép volt.

Ebben a pillanatban egy pici könnycsepp csillant meg a Németh László-díjas pedagógus, Kemmer Erzsébet, vagy ahogy mindenki ismeri, Lissi szemében. Talán édesapjára gondolhatott, aki elindította ezen a pályán. Talán hirtelen lepergett benne az elmúlt harminchat év. Talán felvillant előtte szerető, boldog családja...

Aztán elköszönt, várták a diákjai. Mert éppen becsengettek...

(A zentrum.hu nyomán)

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu

Átadták a Franjo Vlašić-díjat Dombóváron

A Dombóvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat Franjo Vlašić bán, s a Dombóvár és térségben élt horvátság történelmi emlékeinek, valamint a még itt élő horvátok identitásának megőrzéséért és a Dombóvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat támogatásáért és erősítéséért posztumusz ismeri el a 2016-ban elhunyt író, szociológus, néprajzkutató és történész, néhai Frankovics György tevékenységét.

A kiemelkedő személyiség 1945. december 9-én született *Drávafokon*. 1964-1968 között Pécsen a Tanárképző Főiskolán folytatta tanulmányait történelem-délszláv szakos hallgatóként. Az egyetem elvégzése után Lakócsán lett tanár, ahol néprajzi múzeumot hozott létre. Dolgozott a Pécsi Rádió Horvát szerkesztőségében, de a Kossuth Rádiónak is. Rendszeres szerzője volt a *BARÁTSÁG*nak, és a Hrvatski glasniknak. A Pécsi Tanárképző Főiskola Horvát-Szerb Tanszékének adjunktusaként, az 1980-as években a Pécsi Rádió és a Magyar Televízió Pécsi Horvát Stúdiója munkatársaként tevékenykedett.

Az általa végzett néprajzi, történelmi kutatások és gyűjtések felbecsülhetetlen értékűek. Munkásságát számtalan kiadvány, évkönyv, könyv és gyűjtemény őrzi.

1991-1994 között a Magyarországi Horvátok Szövetségének elnökeként is működött. Mindvégig a magyar-horvát közös történelem és a jelen együttélésének, a szomszédság, az egymásrataltság kedvező eredményeinek ismertetésére törekedett.

Frankovics György mindenkivel megtalálta a közös hangot, kapcsolatokat épített. Munkájával önzetlenül szolgálta a horvát néprajzi és történelmi értékek megőrzését.

2010-ben a Dombóvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat megalakulásakor Hepp Mihállyal együtt ő volt az, aki felajánlotta támogatását és segítségét. Ő hívta fel a figyelmüket arra, hogy Dombóvár szülötte a közös történelem kimagasló alakja Vlasics Ferenc, azaz Franjo Vlašić, a későbbi híres hadvezér, politikus és horvát bán.

Kezdeményezője, valamint támogatója volt a városi Vlašić-emlékhely létrehozásának, jelentős szerepe volt – úgy Magyarországon, mint Horvátországban – Vlašić bán személyének és életének közismertté tételében.

A horvát nemzetiségi önkormányzat rendezvényein, ünnepi eseményein rendszeresen részt vett, többször tartott előadást kutatásairól. A dombóvári horvát képviselő-testület tisztelettel adózik segítőkészségének, emberségének, a közös célok elérése iránti elkötelezettségének és barátságának, amelyre immár a Franjo Vlašić-díj is segít emlékezni.

A posztumusz díjjal járó oklevelet a kitüntetett felesége, Frankovics Katalin vette át.

A másik kitüntetett, Győrvári Gábor Zoltán igazgató volt. A díjazott 1959-ben született Szigetváron, gyermekkorát Felsőszentmártonban töltötte, középiskolai tanulmányait Pécsen végezte. Matematika, valamint horvát nyelv és irodalom szakos tanár, jelenleg a pécsi Miroslav Krleža Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium igazgatója, továbbá a Szentlőrinci Horvát Önkormányzat alelnöke. A korábbi ciklusokban az Országos Horvát Önkormányzat tevékenységében is aktívan közreműködött, az Oktatási és Nevelési Bizottság elnöke, illetve oktatósi és nevelési stratégiáért felelős tanácsnok volt.

Kormányzati szinten is számítanak véleményére és tapasztalatára. A nemzetiségi közneveléssel kapcsolatos döntések szakmai előkészítésén résztvevő Országos Nemzetiségi Tanács elnöki tisztségét is betölti. Számos szakmai és társadalmi elismerésben is részesült. Pécs Város Önkormányzata például a Pro Civitate Díjban részesítette.

A Dombóvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzatot – mely Tolna megyében az egyetlen a horvát nemzetiség körében – megalakulása, azaz 2010 óta támogatja tisztségeiben. Segíti a Nemzetiségi Önkormányzat kulturális és történelmi emlékeket őrző-ápoló tevékenységét. Az általa vezetett intézmény énekkarával és zenekarával együtt rendezvények rendszeres résztvevője.

A szoros együttműködést a Miroslav Krleža Horvát Iskola és a Dombóvári Horvát Nemzetiségi Önkormányzat megállapodással erősítette meg, kapcsolatukat ezzel is magasabb szintre emelve.

Értékel a nemzetiségi biztoshelyettes

Interjú dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébettel

– Miután első ciklusa végén 2019-ben újraválasztották a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettesévé, milyen eredményekre emlékezik vissza elégedetten, és milyen feladatokat lát a legfontosabbaknak a következő időszakban?

– Nemzetiségi biztoshelyettesi mandátumom 2013. október 21-i kezdete óta immár hét év telt el, azaz több mint fél évtized, ami ugyan objektíve nem túl hosszú idő, mégis alkalmas arra, hogy értékelhessem a nemzetiségi közösségek vezetőivel, a nemzetiségi szakemberekkel és a közösségek tagjaival és tagjai érdekében az elmúlt években végzett közös szakmai munkát. A visszatekin-
tésre jó okot ad az is, hogy a rendszerváltás utáni időszak magyarországi nemzetiségi jogi rendszere tavaly lett huszonöt éves: megtiszteltetésnek tekintem, hogy e negyedszázad utóbbi éveiben munkatársaimmal együtt én is szolgálhattam nemzetiségi közösségeinket.

Az előző mandátumom első évei a szakombudsmeni rendszert felváltó biztoshelyettesi pozíció kereteinek érdemi tartalommal való megtöltésével teltek, a nemzetiségi közösségek szervezeteivel és vezetőivel való ismerkedés, valamint az új típusú ombudsmanhelyettesi intézmény eszköztárának kialakítása jellemezte a munkánkat. Az eközben szerzett tapasztalatok arra figyelmeztettek, hogy a panaszok kezelése és a rendszerszintű vizsgálatok és visszás helyzetek elemzések mellett a hatékony feladatellátás érdekében a társadalom egésze számára újszerű eszközökkel és módszerekkel több ismeretet érdemes közvetíteni a tizenhárom elismert nemzetiségi közösség létéről, helyzetéről és jogairól, a nemzetiségi biztoshelyettes szerepéről és jogvédő feladatairól. Alkalmazni kell és érdemes a digitális kommunikáció, a közösségi média adta lehetőségeket. A nemzetiségi joganyagban bennerejlő ellentmondások, egyes jogszabályok egymásra hatásából adódó, rendszer-jellegű koherenzavarok, esetenként egyértelmű hiányok vagy a jogalkalmazás hibái egyre nagyobb számban jutottak a tudomásomra. A biztoshelyettesi intézmény ismertségét és hasznosságát évről évre sikerült növelni: a panaszoknak és megkereséseknek nem pusztán a száma nőtt, hanem az érintett nemzetiségi jogterületek szerkezete is változott. A növekvő ügyszám mögött

azonban számomra az emberi tényező a legfontosabb, minden ügy, minden panasz mögött sokan vannak: nemzetiségi identitásukat megélni és megerősíteni kívánó emberek sorsa, sőt olyanoké is, akik a származásukkal összefüggésbe hozható hátrányos megkülönböztetést is kénytelenek időnként elszenvedni.

Újraválasztásom után nagyon fontosnak tartottam és tartom a korábbi mandátumom idején megkezdett munka folytonosságát: továbbra is azokon az elveken és szakmai meggyőződésen, vizsgálati módszereken, új kommunikációs és kapcsolattartási platformokon zajlik, amelyeket

biztoshelyettesi minőségemben nemzetiségi közösségeink érdekében szükségesnek, lehetségesnek és a leginkább hasznosnak tartok. Arra nem számíthatam 2019 őszén, hogy a 2020-as év részben megbénítja a személyes kapcsolattartást és megnehezíti a helyszíni vizsgálatok folytatását, helyenként ellehetetleníti a nemzetiségi önkormányzatok tényleges, hatékony működését és nagymértékben korlátozza a nemzetiségi közéletet. A kiszolgáltatott helyzetben lévő, szociálisan rászoruló, többszörösen hátrányos helyzetben élő emberekre pedig – köztük nagy számban a roma közösség tagjaira – ebben az évben hatványozottan figyelniem kell.

– A nemzetiségi jogterület szempontjából több területen is – a Nemzetiségi és a Közoktatási törvény – jelentős változások történtek. Hogyan vett részt a módosítások előkészítésében? Melyek az első visszaigazolások a módosításokról?

– A 2019-es év kiemelkedő szakmai kihívása volt a nemzetiségi jogi törvény átfogó módosításának előkészítése. A Miniszterelnökség által ebből a célból életre hívott szakmai munkacsoport tagjaként a korábbi évek jogalkalmazási tapasztalatai, valamint specifikus szakmai anyagaink alapján 27 technikai és 31 tartalmi módosítási javaslatot tettem a tapasztalt anomáliák megszüntetése és a joganyag szükséges fejlesztése érdekében. A részletes indokolással alátámasztott javaslataink közel 90%-át a szakmai munkacsoport ülésén jelenlévő szakértők, nemzetiségi képviselők és egyes kormányzati szervek képviselői elfogadták, így ezek az országgyűlés által elfogadott jogszabály-módosításba is beépültek.

A közoktatási törvény 2020-ban történt módosítása során két vonatkozásban fogalmaztam meg véleményt. A nemzetiségi jogokat érintő változások kapcsán egyetértettem azzal, hogy a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény bizonyos szempontból kiszélesíti az egyetértési jog gyakorlására jogosult nemzetiségi önkormányzatok körét. A több településre kiterjedő működési, felvételi körzet meghatározásakor ugyanis nem kizárólag az érdekelt települési nemzetiségi önkormányzat egyetértését kell kikérni, hanem a módosítás értelmében valamennyi érintett települési nemzetiségi önkormányzat egyetértését is be kell szerezni. Ez a változtatás részben kedvezőnek értékelhető, ugyanakkor azonban számolni kell azzal a körülménnyel, hogy az érintett települési nemzetiségi önkormányzatok érdekei és ebből következően az álláspontjuk között, adott esetben – saját szempontjukból akár méltányolható – eltérések is fennállhatnak. Ez a körülmény felesleges feszültségeket generálhat az érintett nemzetiségi önkormányzatok között, végső soron pedig ellehetetlenítheti a nemzetiségi tanulók feltétlen érdekét szolgáló nemzetiségi nevelés-oktatás hatékony megszervezését.

Felhívtam továbbá a figyelmet arra, hogy a javaslat-csomag szabályozatlanul hagyta a nemzetiségi önkormányzatok közötti egyet nem értés esetén kialakuló helyzet feloldásának módját és eszközét, ezzel elbizonytalaníthatja a jogalkalmazást, és megnehezítheti, vagy éppen ellehetetlenítheti az egyetértési jog gyakorlására nyitva álló határidők betartását.

A közoktatási törvény módosítása során általam véleményezett másik elem az egyenlő bánásmódot érintő rendelkezés volt. A személyhez fűződő jogok megsértése esetén a jogszabály lehetővé teszi a pénzbeli kompenzáció kiváltását valamely oktatási szolgáltatással, abban az esetben is, ha a kereseti kérelem nem erre irányult. Ez megítélésem szerint számos aggályt vet fel. A jogszabály-módosítás ugyanis indoklásában a gyöngyöspatai roma gyermekek szegregációs perére utal. Az elmúlt évek során hazánkban lezajlott hasonló eljárások során a bíróságok elvi éllel szögezték le, hogy az indokolatlan elkülönítés lelki, pszichés sérülést, traumát okoz az érintett gyerekeknek. A gyöngyöspatai ügyben eljáró bíróság ezt felismerve és elismerve hangsúlyozta, hogy a sérelemdíj nagyobb része az elkülönítéssel okozott pszichés hatásokért jár, és kisebb része az alacsonyabb minőségű oktatásért. A jogszabálytervezet tehát egyfelől nincs összhangban a Ptk. sérelemdíjat a vagyoni jellegű károktól elkülönítő szabályozásával, másfelől nem reflektál arra a problémára, hogy a szegregáció, vagy az iskolákban előforduló más, a személyiségi jogok megsértésével járó ügyekben bekövetkező lelki, pszichés hátrányok nem kompenzálhatóak, különösen nem alkalmasak erre az évekkel későbbi, bizonytalan szakmai tartalmú és kivitelezésű oktatási szolgáltatással. A nyilvánvaló jogalkalmazói jogbizonytalanság veszélye mellett a módosított rendelkezés felveti

a jogorvoslathoz való egyenlő hozzáférés jogának lehetséges sérelmét olyan, főként roma gyermekek esetében, akik a tartós, rendszerszerű jogellenes oktatási elkülönítés által okozott pszichés hatások sértettjeként személyiségi jogaik védelme érdekében bírósághoz fordulnak.

Számomra pedig – az előbbi jogi érveken felül – hivatali elődeim, a korábbi kisebbségi ombudsmanok tapasztalati és tudományosan is megalapozott szakmai álláspontja, amelyeket nyilvánosan hozzáférhető jelentésekben tettek közzé, meghatározó és mértékadó ebben a kérdésben. Az általuk kialakított jogértelmezéstől való eltérésnek nem látom sem indokát sem célszerűségét. A közoktatási törvénynek az oktatási szegregációt a sérelemdíj átértelmezésével összefüggésbe hozó rendelkezése körüli, zömmel politikai természetű vitában, szakmai párbeszéd hiányában, nem veszek részt.

– Hogyan alakult a panaszbeadványok száma és az egyes nemzetiségek közötti, valamint a területi megoszlásuk aránya az előző ciklusban? Jellemzően milyen típusú ügyekkel fordultak a nemzetiségi biztoshelyetteshez, milyen problémaköröket tud kiemelni?

– Első biztoshelyettesi ciklusom során az éves ügyszám összességében csaknem a két és félszeresére növekedett: 2019-ben 409 volt a panaszügyek száma, ami jelentős változás és egyértelműen jelzi, hogy az ombudsmani rendszer átalakítását követően az elmúlt években a nemzetiségi biztoshelyettesi intézmény egyre ismertebbé és elfogadottabbá vált a nemzetiségi közösségek tagjai számára. A hozzám forduló panaszosok száma továbbra is évről évre emelkedik. A legutóbbi két teljes év statisztikája alapján is. 2018-ról 2019-re hat százalékkal nőtt a panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok száma.

A hazai nemzetiségi közösségek lélekszámából adódóan minden évben a roma nemzetiségű állampolgárokat érintő ügyek száma a legmagasabb: 2019-ben 172 esetben foglalkoztam a roma közösség problémáival, ez szinte teljesen megegyezett a 2018. év ilyen jellegű ügyeinek számával. A magas ügyszám, illetve azok tartalma továbbra is azt jelzi, hogy a roma nemzetiségű lakosok közül sokan küzdenek megélhetési és lakhatási nehézségekkel, illetve az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével.

A többi tizenkét nemzetiségtől érkező panaszok száma illetve aránya évente változó, 2019-ben például kiemelkedően magas volt a német beadványok száma (107 darab), ami a közösség kiemelt közéleti aktivitása mellett, a málenkij robotra hurcoltak hozzátartozóinak hadigondozotti ellátásával kapcsolatos ügycsomagnak is köszönhető. 2019-ben a szlovák nemzetiség volt 19 beadvánnyal a harmadik legnépesebb csoport, a németekhez hasonlóan panaszaiuk zömmel a klasszikus egyéni és közösségi nemzetiségi jogokkal, a nemzetiségi önkormányzatokkal, illetve a fenntartásukban működő nemzeti-ségi intézményekkel álltak összefüggésben.

Évről évre növekszik a több, illetve a valamennyi nemzetiségi közösséget érintő ügyek száma, amelyek alapvetően a nevelés-oktatással, a kulturális jogokkal, a nemzetiségi önkormányzatok működésével és finanszírozásával, illetve jogszabály-veleményezéssel kapcsolatban merültek fel.

A panaszbeadványok területi megoszlása tekintetében elmondható, hogy 2019-ben is minden megyéből érkezett beadvány, igaz, lényeges különbség tapasztalható az érintettségben. Az előző évhez hasonlóan Budapest vezeti a rangsort, ami részben a minisztériumok, központi hatóságok és nemzetiségek országos önkormányzatainak székhelyeivel magyarázható. Másrészt azzal, hogy a hozzáférhetőséggel kapcsolatos problémák indikátora: a Hivatal nem rendelkezik regionális vagy megyei kirendeltségekkel, így a fizikai hozzáférhetőség csak a fővárosban optimális. A klasszikus nemzetiségi jogi ügyek dominanciáját jelzi a megyék további rangsora (Békés, Fejér, Komárom-Esztergom, Pest megyék), amelyek mögött 2019-ben hátrébb szorultak az első sorban roma problémákat hordozó országrészek (Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg).

A panaszbeadványok vonatkozásában megfigyelhető, hogy a 2019-es év tárgykörei és azok arányai hasonlóak voltak az előző évihez és továbbra is jól mutatják a panaszügyekkel kapcsolatos klasszikus nemzetiségi ügyek (nemzetiségi nevelés-oktatás, nemzetiségi önkormányzatok, kultúra), valamint a roma esélyegyenlőségi, illetve egyenlő bánásmód ügyek (szociális, lakhatási, gyermekvédelmi, közfoglalkoztatási) közötti megosztottságot.

– A 2021-es népszámlálásra való felkészülés már 2019-ben elindult. Minden nemzetiségi szakpolitikai döntés alapját az képezi, hogy a népszámláláson hányan vallják magukat a nemzetiségekhez tartozónak. Milyen problémák merültek fel az előkészítés során, és milyen lehetőséget lát ezek megoldására?

– A 2019-es év során szakmai megbeszélések és helyszíni látogatások alkalmával több jelzést is kaptam a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási gyakorlatával, a népszámlálások során gyűjtött adatok feldolgozásával és a 2021. évi népszámlálás előkészítésével kapcsolatban. A felvetett problémák nem pusztán elvi vagy módszertani szinten eredményezhetik az eljárás anomáliáit, de arra tekintettel is, hogy a népszámlálás adatsorai az önkormányzatok megalkívhatóságától a közösségi nyelvhasználati lehetőségeken át a finanszírozási környezetig számtalan területen meghatározók, hosszú távú hatással lehetnek a közösségek kollektív jogainak gyakorlására is.

A főbb feltárt problémakörök többek között: a népszámlálás anonimitásának kérdése, így a felvett adatok, például a családi- és utónév, illetve a nemzetiségi kötődésre vonatkozó adatok összekapcsolhatóságával kapcsolatos aggályok, vagy a népszámlálás adatvédelmi kérdései, különös tekintettel a nemzetiségi adatok kezelésére. Hasonlóan kritikus kérdések a népszámlálás nemzetiségi kötődést viz-

gáló kérdéseinek meghatározása, valamint a nemzetiségi önkormányzatok részvétele a népszámlálás előkészítésében, végrehajtásában. Fontos az is, hogy pontosan miként történik majd a népszámlálás adatfelvétele, a nemzetiségi kötődésre való rákérdezés, és milyen módszerrel választják ki a számlálóbiztosokat.

A KSH népszámlálási gyakorlatát és a 2021. évi népszámlálás előkészítését érintő nehézségek sokrétűsége és komplexitása okán úgy véltem, hogy szükséges a témában átfogó vizsgálat indítása. Ennek eredményeként adtam ki 2020 áprilisában a 2/2020. számú elvi állásfoglalásomat a 2021. évi népszámlálás előkészítését és végrehajtását érintő, nemzetiségi jogi vonatkozású kérdésekről. A <http://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh> honlapunkról nyilvánosan elérhető állásfoglalás célja a népszámlálás előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatban a nemzetiségi jogterületet érintően felmerült komplex kérdések árnyalt és objektív szakmai szempontokon alapuló bemutatása. A népszámlálás adatai elvi és gyakorlati szempontból is rendkívül fontosak a nemzetiségi jogterület érintettjei számára, hiszen a népszámlálás számos, a nemzetiségi közösségek tagjait megillető alapvető jogot érint. Ebbe a körbe tartozik a nemzetiségi önazonosság szabad vállalásához és megőrzéséhez való jog, a magánszférához és a személyes, illetve személyes különleges adatok védelméhez való jog, valamint a nemzetiségi önkormányzatok létrehozásának joga.

Reményeim szerint az elkészült elvi állásfoglalás hozzájárul ahhoz a szakmai előkészítő munkához, melynek eredményeként bízhatunk abban, hogy a 2021. évi népszámlálás során, a Magyarországon élő természetes személyekről felvett adatok valós, megbízható és árnyalt képet mutatnak majd a hazánkban élő tizenhárom nemzetiségi közösség komplex helyzetéről.

– Milyen programok álltak Ön előtt döntő többségben az előző években, kik segítettek a munkáját, és kik voltak az együttműködő partnerei?

– 2019 a nemzetiségi jogterület szempontjából a számvetés és (újra)tervezés időszaka volt, így első sorban stratégiai döntésekről és az azokat kísérő folyamatokról szólt. A fókuszban három különböző, de a jogérvényesítési rendszert alapjaiban meghatározó területet érintő változás állt: az ombudsmani jogvédelem, a nemzetiségi önkormányzati rendszer és a törvényi szabályozás.

Hat éves biztoshelyettesi mandátumom 2019. október 21-én járt le, így az Alaptörvény és az ombudsmantörvény alapján az ombudsmannak új személyt kellett jelölnie a pozícióra. A kötelező egyeztetési eljárás folyamán az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége és az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága egyhangú támogatásáról biztosított, így az egykori és a hivatalba lépő új ombudsman egyetértésben újra jelölt erre a megbízásra. Az Országgyűlés 2019. november 4-én 153

szavazattal ismételen megválasztott a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettség, így az új mandátumom hat éven keresztül, 2025. november 3-ig tart majd.

Az elmúlt évet meghatározó jelentős esemény volt, hogy a tavalyi év őszén került sor a nemzetiségi önkormányzatok általános választására, amely a települési, területi és országos képviseleti szint egyidejű megújítását jelentette. Ennek során közel 2200 települési és 62 területi nemzetiségi önkormányzat alakulhatott meg, és mind a tizenhárom elismert magyarországi nemzetiségnek létrejött az országos önkormányzata is. Ehhez kapcsolódik az az örömteli esemény is, hogy a testületek kiemelkedő kulturális és társadalmi szerepének elismeréseképpen – az első nemzetiségi önkormányzati választás huszonötödik évfordulójára is figyelemmel – az ombudsman által alapított Justitia Regnorum Fundamentum-díjat jelölés alapján 2019-ben az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége nyerte el.

E meghatározó események mellett 2019-ben is tovább erősítettem a kapcsolatokat és az együttműködést a hazai nemzetiségi közösségek képviselőivel, kiemelten a nemzetiségi országgyűlési képviselővel és a nemzetiségi szószólókkal, valamint az országos nemzetiségi önkormányzatok korábbi, majd az októberi választást követően az új elnökeivel. Az érintett nemzetiségi vezetők több ügyben is kezdeményezték, hogy vizsgálatot indítsak, illetve intézkedésemet kérték az általuk észlelt problémák, jogsértések feltárása, megszüntetése érdekében.

Mindezen történések szakmai kihívások elé állítottak engem csakúgy, mint munkatársaimat, hiszen folyamatos alkalmazkodást, egyben stabilitást kívántak meg az intenzív külső változások ellenére is. Bár 2019 sok szempontból sajtóságos év volt, programjaim során mégis az előző évekhez hasonló tendenciák ismerhetők fel: titkárságom munkájának több mint felét a személyesebb hangvétellű, korlátozott létszámú szakmai megbeszélések és fórumok tették ki. A tanácskozások és egyéb rendezvények esetében elsősorban a nemzetiségi közösségekkel ápolt kapcsolatok megerősítésén volt a hangsúly, ezek jelentették az események 48%-át. 2019-ben a fentiekén túl hozzávetőlegesen minden tizedik programra (11%) külföldi út alkalmával került sor. Azonban nem kizárólag ezekben az esetekben jártam el nemzetközi ügyekben: tevékenységem 20%-ában olyan témák szerepeltek, amelyek a hazánkban élő nemzetiségek anyaországaihoz, vagy az egyenlő bánásmód érvényesítését célzó nemzetközi intézményekhez kapcsolódtak.

Az elmúlt években kiemelt együttműködő partnereim egyrészt a nemzetiségek választott testületei, így az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége, valamint a települési, területi és országos nemzetiségi önkormányzatok, továbbá az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága és az Országgyűlés szakbizottságai voltak. Az évek során kölcsönös szakmai együttműködést alakítottam

ki az Alkotmánybírósággal, az Egyenlő Bánásmód Hatósággal, a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatósággal és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatósággal is. Megbízatom jellegéből fakadóan elengedhetetlen a kormányzati és közigazgatási szervekkel ápolt folyamatos szakmai együttműködés is, így rendszeresen közvetlen kapcsolatot tartok a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárságával és a Belügyminisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárságával. Hasonlóan fontos szakmai partnereim az Oktatási Hivatal Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központja, a Nemzeti Választási Bizottság, a Nemzeti Választási Iroda és Vecsei Miklós, a diagnózis alapú felzárkózási roma stratégia előkészítésének és végrehajtásának koordinálásáért felelős miniszterelnöki biztos. Együttműködő partnereim között az egyeztető testületek, így a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport, az Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Munkacsoport Nemzetiségi Ügyekért felelős Tematikus Munkacsoportja, az Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Munkacsoportja, a Romaügyekért Felelős Tematikus Munkacsoport, az Antiszegregációs Kerekasztal, a Roma Koordinációs Tanács és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is jelentős szerepet töltenek be.

Kiemelten fontosnak tartom, hogy folyamatosan szakmai kapcsolatot tartsak fenn a nemzetiségi közösségek kulturális autonómiájának érvényesítése, illetve egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos jogainak biztosítása érdekében tevékenykedő hazai és nemzetközi kutatóintézetekkel, valamint egyházi és társadalmi szervezetekkel is.

Munkámat megbízatom első ciklusa idején, illetve még az idei év augusztusáig két különálló szervezeti egység segítette: a hatáskörömbé tartozó ügyek szakmai, adminisztratív és koordinációs előkészítését, valamint a szakmai programok szervezését a Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkársága biztosította, az ombudsmani hivatal egyik külön főosztályának egységeként működő Nemzetiségi Jogi Osztály feladata pedig a beadványokkal és vizsgálatokkal kapcsolatos szakmai anyagok előkészítése, továbbá az információszerző és felvilágosító tevékenységemben való tevékeny közreműködés volt. E két szervezeti egységben a tíz aktív – több esetben szociálpolitikusi és mentálhigiénés szakember végzettséggel is rendelkező – jogász munkatárs mellett a csapatban egy szociális munkás, mediátor és tréner képesítésű szakember is dolgozott.

A kihívások mellett azonban az elmúlt fél év hivatalunk, és különösen a nemzetiségi jogterületen dolgozó munkatársak számára több szakmai és szervezeti szempontból is jelentős változást hozott. A 2019-ben végrehajtott átmeneti költözés után 2020 szeptemberétől az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala új, megnövekedett alapterületű székhelyén folytatja működését Budapest V. kerületében, a Falk Miksa utca 9-11. szám alatti székházában. Munkatársaim immár XXI. századi infrastrukturális körülmények között dolgoznak.

mények között végezhetik munkájukat. Hasonlóan örvendetes változás, hogy közel tíz év után sor került a hivatal munkatársainak bércorrekciójára is.

A szakmai munkánkat érintő legfontosabb változás az, hogy kezdeményezésemre Kozma Ákos ombudsman úr megszüntette a nemzetiségi jogterület 2012 óta fennálló, szakmai és szervezeti szempontból is indokolatlan hivatalon belüli kettéosztottságát: a hivatal SzMSz-ének módosításával a korábban különálló, szakmai irányítás szempontjából mégis szervezen összetartozó egység – a Nemzetiségi Biztos helyettes Titkársága és az Általános Vizsgálati Főosztály részeként működő Nemzetiségi Jogi Osztály – egyesülhetett. 2020 augusztusában az önálló szervezeti egységként folyamatosan továbbműködő Nemzetiségi Biztos helyettesi Titkárságon belül létrejött nem önálló szervezeti egységként a Nemzetiségi Jogi Osztály. Ennek köszönhetően irányításom és vezetésem alatt az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalán belül helyreállt a nemzetiségi jogterület teljes szakmai és szervezeti egysége.

– Mely témakörökben folytatódnak a vizsgálatok és hol lesznek helyszíni látogatások a közeljövőben?

– A 2020-as év – ahogyan az egész országot, sőt a világot – az ombudsmani hivatalt is nem várt nehézségek és új kihívások elé állította. A koronavírus világjárvány és a terjedésének megelőzése érdekében tett intézkedések sora számunkra is azzal a szomorú következménnyel járt, hogy számos programunkat kellett elhalasztanunk. Felül kellett vizsgálnunk a terveinket és a hivatali munkaszervezés jelentős átalakításával is alkalmazkodnunk kellett a megváltozott körülményekhez.

Kollégáimmal március és június között otthoni munkavégzés keretében folyamatosan dolgoztunk, kezeltük a hazai nemzetiségi közösségek tagjainak

hivatalunkban már folyamatban lévő és időközben érkezett ügyeit. Továbbra is fogadtuk a beadványokat, a szakmai megkereséseket, az elektronikus ügyintézés vált azonban meghatározóvá a biztosi és biztos helyettesi eljárások során. Folyamatos volt a kommunikációnk az online felületeken, a legfrissebb információkat a közösségi média oldalain és a honlapunkon osztottuk meg.

Tisztában vagyok a nemzetiségi közösségeket érintő súlyos kihívásokkal, nagyra értékelem ezért, hogy a nemzetiségi közösségek, szervezetek és intézmények nagy többsége – a munka teljes átszervezése és gyakran komoly áldozatok árán – igyekezett megküzdni a világjárvány okozta kihívásokkal. Számos példát láthattunk a közösségi összefogás és szolidaritás szerepére, a nemzetiségi kulturális és nevelési-oktatási intézmények fenntartói is folyamatosan keresték, és most az ősz folyamán keresik újból azokat az eszközöket, amelyekkel a megváltozott körülmények között is magas színvonalon tehetnek eleget vállalt kötelezettségeiknek.

Annak ellenére, hogy a járványhelyzet ismételt súlyosbodása miatt munkánk során a személyes jelenlét helyett újra az elektronikus kapcsolattartási és online munkavégzési formák kerültek előtérbe, nagy tervekkel és ambíciókkal indulunk neki az előttünk álló új „dolgos” időszaknak. Bár a világjárvány okozta kihívások továbbra is kiszámíthatatlanok és a környezet folyamatosan változik, a hozzánk érkező panaszokból és visszajelzésekből is látjuk és érezzük, milyen kihívások érik a nemzetiségi közösségeket.

A járvány miatti biztonsági intézkedések sajnos számos, korábban jól működő kapcsolattartási fórum használatát akadályozzák, azonban munkatársaimmal együtt a nemzetiségi közösségekkel kialakított kapcsolataink dinamizálására és új kommunikációs lehetőségek feltárására törekszünk. A magam

A nemzetiségi biztos helyettes titkársága

részéről továbbra is aktívan jelen kívánok lenni a nemzetiségek életében, reménykedve, hogy mielőbb visszatérhetünk a megszokott ügymenethez és együttműködéshez, a személyes kapcsolattartási lehetőségekhez. Mindaddig, amíg erre biztonságosan nem kerülhet sor, az országos önkormányzatok vezetőségének felajánlottam az online találkozás és beszélgetés lehetőségét: javaslatot tettem arra, hogy akár meghatározott időközönként, akár igény szerint egy biztonságos online platform igénybevitelével közvetlenül kommunikálhatunk egymással.

Nem szeretném azonban teljesen kizárni annak lehetőségét sem, hogy – megfelelő járványügyi óvintézkedések mellett – az elkövetkező hónapokban néhány személyes helyszíni látogatásra is sort kerítsek, elsősorban azokon a helyszíneken, ahol a folyamatban lévő vizsgálatok személyes egyeztetést indokolnak az adott területen élő, működő érintett felekkel.

2021. évi terveimben központi helyet foglal el tevékenységünk kétirányú bővítése. Egyrészt havi rendszerességgel átfogó megyelátogatások segítségével szeretném közelebb vinni a területi és települési szinten működő nemzetiségi szervezetekhez az általunk nyújtható jogvédelem lehetőségét, másrészt pedig meghatározott időközönként – várhatóan negyedévente – online elérhető nemzetiségi hírlevél formájában kívánom tájékoztatni az érdeklődő közvéleményt – természetesen megfelelő anonimizálás után. Az információk a hozzánk beérkező időszerű egyéni panaszok típusairól, az általunk megtett intézkedések formájáról, a megkeresett hatóságokról és válaszaikról, s minden egyéb aktivitásunkról szólnának, amit feladatkörömmel összefüggésben munkatársaimmal közösen folytattunk.

– *Megpezsztültek a külföldi kapcsolatok is, szívesen szólnék a fontosabb találkozókról, konferenciákról, előadásokról.*

– *Legfőbb nemzetközi partnereink között tartjuk számon az Európa Tanács különféle speciális moni-*

toring bizottságait és egyeztető fórumait, az Európai Unió egyenlő bánásmód hatóságait és ombudsmani intézményeit összefogó szakmai szervezet, az Equinet valamint az EU alapjogi ügynökségét, a FRA-t, az ENSZ rasszizmus elleni bizottságát (CERD), vagy éppen az EBESZ romaügyekkel foglalkozó bizottságát. 2016 és 2020 között tagja voltam az Európa Tanács kisebbségi keretegyezményének ellenőrzését végző független szakmai testületnek, ebben a minőségemben közel egy tucat európai ország kisebbségvédelmi rendszerét vizsgálhattam. Az elmúlt években a nemzeti kisebbségek európai ernyőszervezete, a FUEN rendezvényeinek valamint az ENSZ kisebbségi fórumának rendszeres résztvevője voltam kollégáimmal. A koronavírus világvjárvány és az ezzel kapcsolatosan világszerte elrendelt óvintézkedések és utazási korlátozások a nemzetközi kapcsolatok terén jártak a legjelentősebb változással az előző években kialakult gyakorlathoz képest. Míg első mandátumom idején munkatársaim is és én magam is évente számos külföldi konferencián, munkamegbeszélésen és fórumon vettünk részt, illetve az ombudsmani hivatal is számos nemzetközi rendezvénynek adott otthont, az említett korlátozások miatt jelenleg ezek a nemzetközi rendezvények a fizikai kapcsolattartás síkjáról teljes egészében az online térbe költöztek. Így elmondható, hogy szerencsére az elmúlt évek során kialakított hasznos és érdemi nemzetközi szakmai kapcsolataink nem szakadtak meg, a személyes kiutazások illetve a külföldi látogatók fogadása helyett azonban átmenetileg az elektronikus és virtuális kapcsolattartásé a főszerep a nemzetközi együttműködések terén. Bár ez a módszer a szakmai együttműködés „szintentartását” biztosíthatja, természetesen bízom abban, hogy a járvány leküzdése után újra helyreáll a külföldi és nemzetközi partnereinkkel való személyes együttműködés lehetősége is.

– *Köszönjük az interjút, további sikeres munkát kíván a BARÁTSÁG szerkesztőségé!*

**Az Njt
módosításának
szakmai
egyeztetésén**

Török Tamás
felvételei

Joka

(részletek)

Válni kell

Minden történetet érdemes a legelején kezdeni. Az elején... Még akkor is, ha a cigány bölcsek váltig állítják: egy igazi történetnek mindig ködbe veszik az eleje, és soha nincsen vége. Mindig van, ki folytassa tovább.

Joka története például akkor veszi kezdetét, amikor már harmincnál is több évet leélt. Valójában Janónak hívják, és egyelőre sejtelve sincs arról, hogy rövid idő múlva a József név cigány megfelelőjén fogják emlegetni.

Amikor az életébe csöppenünk, az egész kompánia, amellyel vándorol, hetek óta tartó izgalomban él. Amióta hét faluval arrébb lesátorozásuk közben a helybeliek vasvillákkal, cséphadarókkal és furkósbotokkal kergették el őket, azóta ég bennük a láz. Tudják, hogy megérett az idő. Az első este óta, amikor itt táborot vertek, azt is tudják, hogy mire érett meg. A kompánia vezetője (akit az idegenek vajdaként emlegetnek), az öreg Losó az esti tűz körül elmondta mi lesz. Az egyik fiatal legény – akinek fején és vállán véres kötések jelezték, hogy alaposan helybenhagyták minap – azt kérdezte tőle:

– Mondd meg öreg, mit vétettem én? A légynek sem ártottam eddig életemben. Nem ismertünk egyet sem azok közül, akik rajtunk ütöttek... Csak azért, mert az Úristen barnább bőrt szabott ránk, minket bárki a szájára vehet, gyalázhat, gyilkolhat?

– Mindannyian Isten gyermekei vagyunk! – felelte Losó.

– Aha! Csak mi a mostohagyerekei... – vágott szavába egy férfihang a hátsó sorból – többekből keserű felnevetést fakasztva.

– Egy almafán sem lóg két egyforma alma – folytatta Losó, mit sem zavartatva magát. – Egy apa sem szeretheti egyformán a két fiát. Épp annyira, ugyanolyan lélekkel s szándékkal teheti ezt, mégis mást és mást szívlel bennük. Így aztán a szeretetét is másformán érzeteti velük.

– Minket szegény földönfutókká tesz, másokat meg gazdag pöffeszkedővé – okvetetlenkedett megint valaki.

– Azok is szegények voltak, akik ránk támadtak. Nem annyira, mint mi, de nagyon is szegények... Mít gondoltok, miért zúdultak így ránk? – kérdezte a kompánia feje.

Mint ilyenkor lenni szokott, a legközelebb ülők szemeiket a földre szegezték, nehogy egy tekintetével felszólítsa őket. Voltak, akik azonnal távolabb húzódtak a körtől, amelyre a lángnyelvek fényt vetettek. A kínos csend fekete szövetét végül egy vékony gyerekhang hasította fel.

– Lehet, hogy gonosz cigányok jártak ott előttünk.

Többen azonnal lehurrogták. Részint, mert gyermek létére nem átalott belebeszélni a nagyok dolgába, részint pedig azért, mert gonosztságot feltételez a saját fajtájáról.

Losó azonban védelmébe vette.

– Miért ne lehetnének gonosz cigányok? A mifajtánkban éppúgy lehetnek bűntevők, mint bármely más atyafiságban. Sőt tán még több is, hiszen az éhezés, a fázás, a szeretetlenség nagyon rossz tanácsadó. De még a mi kompániánkban se mondanám azt, hogy mindenki jó ember. Ahogy néhányan – nézett sújtó szemekkel némelyekre – Nyicával és az asszonyotokkal bántok, többször is mondtam már, nem vall jó érzésre.

– Talán épp az asszonyaikat féltették tőlünk – vetette közbe az egyik leginkább nőcsábász hírébe keveredett legény, hogy oldja a felgyülemelő csend keltette feszültséget. Megjegyzése igencsak nagy derültséget keltett.

– Lehet, hogy pont valami tiltott helyükre vertük le a sátorkarót – bátorodott fel egy éltebb családfő.

– Ez butaság. Nem tudhatták előre, hogy hol ütünk majd táborot. Azt, hogy hol vagyunk, csak akkor láthatták meg, amikor utolérték minket – ellenkezett valaki.

Ebből aztán nagy hangoskodás támadt.

– A lehetőből mindig sok van, a van-ból csak kevés – avatkozott közbe Losó. – Egyetlen egy bizonyosság van, s az már egy-másfél éve kísér bennünket... Pontosán tudtam, hogy így van, csak nem mertem szembenézni vele... Egyre vadabb tekintetek fogadtak minket, amerre jártunk, most meg többünket is szinte nyomorékká vertek. Megijednek tőlünk – ez az igazság. Túl sokan vagyunk már. Riadalmat keltünk. Ennyi ember érkezése – mint ahányan vagyunk – már fenyegetésnek hat.

Hagyta, hogy ki-ki végiggondolhassa a hallottakat, majd, mintha mesét mondana, úgy folytatta.

– Gondoljatok a szorgos kis hangyákra! Amikor betéved egy a sátorba közülük, milyen szeretettel

figyeljük az ide-odamentét? Hogy vigyázunk, hogy rá ne tiporjunk? Ha kisebb csoportjuk sürgölődik a sátor előtt, vidáman elnézzük, miként és merre futkorásznak. De amikor öt-hat hangya járja már a sátrat, csak kitéssékeljük valamennyit. Ha garmadával jönnek, szétapossuk őket! Ugye? De hányszor volt már, hogy a sátrat is odébb kellett tennünk őmiatuk, olyan sokan voltak... A sokaság – erősítette meg, amit korábban is mondott – önmagában is feyegetés.

– De van itt más is! – folytatta hosszabb hallgatás után. – A sokaságunk másként is ellenünkre fordult. Nagy szerencsénkre a jó Isten igazi gazdagsággal, számos gyerekekkel áldotta meg kompániánkat. Az ifjak már épp oly ügyesek a munkákban, mint az öregebbek. Szébb és több árunk van, mint bármikor korábban...

– Mégse tudjuk eladni! Csakugyan nem! – csatantak fel több felől.

– De nem ám! – bizonykodtak az asszonyok is.

– Persze, hogy nem – felelt rá a vajda –, hiszen atól még nem kell több teknő, melence, köpülő vagy kosár a népeknek, hogy mi többel házalunk. Egyre messzibb vásárokbá hordjuk. A sok munka sem segít, ha több száj marad éhen. Most tizenkét kisgyerek növekszik közöttünk, s újabb kettő az anyja házában... Még népesebbek lennének.

Újra hosszabb szünetet tartott, míg végre kimondta azokat a megmásíthatatlan szavakat, amelyek a beszélgetés derekától már mindükben érlelődtek.

– Szét kell válnunk!

Azt mondta még, hogy reggel tanácskozásra várja sátránál az öregeket, azután elbúcsúzott, s elvonult a tűztől. A többiek kisebb csoportokra bomlottak, izgatottan latolgatták a lehetőségeket. Beszélgetések folytak mindenütt. Főleg Mamót faggatták, aki mindegyiküknél vénebb volt, s már többször is átélte ilyen kettéválást...

A másnap nagy vitákkal és veszekedésekkel telt el, tetőzött a feszültség mindenkiében. Háromfelé válnak – így döntött a kompánia vezetése. Ha csak feleződnek, egy emberöltő se telhetne el úgy, hogy ugyanilyen gond ne keletkezne. Az új kompániafők szétosztották maguk között a népességet. Vagyon-tárgyakat, szerszámokat cseréltek, emlékeket adtak, a kapcsolattartás módjait a majdani utakat és találkozóhelyeket tisztázták... Rokoni kötelékekre, titkos és nem titkos szerelmekre, ellenlábásokra, korábbi perpatvarokra kellett tekintettel lenniük az új kompániák összeállításban. Kölcsönös kíséreltet tettek a különösen hasznosnak ítélt emberek átcsábításában. Jokát (akit még mindig nem így hívtak) mindkét új csapat megkörnyékezte már. Ő azonban se igent, se nemet nem mondott. Végül a vajda is hívatta:

– Ide figyelj, Janó! Hallom, hogy már kétfelől is megkerestek. Abban maradtunk az öregekkel, hogy te nem mész el velük, mégse csodálom, hogy csábítgatnak. Hihetetlenül nagy érték vagy: katonaként sokáig éltél magyarok, osztrákok meg más népek fiai között, tudod, hogy kell velük szólni és viselked-

ni köztük. Értesz a betűvetéshez is, el tudod olvasni, amit írnak. Nem közöttünk cseperedtél fel, nem is a mi cigányfajtánk vagy, csak a szíved hozott közénk. Szegény Ticánk... Megrendítő, ahogy még most is gyászolod, noha többen is helyébe léptek volna. Neked még az igéző szépségű Treža se kellett, akiért a legények birokra keltek, pedig érted bomlott. Ezért – most már bevallom neked – magam is bolondnak véltelek. Azt viszont az egész kompánia nagyra tartotta, hogy itt maradtál közöttünk a két kisgyerekekkel. Hogy úgy gondoskodsz róluk, akként dédelgeted őket, hogy Tica csakis mosolyoghat rátok az égből. Mestere lettél a szerszámaidnak is... Mondom, nem csodálom, hogy mindkét csapat magával vinne. Az öregekkel úgy döntöttünk, hogy velünk maradsz – persze, csak ha másként nem döntesz –, ám egy időre mégis külön lennél tőlünk.

Janó zavarba jött ennyi jó szót hallván. Illendően várta a folytatást. A „mégis külön”-re felszaladt ugyan a szemöldöke, de a rákövetkező elhúzódo csöndesség végül szólásra készítette.

– Maradnék – mondta bizonytalanul, mert tudta, hogy most jön még csak az igazi közlendő.

– Olyat kérek tőled, amit csakis tőled kérhetek, ám magam sem vagyok bizonyos benne, hogy szabad ilyet kérnem... Mamó nagyon öreg, s már a végét érzi. Kijelentette, ő nem jön velünk tovább. Úgy mondta, egy rövid időt élni is szeretne ott, ahol majd a föld alá kerül. Csakugyan alig bírja már a folytonos zötykölődést. Egyedül azonban nem hagyhatom. Gondoskodni sem tudna tulajdon magáról, megvédeni sem képes magát... Könnyebben kérném, hogy maradj le vele, ha nagyobbak lennének a gyerekeid, ha mindkettő fiú lenne, vagy legalább lenne asszony is melletted. Ráadásul még egy koloncot is akasztanék rád. Nyicát is veled kéne hagynom. Nemcsak bandzsi kicsit, hanem bolondos is, már tizennyolc éves, de nem kell senkinek. Kettőt se szól, csak sírdogál vagy minden ok nélkül hangosan nevetgél. Szépnek se szép, rútnak se rút – de hiszen ismered. Hamar árván maradt és Kasiék, akik befogadták, csúnyán bántak vele, s nagyon szabadulnának tőle. A korával mifelénk már vénleánynak számít. A legényeink pedig ingerkednek vele: gúnyolják, csúfolják, megalázzák, gyalázzák... Ő meg csak együgyűen nevetgél vagy zokog emiatt. Nem akarja vinni egyik távozó csoport se, a velem jövők sem. Semmire se tartják, pontosabban csak nyűgnek, én pedig képtelen vagyok javítani a sorsán. Pedig tudhatod, igencsak fáj a lelkem miatta... Nyica egy ideig távol lenne tőlünk, amikor visszahoznád, már újra megerősödnénk annyira, hogy mindenki másként fogadná. A velünk maradt ifjabbaknak is benő addigra feje lágya. Amint Mamó jobb létre szenderül és tisztességgel eltemetted, utánunk jönnének. Továbbra is közénk tartozol, visszavárnánk. Akár még az utódom is lehetsz. Vállalod?

– Az utódságot semmiképpen – válaszolta azonnal Janó, majd egy kevéske töprengés után így folytatta:

– Mamót én is nagyon szeretem, tisztetem. Megérdemli, hogy ne kínlódjon, hogy békében hallhasson meg. Az meg nekem is megfordult már a fejemben, hogy le kellene telepednem, hogy iskolába járhasanak majd Tíca gyerekei... Ezt azonban előbb velük is meg kell beszélnem. Nyicát viszont vigyék magatokkal. Épp elég lesz három éhes szájról meg a magaméról gondoskodnom.

Amint kilépett a sátorból, épp Nyicába botlott. A lány nyilvánvalóan hallgatózott. A földre roskadva sírt, szinte szűkölt, ahogy a kiskutyák. Janó zavardottan megsimogatta a fejét. (Úgy simogatom, mint egy kutya buksiját – szégyellte el magát.)

– Kellj fel! – állította talpra, és a Kasiék sátraig kíséerte.

– Minek jöttél vissza?! – ripakodott rá már messziről a nevelőapja. – Megmondtam, hogy nem jöhetsz velünk! Elég volt eddig is eltartani egy ilyen semmire se jó, gügyét! Nem kell ingyen kenyérpusztító! Éppen elég nekem ennyi – bökött maga mögé, majd hessegető mozdulatokat tett a lány felé.

Janó ismét szégyellte magát, amikor szinte a saját mondatát hallotta vissza. Az indulatot valamilyen megértette, hiszen négy rajkó is sivalkodik a sátorban. Az új csapatok is bizonytalanságba mennek. A kegyetlenségre azonban nem talált mentséget...

A lány, mint egy kivert kutya, fejét leszegve, két lépéssel mindvégig mögötte kullogott. Már nem sírt, csak hüppögött. Lekuporodott a sátorával szemben, s el nem mozdult onnan. Így követte a visszaúton is a vajdáig. A sátorlaphoz tapasztotta fülét, így jól hallotta Janót, noha a férfi halkán szólt:

– Nyica valóban nagy teher lesz, de hátha mégis csak képes vigyázni a gyerekekre és Mamóra, míg odavagyok. Ha sikerülne megtelepednünk, nem megyek utánatok, de Mamó halálhírét megviszem és Nyicát is visszajuttatom hozzátok. Ha pedig nem sikerül tartós otthonra lenni, rövidesen mindannyian utánatok megyünk.

Így esett, hogy harmadnap egy nagyon öreg cigányasszony (botra görnyedezve), egy hétéves forma kislány, aki egy öt év körüli kisfiú kezét fogta, és egy harmincas éveinek derekát taposó, gondjaiba mélyedt férfi egyszer csak elfordult a szekérsortól, hogy beballagjon a közeli erdőbe. Egy fölöttébb vidám, fel-felkacagó fiatal nő szökdécselt utánuk.

Valójában így, és itt kezdődik Joka története...

Az erőszakos szekeres

Joka (akit még mindig nem így hívtak) igen szép és kényelmes kunyhót eszkábált össze az erdőben. Amennyire tudtak, be is rendezkedtek. Mindannyian együtt aludtak. Mami és Nyica egy sűrűn összefonott faágakkal elkerített kuckóban, a gyerekek és apjuk pedig az elkerítés innenső oldalán. Nagyon ügyes megoldás volt ez, nappalra összehengergették, s átkötötték az ágakat, így kitágult a tér. Napközben különben sem sokat voltak odabenn, csak, ha egy-egy záporosó bekergette őket.

Joka többnyire már hajnalban felkerekedett és messzire bejárta az erdőt. Tudta már, hogy merre, milyen fák tanyáznak, s miféle más erdei növények bokrosodnak. Most azonban épp csak alig volt el, hamar visszatért, mert árulni készült.

– Előbb nekem kell úgy kiismernem ezt az erdőt, mint a tenyeremet – válaszolta Mirkónak, aki azal nyaggatta, hogy vigye magával. – Jobb felé a kis rét, balra a nagy tisztás, Flarének is megmondtam: magatokban csakis addig kódoroghattok. Mindent megmutatok nektek idővel, megígérem, de addig ne kóricáljatok messzebbre.

– És, ha Nyica elkísér?

– Nyicával meg különösen ne menjetek sehová! Gyerekebb még tinálatok is! Emlékezz csak! Amikor az égi kovács úgy verte az üllőt, te Mamóhoz rohantál ijedtedben. Ő meg Flaré ölébe dugta a fejét. Nagy culaként egy ijedt kisgyerektől várt vigasztalást. Emlékszel, mielőtt lemaradtunk, megbeszéltük: ő csak úgy néz ki, mintha felnőtt lenne, de valójában ugyanolyan gyerek, mint ti. Megígértétek, hogy vigyázni fogtok rá.

– Különleges az a lány! – kapcsolódott a beszélgetésbe Mamó, aki egy fatuskóra tett kispárnán ücsörgött, békésen nézve a napfeljöttét. – Így ücsörgünk a minap egymás mellett, én a rönkön, ő a földön, derekamhoz dőlve. Nagyon elfáradt, mert kertecskét csinált. Ott a ház mögötti fasortól takarva, hogy ne vegyék észre. Engem sem engedett oda. Na, szóval ülünk ott, s hallgatja a mesém. (Csakúgy kíváncsi rá, mint Flaré, vagy Mirkó.) És akkor egyszer csak a vállára szállt egy kis veréb. Nyica odanyúlt, és tenyerébe vette. Az meg nem ijedt meg, nem verdesett, hagyta, hogy simogassa. Aztán két cinkeforma madár is jött, azok is ráültek. Ő meg felugrott és táncolásba kezdett, a madárcák mind körülöpködtek. Ha nem látom, el sem hittem volna.

– Tegnap itt, a nagy tölgyfánál egy mókus futott az ölébe – kapaszkodott Mamó szavába Flaré. – Kérdeztem is, hogy miként csinálta. De csak nemet intett, felhúzva a vállát, s kacarászott, ahogyan szokott.

– Én csak azt tudom – folytatta Mímó –, hogy csak a jó Isten tudja mennyi sok évet leéltem már, de ilyet még sose láttam. Az állatok nem adják ingyen a szeretetüket. Az hogy nem félik, azt jelenti, hogy ritka tiszta lélek és valami csoda lakik benne.

– Egyébként most hol van?! – döbbsent rá ijedten Janó, hogy azt, akiről beszélnek, sehol sem látja.

– Most is a kertecskéjében babrál.

– Megyek, megnézem – mondta Janó, s már tett is néhány lépést, amikor Mamó szokatlanul erőteljes hangon visszaparancsolta őt is, meg az azon mód nyomába szegődött gyermekeit is.

– Megálljatok! Az az ő titka. Olyan boldog, amikor megjön. Mindenki jól teszi, ha megőrzi a titkát. Ez, ha sokan vannak nagyon közel, nem is olyan egyszerű. A cigánykaravánban nagyon szűkösen voltunk, de titka ott is mindenkinek volt. Amire rámondta, hogy titok, azt senki sem firtatta tovább. Egyszer engem is nagyon elkalapált az apukám, amikor leskelődésen

ért... A titkokat nem lehet kifagatni, szándékosan kifecsegtetni, és nem szabad kilesni. Ki kell érdekelni, hogy megosszák velünk, s akkor, ha az ideje eljön, fel is fedik előttünk. Vannak jó és rossz titkok is. Két mesém is van arról, hova vezethet a titkokban vájkálás... Ha akarjátok, elmesélem mindkettőt.

Nem kellett kétszer mondani, Mirkó és Flaré már is Mamó lába mellé huppant.

– Te pedig eredj nyugodtan – fordult Janó felé –, hátha most másként fogadnak. Járj szerencsével!

Janó megvárta a mese első mondatát („Minden mesét a legelején kell kezdeni...”). Ez mindig a bizonyosság erejével hatott rá, hiszen Mamó nagypja nagypjának az öregapja is így kezdte valaha a mesét.

– Tíciám is így hallhatta kisgyerekként – gondolta – és az unokáinak ükunokái is így beszélnek majd el... Nekünk nincsenek könyveink, de talán ez is ér annyit... Lehet, hogy még többet is, mert a mese, az ének, a tánc nem ázik szét a vízben és nem fogja a tűz sem – vidámodott fel miközben magára kapta általvetőit, tarisznyáit. A fakanalakon, meritőkön, fatányérokra és kisebb teknőkre túl, néhány veszszőkosárkát is vitt magával. Ezeket Flaré fonogatta. Igen ügyes kislány – büszkélkedett magában –, és ez még inkább felderítette.

Szüksége is volt erre, mert bizony, nem szívesen indult újra útra. Az erdő mind a négy szegletéből útra kelt már, két-két falut minden irányban bejárt, de alig tudott valamit is eladni, elcserélni. A piacos helyekről elkergették. Csak a falubelieknek ingyenes az árusítóhely, mondták, pénze pedig nem volt, hogy beengedést fizessen. A házaknál meg sok helyütt kutyát uszítottak rá. A gyerekek ijedten másfelé fordultak vagy elfutottak, amikor meglátták, pedig néhány ajándék fagolyót is csiszolt. Nem tudta nekik odaadni.

Amíg átvágott az erdőt ügyelni kellett minden lépésére. Figyelni kellett hova lép, hol vannak az ágak. Hogy föl ne boruljon, be ne akadjon, össze ne törjön portékája, őt magát meg ne karcolják fel túlzottan az ágak. Amikor kiért végre az országútra, újra a gondolataiba mélyedhetett. Sötét gondolatok voltak ezek.

– Ha nem tudunk valahogy beférközni az egyik faluszélre, hogy lakosnak számítsanak minket, nem sok reményünk marad. Tovább kell mennünk, más hol próbálkozni. Kora őszig el kell dőlnie. A telet nem vészeltethetjük át az erdőben... Bár nem messze az országúttól láttam egy kisebb barlangot, az valahogy lakhatóvá tehető. Apám mesélte, hogy volt idő, amikor évekig egy ilyesfélében teleltek-nyaraltak. Barlangi cigányok voltak...

Legelőbb abban a faluban kellene próbálkoznom – terelte tovább a gondolatait –, ami úgy volt kiírva az útigazítóra, hogy Bötönye. Ott az alvégtől innét, látott egy lakatlan, rettenetesen leromlott, összeroskadt házikót. A legközelebbi ütött-kopott, de lakott viskók és e között több szántónyi telek kimaradt. Falun kívüli volt. Azt mondanám, valami cigányé lehetett, vagy valaki másé, akit nem tűrtek meg maguk között. Mert valahogy úgy van elrontva a világ

– morfondírozott Janó – hogy mindig kell olyasvalakit találniuk az embereknek, még a legnyomorultabbnak is, akire ujjal mutogatnak. „Lám csak, ez még minálunk is nyomorultabb! Csak nehogy mi is az ő sorsára jussunk!” Így azután nem is értenek szót egymással – keseredett el.

Kis idő múlva ismét összeterelte szertekószált gondolatait.

– Nem mertem közelebb menni ahhoz a házhoz, hogy megtudjam, miből épült, menthető-e bármi része. Legközelebb körbejárom – szánta el magát –, ha tolvajnak néznének, akkor is. – Látni kéne, van-e kútja, mert ha víz nincs, gazdálkodni és élni is nehéz. Kutat ázni? Ahhoz nem értek. Sok pénz kell ahhoz, hogy abban jártas embert fogadhasson bárki. Látni kéne azt is, hogy van-e kerítés valahol körötte, ha nincs, kérdezni kell: mettől meddig tarthat a hozzá tartozó föld. Legelsősorban azonban azt kellene megtudni, hová lettek azok, akik lakták. Gazdátlan-e valójában, vagy nagyon is van gazdája, csak nem törődik vele? Mindenképpen kérdezősködnöm kellene... De hogyan érdeklődjék valaki, akit ha meglátnak ajtót-ablakot csapnak rá, kutyákkal kergettetik, mielőtt kettőt szólna? Miként lehetne olyan helyzetet teremteni, hogy legalább néhány percig szólhassak velük? – töprengett nagy erővel.

Gondolkodott volna tovább is, de közelgő lópatkók zaját hozta a szél. Hátranézett. Egy zsákokkal megrakott szekér közeledett. Amikor melléje ért, meg sem próbálkozott felkérérdzkedni rá, mert eddig akárhányszor megkísérelte, durván visszautasították. Illendően megbillentette a kalapját, és szótlán lépegetett tovább. Nagyon meglepődött, hogy a bakról egy borízú hang kúszik füléhez.

– Hova, hova, cigány?

– Csak megyek így toronyiránt, a második faluba.

– Ha segítesz lepakolni, elviszlek a negyedikbe is.

– Aztán gyalogszerrel, miként jutnék vissza? Megyek inkább gyalog.

– Ne makacsodj, cigány! Visszahozlak Buborcra, mert az az inneni második faluhely, csak segíts lerakodni, mert ez a legényem – mutatott maga mellé – úgy beivott, mint a szivacs. Janó felkapaszkodott, s azon mód érezte, hogy maga a kocsis sem hagyta ki az ivászatot, igencsak a pohár fenekére nézett. Szörnyű pálinkabúzt lehel. Le-lekókadta a feje, percekre belealudt az utazásba. Mire azonban elérték a negyedik falut, már némileg kiszállt a bor- és pálinkagőz belőle. Egy italmérés mellett álltak meg.

– Na, oda kell bevinned a pajtába – mutatott egy irányt.

– Arról volt szó, hogy segíts lepakolni, nem arról, hogy egyedül kell mindent leraknom – méltatlankodott Janó.

– Nézzétek! Engem akar rászedni a cigány!? – kiáltott a kocsis a kocsmá előtt tántorgó cimborái felé, azzal Janó felé csapott a lósuhintójával.

– Bennem emberedre akadsz! – mondta fenyegetőleg. – Itt van, akinek segítesz lerámolni – rúgta le a bakról a legényt, aki tovább hortyogott a sárban.

Mit volt, mit tenni? Janó belátta, sehogy nem jut időben haza, ha ellenkezik, vagy faképnél hagyja ezt a gazfickót.

– Ezért fizetség járna, nem így állapotunk meg! – dohogott tovább, amíg az első zsákot a vállára kapta.

– Nesze fizetés! Nesze! Nesze! – csapott rá többször is harsányan felnevetve a kocsis, majd átvette a pénzt a gazdától, s mint aki jól végezte dolgát, egyenest a kocsmába vonult. Több tántorgó rögtön vele ment.

Mire Janó nagy nehezen mindent behordott, hosszú órák teltek el. Amikor befejezte a dolgát maga is a kocsmába ment, ám addigra a kocsis már az asztal alá itta magát, nem volt öntudatán. Janó nagy nehezen rábírt két italozót, akik egyáltalán hajlandók voltak szóba állni vele, hogy vonszolják ki, s dobják a szekérre őt és legényét is. Előbb azonban a csaplárossal együtt megszámlolták a pénzt, ami a kocsis erszényében maradt, s azt is, amit kiforgatott zsebeiből beletettek. Az őt imént még szóra sem méltató ivócimborák csodálkoztak azon, hogy milyen választékosan beszél, hüledeztek, hogy számolni és írni is tud. A kocsmárossal alá is íratta a hevenyészett igazolást, arról, hogy a kocsis mennyit költött nála, s mennyi pénze maradt. Ezt magához vette, majd felült a bakra, s kézbe vette a gyeplőt. Csak remélni merte, hogy a lovacskák maguktól is hazatalálnak.

Így is lett. Igaz, közben két kocsmát is útba ejtettek. A lovak megszokták már, hogy arra is kanyarodniuk kell, ott is meg kell mindig állniuk. Amikor aztán végre bekocogtak az otthoni udvarba, a háziasszony riasztotta a cselédeket. Azok vasvillával a kezükben, de tisztes távolságból fogadták. A nő talán azt hitte, hogy a cigány agyonverte a férjét, és most a tetemet hozza házhoz. Amikor kiderült, hogy magatehetetlen részeg, nagyon elkeseredett, hisz ez a csúfság rendszeresen megesett meg vele. Janó részletesen elbeszélte, mi és hogyan történt, miként csapta be az asszony férje, majd átadta az erszényét is.

– Sajnos, csak ennyi pénze maradt – mondta, majd miután az asszony arcán átsuhanni látta a gyanút, megmutatta a papírt is. – A kocsmárossal összeszámloltattam, mennyi pénze maradt, kérem, ön is számolja meg, nehogy gyanúba keveredjek.

A mondott összeg hiánytalanul megvolt.

– Kérem, írja ön is alá.

– Én nem tudok írni – vallotta be zavartan az asszony. – Miért, maga talán tud? – kérdezett vissza támadólag.

– Ebben az egyben szerencsés vagyok. A sors úgy hozta, hogy valamelyest megtanulhattam – mondta olyan szerényen Janó, hogy szinte bocsánatkérésnek tűnt. – Az is elég, ha egy keresztet ír a papírra...

– Természetesen fizetek a munkájáért az uram helyett, de láthatja, sokat nem adhatok... Pénzben legalábbis – csillant fel a szeme. Adok mellé szalonát, sódart, füstölt kolbászt, oldalast, meg egy kis lisztet is.

– Akkor viszont ki kell ürítenem az általtetőmet – mondta Janó, mert sajnos csak két vállal áldott

meg a Teremtő. Nagyon köszönöm. Lesz nagy öröm otthon.

Janó kirakta a nagyobb méretű portékát. Az asszony mindet megdicsérte, megígérte, hogy mindet megőrzi, míg legközelebb erre jár.

– Használja egészséggel őket! – felelte Janó. Jól esett neki az asszony őszinte kedvessége, és esze ágába sem volt újra betenni a lábát. – Csak küldessen valahogy haza, mert már nagyon aggódhatnak értem...

Az asszony a neki adott melencék, kosárcák és miegymás okán, mindenből nagyobb darabot szabott, mint eredetileg gondolta, és intézkedett, hogy az egyik szolga elfuvarozza Janót az erdőig. Így is teljesen besötétedett, amire odaért, ezért aztán az erdőben is nehezebben haladt. Szerencsére dagadóban volt a hold, ám a szeme mégis kevésnek bizonyult. A lábainak is „látniuk” kellett, folyamatosan tapogatniuk az utat. A holdfényben viszont már messziről látta, hogy minden háza népe a kunyhó előtt áll. Készségbe esve várják.

Amikor észrevették – persze Mamót kivéve – felszabadult örömmel nyargaltak feléje. Először Nyica ért oda hozzá, s olyan örömmel ugrott a nyakába, és oly szorosan ölelte, hogy alig bírta lefejtetni magáról. Néhány könnycseppet is érzett a nyakába hullni.

Bíró előtt

Másfél hét is eltelt tán azóta, hogy Joka (aki még mindig Janó névre hallgatott) oly nagy örömet szerzett, amikor élelmiszerral megpakoltan hazatért. Most már Mirkó és Flaré is messzebb csatangolhat az erdőben. Édesapjuk megtanította nekik, miként tudnak biztonságban eligazodni.

– Mindig, mindent jó figyeljete meg! – mondta nekik. – A cigányoknak, ha üldözték őket, csak az erdők adtak igazi menedéket. Sokáig éltek – sokan élnek ma is – erdőkben, erdők mélyén. Pont úgy, ahogy mi, csak többen együtt. Úgy kellett, úgy kell ismerniük a környéküket, mint a tenyerüket. Muszáj volt el- és visszatalálniuk mindenhova... És nem hagyhattak maguk mögött kenyérgalacsint, mint a mesebeli gyerekek – mosolyodott el.

– Mamó már mesélte... Felették a madarak – erősítette meg Flaré.

– Nagyon buták voltak azok – szólalt meg Mirkó is.

– Hát, te mit tettél volna, nagyokos?! Te hogy jutottál volna vissza? – pirított rá Janó.

Mirkó csak ötölt-hatolt.

– Soha ne tedd ezt többet! – feddte meg az apja. – Senkire nem mondhatod, hogy buta, ha nem vagy okosabb nála. Ha pedig valóban okos vagy, akkor már úgyse mondod. A bölcsesség Isten ajándéka... Az én apukám – a ti nagyapátok – mindig azt mondta: akkor vagy okos, ha úgy teszel, mintha nem lennél az. Az megnyugtat minden ostobát. Megvédhet bizonyos helyzetekben...

– Engem nem is kérdezel, Apa? – méltatlankodott Flaré szégyenkezve. – Én is azt gondoltam, hogy buták voltak.

– De nem mondtad ki, és az igen nagy különbség... Nos, halljam, te mit tettél volna?

– Hát megeszem a kenyeret, nem hajigálom el a darabjait. Mamó azt mondja: a kenyér Istentől való.

– Okosan mondja! De akkor hogy jutnál haza?

– Hát úgy, hogy olyannal mennék, aki tudja az utat... vagy, aki megtanít rá – kapaszkodott hízlelegve az apjába.

– Abban nem bízhattok, hogy megjegyezték a csapást, amin haladtok, mert fut belőlük mindenféle. Ráadásul, ha az állatok átvágnak rajta, bármikor újak keletkeznek. A lábnyomok is befújhatja a szél, elverheti a zápor, a letaposott fű is talpra áll. Az sem elég, ha csak arra emlékeztek, hogy láttam ott vagy itt egy nagy tölgyfát, vagy több fenyőt egymás mellett. Sok fa, sok hely lehet ilyen. Valami nagyon jellemzőt vegyetek észre! Például itt azt – mutatott két fára –, hogy az egyik törzse a másik felé dől és egy nagy ága már hozzágörcbült. Látjátok? Most gyertek, menjünk tovább! Addig, amíg látjuk azt a két fát... Sokszor forduljunk vissza! Nézzétek meg, onnan is látjátok-e azt a jellegzetességet, ha nem, vissza kell mennetek odáig, míg látható, s ott egy új jellegzetességet kell megjegyezni helyette. Ahonnan már azt se látni visszajáról, ott kell megint újabb útjelzőt választani.

– Ott egy kidőlt fa! Az jó lesz, apa?

– Jónak tűnik, de nézzünk vissza többször is rá, s akkor meglátjuk... Jó lesz. És nem is kell több. Innen már látni a málnást.

Később elvitte őket a vackorfákig. Megmutatta, hol terem a szeder, majd a távolabbi görbe tisztás sarkában a folyton termő szamócékat, a kökénybokrokat, az eperfákat is.

– Ezt a helyet majd az alakjáról Görbe-tisztásnak fogjuk hívni. A fenyőkön túl most még nem mehetek, de jegyezzétek meg – ott vadalmazó hecsedlibokrok vannak. Erre meg itt a kökényes..., ott meg gyalogáfonya. Ha megérnek, nagyon finomak ám!

Újabb negyedóra múlva mogyoróbokrokhoz értek.

– Ezeknek van csak igazán jó vesszeje! – jelentette ki. – Gyerekeim, valóságos kincsesbánya ez az erdő! Munkára, tűzre, gyomorra gazdag. Van ebben minden!

Újabb tisztásra értek.

– Mirkó, Flaré! Adjatok ennek ti valami nevet, hogy mind tudjuk, ha erről lesz szó!

– Legyen, mondjuk... – kezdte volna Mirkó, de az apja a szavába vágott.

– Járjátok be, nézzétek végig! Hogy tényleg úgy nevezzük, ami jellemző rá!

Vidám nyargalászás vette kezdetét. Hol itt, hol ott pillangókat készítették szárnyalásra. Néha nyakig eltűntek a sásban. Egyik is, másik is nagyokat hupant, majd kacarászva talpra szökött.

– Fogózzunk! – kiáltotta Mirkó, és a kergetőzés tetőfokára hágott.

Janó leült egy tisztás széle fa árnyékába, s onnan nézte mosolyogva őket. Néhány pillanatra olyan béke ereszkedett a szívére, amilyenre nagyon rég volt példa. Flaré később vadvirágokat szedett, koszorút font. Mirkó pedig apja köré csüccsent.

– Nevezzük el Lepke-tisztásnak. Annyi itt a pillangó.

– De hiszen másutt is van lepke ezerszám – felelte Janó. – Mondtam: olyan név kellene neki, ami igazán jellemzi és más erdőrésszel összetéveszthetetlenül teszi.

– Mi lenne, ha úgy hívnánk –, hogy „A mi tisztásunk”? – vetette fel Mirkó rövid gondolkodás után.

– Ne nevezzük úgy, hiszen nem a miénk. Van gazdája minden földszületnek, ez az erdő is valami uraságé. Ő legalábbis azt hiszi, hogy az övé, pedig nemcsak neki teremtették. Biztos jár erre más ember is – ijedt meg hirtelen Janó, hogy eddig erről a lehetőségéről egyetlen szót se szólt. – Járhatnak erre az uraság erdőkerülői, vadászai és favágói is... Ha más embert láttok közeledni, éppen ezért ne mutatkozzatok előttük – figyelmeztette gyermekeit –, maradjatok rejtve. Úgy hagyjátok ott őket, hogy észre se vegyenek, és úgy jöjjetek haza, hogy senki ne kövessen! A bajt, a veszedelmet hordjátok haza, hogyha nem figyeltek. Megértettétek?

Mindketten sietve bólogattak, mielőtt Flaré megszólalt:

– Semmit sem találtam, ami másutt nem volt – mondta sajnálkozva. Hiányzóról nem nevezhetnének el, Apa?

– Mire gondolsz?

– Nem lehetne anyáról elnevezni? Olyan szép itt minden!

Janó percekig hallgatott, magához ölelte mindkét gyermekét, a szeme pedig befelhősödött. Hangja is megbicsaklott, amikor végre megtörte a csendet.

– Szép gondolat... Nagyon szép gondolat. Legyen hát Tíca-tisztás! Így szóljunk majd mindig róla! Hanem most megnézzük, mit tanultatok – tört ki belőle egy nagy sóhaj után. – Ketten kétfelé mentek! Mirkó málnát hoz a kalapjában, Flaré szedret a kendőjében! – adta ki az utasítást. – Én itt várlak benneteket a Tíca-tisztáson. Ha jól levizsgáztok, ha mindketten visszataláltok, holnaptól egyedül is eljöhettek. Ám egyelőre még csakis idáig. Aki előbb ér vissza, még egy puszit is kap tőlem.

Gyorsan szedte mindkettő a lábát. Szemmel követve csak egy-egy felszálló bogárka raj jelezte a nyomukat. Az apjuk mosolyogva nézte igyekezetüket. Be kellett lássa, maga sem tudta, ilyen nagy érték számukra egy többletpuszi. Persze az atyai aggodalom sem nyom kevesebbet a mérlegserpenyőn.

Janó utánuk settenkedett, észrevétlen követte őket. Olyan helyet határozott meg célként, ami egy közeli dombról jól szemmel tartható. Megnyugvással tapasztalta, hogy mindketten igen gyakran hátra-hátranéznek, sőt Flaré még vissza is fordult, hogy új támpontot találjon. Mirkó végzett hamarabb, de neki

meg a málnához kellett visszamenni, mert úgy kiette, alig akadt málna a kalapjában. Flaré lassabbnak bizonyult, de hisz ez érthető is. A szederinda igencsak szúrós, nehezebben enged kezét emelni a termésére. Végül, amikor már mindkét gyerek a helyes úton sietett visszafelé, alig győzte szusszal, hogy megelőzze őket. Erősen lihegett még a tisztás széli árnyékadó fa tövében, amikor csaknem egyszerre megérkeztek. Kínálták a gyümölcssel, de ő elhárította.

– Egyétek meg bátran! Megérdemlitek. Ügyesek voltatok, jól vizsgáztatok. Ide is, oda is jár a puszi.

Amikor már hazafelé gyalogoltak, akkor is a gyerekekre hagyta, mondják meg az irányt. Hol az egyiknek, hol másiknak kellett a következő emlékeztetőig kalauzolni a többieket.

– Biztos, ami biztos – módosította némileg apjuk a korábban mondottakat –, jobb, ha egyelőre ketten jártok együtt. Két kobakban kétszeresen őrződik az emlék. Hanem – tette hozzá – van más segítségetek is, amikről eddig nem is szóltam. Azt akartam ugyanis, hogy jól begyakoroljátok a jelválasztást. A legfőbb segítségetek a csermely lehet. Szándékosan úgy építettem fel a viskónk, hogy közel legyen hozzá. Így bárhol is vesztenétek utat – lehet ugyan, hogy csak nagy kerülővel –, de hazavezet benneteket. Csak azt kell megjegyeznetek, hogy ha tőlünk mentek, akkor a jobb kezetek felől, ha felénk jöttök, akkor bal felől kell folyjon. Ha nagy a csend, csörge-dezése messziről is hallik, de mivel az állatok is abból isznak, a lánnyomaik is arra sokasodnak. Másik útjelzőtök pedig a nap lehet. A konyhónk felé megy el éjszakázni (a feljöttétől egyre arra megy). Ha tehát orrunk-lábunk a Nap mentére áll, mindig balkezünkre, ha pedig az arcunkat a jöttére fordítjuk, akkor jobbra kell keressük a csermelyt... No és persze azt sem árt tudnotok, hogy felőlünk folyik, tehát, ha a konyhónkhoz igyekeztek, mindig a folyás irányával szemben kell gyalogolnotok.

Kora délutánra értek csak haza, de most nem agódtak értük, Mamó tudta, milyen tájban jönnek meg. Ahogyan azt is, hogy farkaséhesek lesznek.

– Én már ettem – adta magyarázatát, miért nem ül közéjük –, nem győzte a gyomrom a várást.

Nyica mosolyogva tüsténkedett. Térült-fordult, várt egy kicsiny időt, míg mindannyian helyet foglaltak. Aztán lehervadt arcáról a mosoly, s mintha még valamit hozni készülné visszament a konyhá felé. Friss lepénykenyér, punyé került asztalra, még meleg volt, amikor szakítottak belőle, s mártották a híg pörkölt szaftjába.

– Bizony fogytán van már a hús is, a liszt is – szabadkozott Mamó.

Különleges íze volt a pörköltnek, de csak akkor jöttek rá, mitől, amikor másodszorra mertek a fazékból, s kiderült, hogy sűrűje is van. Paprika- és paradicsomdarabok sokasága került elő.

– De hisz ez lecsó! – kurjantott fel Mirkó!

– De jót főztél, Mamó! – sóhajtott fel Flaré, az apja meg bólogatva helyeselt, mivel tele volt a szája.

Amikor lenyelte, megkérdezte:

– És honnan került ennyi zöldpaprika, honnan lett bele paradicsom?

– Cseréltem – felelt rejtélyes mosollyal az öregasszony.

– Mit adtál érte? – ijedt meg Flaré, aki attól tartott, hogy valamelyik csutkababája lett az áldozat.

– Ne rémüldözz! Olyat adtam érte, ami nekem nem került semmibe, az illetőnek viszont igazi kincset ért.

– Dióbelet? – találgatta Mirkó, mivel látta, hogy Mamó a jöttük előtt épp diótöréssel foglalatoskodott.

– Nem, nem! Olyat, amiből nektek is sok van. Nektek sem kerülne semmibe – nézett rosszállóan Janóra – de nagyon őrzitek, nem adtok belőle.

Újabb találgatások kezdődtek, de Mamó mindre nemet intett. Végül feladták a kísérletezést, s kérlelni kezdték:

– Mi volt az, mondd meg! Mit adtál érte?

– Mindössze néhány jó szót... Abból a lányból árad a szeretet, ti meg észre sem veszitek! A kertcskéjében termett a paradicsom meg a paprika is. Onnan hozta büszkén. Az első szedés! A jó szó olyan, mint egy falat kenyér, ti meg éheztetitek. Ha közelít hozzátok, rövidest eloldalogtok mellőle – vágott szemével a gyerekek felé.

– Na és, ha bolondos! – felelt nagy mérgesen egy el sem hangzott kérdésre. – Ki nem az? Mindenki az! – folytatta a dohogást. – Most is leültetek, én mondtam, hogy ettem már. Melyiktek kérdezte meg, ő is evett-e? Egyiktek se! Miért természetes nektek, hogy mindig velem eszik? Miért nem hívjátok soha magatokkal? Láttátok, hogyan szorgoskodik, szinte dalra kell kezében az ágseprő. Azt sem veszitek észre.

– Te – aki különben a legjobb ember vagy, akit csak ismertem – fordult Janóhoz – azért mert a gyerekek nézed, a fiad-lányod meg azért, mert hol felnőttnek tekintik, hol rád hallgatva elhiszik, hogy nagyobb gyerek náluknál.

Mondta volna még tovább, de a ház mögül előszaladt Nyica, Mamó mögé került, hátulról átölelte, és egyazon mozdulattal tiltakozva befogta az öregasszony száját.

Némán mártogattak tovább, de valahogy elment az étvágyuk. Nyica egy idő után elkullogott arra, ahonnan az imént érkezett.

– Igazad van, Mamó! Köszönöm a leckét, meg az ebédet is – szólalt meg végül Janó.

– Nekem ugyan ne köszönd! Nem szeret az igazán, aki hibáidat fel nem rója. Örülök, hogy van rá füled, mert hogy szíved van rá, azt én nem kétellem... – A lecsót, a punyét meg különösen ne köszönd nekem. Azokhoz végképp semmi közöm. Mindkettőt Nyica készítette.

– Nyica?! – horgadtak föl mind a hárman.

– Bizony, hogy ő! Már négy napja ő főz rátok. Elég elmondanom, hogyan kell, s közelébe sem enged a bográcsnak, fazéknak...

Még nagyobb csend telepedett rájuk.

– Gyere, Mirkó, keressük meg! Adjuk oda neki a virágokat, amit szedtem!

Elindultak a fenyősor felé, amelyek a kertecskét takarták, s melyek mögött Nyicát sejtették. Váratlanul azonban – honnan, honnan nem – két mérges kutya pattant elébük, s hazáig kergette őket. Janó hiába akarta elűzni őket, mert bár hamar felkapta a füttykösét, ő már egyiket se látta. Rohant amerre vélte, hogy szaladtak, nagyokat kiáltva. Amikor belátta, hogy semmire se megy, egyszer-kétszer még rikoltott egy nagyot. Titkon azt remélte, hogy erre talán csak előjön a fenyők mögül Nyica, hisz az módot adna számára, hogy éreztesse vele, nagyra becsüli a munkáját. A lány azonban, mintha ott sem lett volna, a legkisebb jelét sem adta annak, hogy kíváncsi lenne Janóra.

A gyerekek, miután megnyugodtak, Mamó köré települtek. Lelkesen és egymás szavába vágva mesélték neki erdei kalandjaikat. Ő meg újabb és újabb kérdésekkel igyekezett felvértezni őket. Megkérdezte például tőlük, hogy melyik útjelzőjüket nem találták volna meg, ha vastag hó esik, amíg messze járnak. Melyik útjelzőjüket alakította volna át a felismerhetetlenségig egy szörnyű vihar? Vajon mindegyik iránymutatójukra emlékezzenek-e, ha évek múlva jönnének csak vissza? Mi lenne jobb jel helyettük? Amikor látta, hogy a lehetséges válaszokat okosan megfontolják, jó következtetéseket vonnak le, egyre tartósabb jeleket választanak – nagyon megdicsérte őket. Aztán megint mesélni kezdte, a kenyérgalacsint maguk mögött hagyó testvérek felülését. Amikor a végére ért, Mirkóék elégedetten és bennfentesen egymásra mosolyogtak, pusztít nyomtak az arcára, s szaladtak lefeküdni.

Nyica csak sötétedéskor került elő. Rájuk se nézett, csak bement a kuckójába, végig dőlt a szalmazsákján, és befordult a falnak.

Aznap éjjel – Mamót kivéve – mindannyian sokat forgolódtak.

Bíró előtt

– Üld meg az utat! A mi öregeink ezt a tanácsot adták, ha nagyon nehéz helyzetbe keveredett valaki. Üld meg az utat! – emlékezett Mamó, amikor Janó már sokadszor panaszkolta, hogy mennyire nem vásárolják a portékáit.

– Látod, már szinte alig faragok, vájok. Nincs sok értelme. Tele vagyok mindennel, eladni meg nem tudom egyiket se. Tojásra, csirkére, szalonnára cserélni talán lehetne velük, de nem állnak szóba velem. Az alvégeken pedig olyan szegények élnek...

Nem fejezte be a mondatot. A tarisznyájába nyúlt és egy furcsa tárgyat vett elő.

– Nézd meg! Ez egy famozsárka. Nincs is egy tenyéryni. Régen vették egy cigánytól – azt mondták – a keddhelyi vásárban. Nagyon durván munkált, nem túl kemény fából. Ez lehetett a legkisebb, legolcsóbb. A faverő elkoptatta, kilukadt, de még akkor se dobták ki. Néhány évvel ezelőtt járt erre egy edényfoltozó. Nézd meg! – fordította rajta. – Látod ezt? Pöttöm kis szögekkel kívülről egy kis bádoglepot

szögeltettek vele kívülről a lukra. Talán kapott érte egy tojást. Még most is használnák, ha nem adok érte egy újat, nagyobbat. Egy kis zacskó sónál, meg egy tojásnál én sem kaptam többet. El sem fogadtam volna. Hát ilyen szegények...

– Tudod, én már kislányként is sokat gondolkodtam ezen, mert nem értettem ezt a mondást – tért vissza hossza hallgatás után Mamó az iménti gondolatához. – Ha nincsen lovad, nincsen nyerged, ülj le tán az útra? Hogy lehet egy utat meglovagolni? Mi értelme ennek? Akit csak kérdeztem, kinevetett... De az az egy biztos, hogy annak, akinek mondták, rövidesen rendbe jött a dolga. Különös jelentése van. Talán te megfejted. Rajtam kifogott.

Janó töprengett egy kicsit, de gondolata hamarosan más irányba kanyarodott.

– Mi mást csinálhatnék? Nekem a fafaragás, a tekőnkészítés a nyergem. Máshoz nem értek.

– A gyerekekkel szedtem mindenféle gyógyírnak valót, csinállok majd kenőcsöket, ha gondold. Azokat is árulhatnád.

– Nem lehet, Mamó! Törvény van rá: gyógyszert, csak patikáros árulhat. Börtönbe juthat, aki megszegi.

– Egész életemben mást sem hallottam. Ezt nem engedi, azt nem engedi a törvény. Ne nyúlj ahhoz, ami a másé! De mit tegyen az ember, ha minden a másé? Nem mehetsz egyenest, ha kanyarog az út. Ezek meg különben sem patikaszer, csak gyógynövények, azokat meg bárki szedheti.

– Ma nem viszek semmit magammal – állt fel Janó. – Bemegyek a börtöneyi bíróhoz engedélyt kérni, hogy lakhassunk a faluban. Jó lenne, ha legalább a telet nem kellene már itt töltenünk.

Megmosdott, megberetválta magát, kalapját is jól kiporolta. A kedvét is vidámra formálta.

– A legszebb ünnepi ruhámat vettem magamra – közölte a gyerekekkel, akik nagyot nevettek erre, hiszen nem volt neki csak az az egyetlen, agyonfoltozott, viseltes öltözete, amit most is felvett.

Mamó azonban nem hagyta szó nélkül.

– Nicsak! Pont, mint egy megtépázott, meztellábas királyfi! – majd váratlanul, ijedtséget mímelve összecsapta a kezét. – Megloptak, Janó!

Janónak és a gyerekeknek is értetlenül kerekedett ki a szeme. Ugyan mit lophatnának el tőlük? Mamó azonban – most már mosolyogva – tovább bizonygatta:

– Bizony, hogy megloptak! Te meg észre sem veszed. Ellopták a gúnyád ujjáról a lyukat, meg a hasadást is a nadrágüledről.

Janó forgolódtott tanácstalan képpel. Látni akarta a hátsó fertályát, ami megint nevetésbe torkollott. Ez Nyicát is előcsalogatta. Amint meglátta, hogy ő is kacarászik, Janó most már még inkább hajladozni kezdett. Csaknem bukfenecbe fordult, amikor úgy csinált, mintha alulról igyekezne meglátni az összevarrt hasadást.

Mamó már a térdét csapkodta nevetésben. Most már azon is kacagtak, hogy ő hogyan nevet.

– Hagyjátok abba, már nem bírom!

Kis csend lett, majd – most már minden ok nélkül – újra kitört az elfojtott nevetés. Amikor megint elcsendesültek, Janó megkérdezte Mamót:

– Te loptad el őket?

Az öregasszony azonban némán nemet intett, majd szemével Nyica felé bökött. Janó elkapta a pillantás, s mintha csak valami nyomozót játszana azonmód folytatta...

– Nem, nem... Elég öreg vagy már. (Meg ne haragudj érte!) Biztos nem te voltál. Jöjjön elem mindenki! Mutassa a ruháját! Akién a legtöbb hasadást lelem az lesz a bűnös.

Meglepve tapasztalta, hogy egyik gyermekének öltözetén sem talált hibát. Apró öltésekkel minden szakadást helyrehoztak rajtuk.

– Akkor csak te lehettél, Nyica! Gyere csak ide, alaposan megnézek.

A lány odament elé, előbb úgy forgolódott, mintha táncra kelne. Megsuhogtatta szoknyáit, majd megállt és utánozni kezdte Janó korábbi mozdulatait. Ő is úgy tekergette a nyakát, mintha hátralátni igyekezne, amin persze megint kitört a nevetés. Mamó ismét levegőért kapkodott:

– Jaj, megöltök! – mondta, aztán kissé elkomorodott. – Nem is lenne rossz – suhant át rajta a gondolat –, ha eljön majd az idő, így nevetném át magam a másvilágba.

– Jól van, jól van! Látom már, hogy egyikőtök se bűnös, nem ti voltatok. Valami idegen lehetett. Talán egy tündérke...

Óvatosan magához vonta Nyicát, s fülébe súgta, hogy „köszönöm”. Nyica váratlanul egy puszit nyomott a képére, s fűrgé léptekkel elszaladt. Alighogy elillant, már vissza is tért hozzá, s néhány vadárvacskát fűzött a kalapszalagja mögé.

Ilyet se hordtam még – gondolta Janó – de nem akarta kedvét szegni a kis bolondosnak, így mélyen meghajolva, meglengette felé a kalapját.

Janó már az erdő útját járta, de még mindig nevetés hangját hordta fülébe a szellő. Ő maga is megvidámodott, elszállt a kora reggeli reménytelensége. Okos ember rögtön nevet, amint teheti, mert tudja, az életben több oka lesz sírni – gondolta magában, nem is sejtve, hogy milyen hamar újra igazolódik ez a régi tapasztalat. A további útján mindvégig azon töprengett, hogy mit és miként mond majd a falubírónak. Azt már tudta, hogy ma kell mennie, mert most van annak napja, hogy kérelmekkel álljanak elé. Arról viszont fogalma se volt, miként zajlik egy ilyen kihallgatás. Nem volt kitől megkérdezze, nem volt, aki tanácsot adjon, hogy mire készüljön. Ha lett volna valaki is, aki szóba áll vele, esetleg vissza is fordul. A bíróról ugyanis a falu minden lakója – az egy bírónét kivéve – egyazon jellemzést adta volna: „Az egy vadember!”. Janót ez a találkozás tehát – hiába a sok szépen elgondolt mondat – mégis készületlenül érte. Reményekkel volt tele.

Bár több más kérelmezőt megelőzve érkezett, mégis utolsóként szólították a bíró elé. Egy nagy

teremben egy magasítványon állt a díszes asztal. Mögötte egy trónszerű széken ült a kerekkepű, duplatokás, rezgő hasú, rezes orrú bíró. Tőle jobbra egy egyszerű kis asztal mögött az írnok jegyzetelt.

Janó illendően levette a kalapját. Közelebb ment volna a két hivatalos személyhez, ám ökereksege a kezével megálljt parancsolt.

– Mit akarsz itt, cigány!? – förmedt rá.

– Kérélemmel jöttem, bíró uram – felelte Janó.

Az írnok alkatában, kinézetében éppen ellentéte volt a bírónak: szikár, fakóbőrű és jóindulatot sugárzó. Most új papírost helyezett maga elé. Tintába mártotta tollát, majd egy szuszra feltette az ilyenkor szokásos kérdéseket:

– Neve? Anyja neve? Születési helye, ideje?

A bíró azonban megelőzte Janó válaszát. Kioktatólag fordult a kérdezőhöz.

– Írnok úr! Maga csak ne írjon semmit, amíg én nem engedélyezem! És ne is kérdezzen, itt nincs helye a szokásos rutinnak. Netán nem látja a szemével, nem hallotta tőlem a füleivel, hogy ez egy cigány?... Kérem, tájékoztassa, mondja meg neki, hogy hol van! Mi ez a hely?!

– Ez a hely, ahol áll, a börtönügyi falubíró ítélkező terme.

– Mondja meg neki: község nagytiszteletű bírása előtt áll!

– A község nagytiszteletű bírása előtt áll. Börtönügyi község falubírása előtt.

– Lenne szíves részletesen tájékoztatni a megjelentet: mi a fűtyülős fülemüle egy falubíró dolga?!

Az írnok, mint egy mafla diák a bemagoltatott iskolai verset, úgy kezdte rezzenéstelen hanggal egy szuszra sorolni:

– A falubíró a falu vezetője. Mint választott tisztviselő egyrészt a falu népének szükségletei által vezérelve köteles eljárni. Másrészt a falvat vagy falurészt birtokló földesúr igényeinek kell megfelelnie. Harmadrészt pedig (de csak esetlegesen) a közhatalom által szabott, a falut érintő feladatokat kell ellátni. A falubeli kártételek, tolvajlások, vagyonviták, a részegeskedések, civódások, a duhajkodás, a nyelveskedés, az ünneptörés és az árdrágítások ügyei tartoznak legfőképpen a hatáskörébe. Illetékes ugyanakkor mindezekben túl bármi más helyi rendszegés, rendezés és rendteremtés ügyében intézkedni, bíraskodni, jóváhagyni, fegyelmezni, bírságotlani. A helyi előljáróság vezetése és a falu igazgatása a dolga.

– Nagyon helyes, írnok úr, de a vállaimról elfeledkezett. Mi van az én vállaimmal?

Az írnok egyetlen levegővel ezt a sort is felmondta:

– E sokoldalú feladatok ellátása túlnyomórészt a falubíró vállára nehezedik.

– Úgy, úgy! – helyeselt a bíró, majd végre nagy kegyesen Janóhoz fordult. Olyanformán, olyan leereszkedően, miként egy hátulgombolós kisgyerekhez szokás szólani, úgy kérdezte meg tőle:

– Ha tehát ez itt *Börtönügy*, és én a *börtönügyi* bíró vagyok, akinek a vállaira a *börtönügyiek* ügyei túlnyomó-

részt nehezednek... te pedig csak egy koszos cigány vagy, nem is *bötönyei*... miért engem zaklatsz, miért nem a vajdádát? Arra „nehezednél rá!” – fejezte be szózatát egy káromkodás-szerűen hangsúlyozott fordulattal bevégezve.

Janás próbálta leseperni magáról a sértéseket, és kihasználni azt a feltehetően rövid időt ameddig szólhat. Rögtön a lényegre tört:

– Két gyereket nevelek. A lányom hét, a fiam öt-éves múlt. A feleségem két éve hagyott itt minket. Lakni szeretnék... Itt a faluszélen. Ahhoz kérném bíró úr, s az előjáróság engedélyét.

– Hinnye! – ripakodott rá a bíró. – És ezt hogyan képzeled?! Mire nem gondolsz? Ide, ebbe a békés faluba?! Nem kell nekünk ide tolvajnépség! Semmiféle cigány vircsaft nem kell! Ingyenélő, napot lopó fajta! Nem hagyom, hogy elzüllesszék a falut! Mi lenne, ha nálunk is teret kapna a ti erkölcsötök... a ti erkölcstelenségtek?! Mint képzeled? Azt hiszed, hagyom, hogy a mi lányaink, a mi asszonyaink is ide-odacsapódjanak, egyik férfitől a másikig, mint a te nejed?

Janót majd szétvetette a méreg a dörgedelem halatán. Túrte, ameddig túrhette, de most ő is üvöltöni kezdett:

– Hallja-e? Ne gyalázza a feleségem! Ne gyalázza egy halott emlékét! Mondtam már, hogy megövezgyültem, a gyerekeim azért nevelem egyedül! – szorította tehetetlen indulatában ökölbe a kezét. Hogy vehet a szájára egy olyan tiszta teremtetést, mint az én feleségem volt?

– Nézze már! – fordult a bíró az írnokához. – Rám mert ez a koszos cigány hangot emelni?! Engem mer fenyegetni?! Engem mer számon kérni?! Hívja a hajdúkat! Dobják ki, ha nem tágul magától... Cigány léte nem tudja a helyét. No, ha az kell, a hajdúk majd beleverik az ostoba fejébe.

– Maga meg, mit érzékenykedik? – vette észre az írnok szeme Janót szánó szemeit. – Mozogjon már, anyámasszony katonája!

Az írnok fürge léptekkel elindult, de nem az ajtónállók, hanem a még mindig céklarépa színű arccal, tanácstalan kétségbeeséssel toporgó Janó felé. Gyengéden megfogta a karját és magával vonta a kijárat felé.

– Annyiba sem vesz – mondta talán vigasztalás-ként, hogy Janó lássa, a bíró mással is gonosz –, hogy megjegyyezze: nekem is két árvám maradt a feleségem után, én is eltemettem két éve a drágám.

Gyűlölte ezt a helyzetet, szívből sajnálta a szegény cigányt. Ahogyan sajnálta a többi szegény

panaszost is, akikkel, ha nem is ennyire, de szintén nagyon gorombán bánt a bíró. Sok éve szolgált az előjáróságon, s azt már megtanulta, hogy az igazságot, sajnos errefelé nem egyformán mérik. Legtöbbször a leginkább segítségre szorulókat húzzák a rövidebbet.

Ez a cigány is nyilván azért fordult ide, mert tetőt szeretne a gyerekei fölé. Megélhetést szeretne, bármily szűköset is, hogy enni is adhasson nekik... Törvényeket hoznak a kóborló cigányok ellen, félnek tőlük, üldözik őket. Ez meg itt végre letelepedne, de nem hagyják... Szánni való, ahogy áll. Egy kérdőjel az egész ember. Volt egy elképzelése, amit igazán még csak elő sem adhatott. Látni, hogy gyúri magában az indulatot. Robbanni kész, de visszafogja magát... Jó ember ez! Különben ütne, kiabálna, fenyegetőzne, átkozódna. Ha valaki, akkor én tudom – gondolta magában –, hogy mit jelent elveszteni egy szerető asszonyt. Tudom, mit jelent egyedül maradni két gyerekekkel. Tartani bennük a lelket, hogy elvesztették az anyukájukat. Vajon ez a szegény, ha hazatér, mit mond majd a kisfiának és a kislányának? Mit mondanék, mit tennék én az ő helyében? *Tudnék-e* tenni bármit is? *Hagynák-e egyáltalán, hogy tegyek* bármit is? – módosította magában az iménti kérdést. Sajgott a lelke. Dermedt sajnálkozással futott végig tekintete a megalázott férfin. Amint meglátta gyűrögetett kalapján a virágot, eleredtek a könnyei, alig győzte kendőjével törölni.

Hát ezt meg mi lelte? Elment az esze? – nézett utána a bíró.

– Az árvácska volt a feleségem legkedvesebb virága – hüppögte ki, de magyarázatát csakis Janó halotta.

– Na, jöjjön, jóember! – noszogatta kifelé, s a küszöbnél megállva kezét nyújtotta felé. – Isten áldja! – így búcsúzott tőle, együttérzőn.

Janó súlyos léptekkel indult valamerre. Sok mindenre számított, de ilyen fogadtatásra, ekkora megaláztatásra semmiképp se. Rövidesen meglasztult, és lógó orral szinte csak araszolt előre. Nem látott, nem hallott semmit abból, ami körülötte zajlott. Azt sem tudta, hogy éppen merre kószál. Ha tehette volna, kigyalogol a világból. Hazamenni legkevésbé se akart. Egyszerre minden ereje kiszaladt a lábaiból, nekitámaszkodott a legközelebbi fatörzsnek, majd a földre roskadt. Több mint egy órát töltött el így, míg végre rá tudta venni magát, hogy hazainduljon.

A végsőkig elkeseredett, pedig ilyen közel még sohasem volt ahhoz, hogy Joka legyen belőle.

Makkos Mária kegyhely története

A *Budakeszi* határában levő kegyhely története az 1731-es esztendőig megy vissza. **Traub János** sváb parasztleánynek a szenvedő Krisztus képe jelent meg egy tölgyfánál, amelyre ezután az Istenanyát ábrázoló papír szentképet akasztott. Valahányszor erre vitte az útja, köszöntötte Máriát. Egy évvel később súlyosan megbetegedett, s a halál közelében megfogadta, ha felgyógyul, egy szebb, tartósabb olajfestményt fog a fára helyezni.

A kegyhely kialakulása a kezdetektől a mai napig szorosan összekapcsolódik a budakeszi sváb családok életével. Történetét több tanulmány és könyv is feldolgozta már. 2019-ben azonban frissen felbukkant forrásokra is támaszkodva, ősi budakeszi családok leszármazottainak bevonásával, a tudományos kutatómunkát személyes élményekkel – szerteágazó és összefonódó szákkal – gazdagító újabb, igazán különleges könyv készült. A szerzőkkel, **dr. Salamin Andrással** és **Herein Máriával** a kegyhely évadnyitó búcsúján, a templomkertben beszélgettünk arról, hogyan jött létre s mit jelent a budakeszieknek ez a több mint ötszáz képet tartalmazó, magyar és német nyelvű kötet.

A kegytemplom és környéke az évadnyitó búcsú idején, május első vasárnapján idén a kijárási korlátozások miatt néptelen maradt. Főbúcsúján, szeptember negyedik vasárnapján Spányi Antal, a Székesfehérvári egyházmegye püspöke a biztonsági előírások mellett megtartott szabadtéri ünnepi szentmisén arra buzdított, a „szokásos lelki rabságokon” túl a járványveszélyben is forduljunk a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz. A két búcsú a templom történetében két jelentős időre emlékeztet, első virágkorára a trinitárius (fogolykiváltó) rend alatt, és újjáépítése utáni felszentelésére 1950 májusában.

A kegytemplom rövid története

Miután Traub János látomását, majd csodálatos gyógyulását és több hasonló rendkívüli gyógyulást 1737-ben alaposan kivizsgálta az egyház, a következő évben kegyhelyi rangra emelte a helyszínt, és engedélyezte egy kápolna építését is. A következő évben felépült egy fakápolna a zarándokok adományából a tölgyfa köré, amelyre Traub János a Madonna-képet akasztotta. A helyet kezdetben két remete gondozta, majd 1748-ban a terület földbirtokosa, *Zichy* Miklós gróf a családjukkal szoros kapcsolatban álló trinitárius rendnek adományozta. Mint azt már említettük, hozzájuk kötődik a kegyhely főbúcsúja. Az 1198-ban alapított rend tagjai életüket a fogolyként szenvedő keresztények kiváltásának szentelték. A trinitáriusok a fakápolna mellé rendházat (1748-49), majd a fakápolna helyén zárdával egybeépített kőtemplomot (1762-68) építettek. A kegyhely népszerűsége egyre nőtt. Ennek a virágzásnak vetett véget II. József szekularizációs rendelete 1782-ben. A trinitárius rend feloszlásával, vagyonuk elárverezésével a terület az idővel lepusztult templommal, kolostorral 1784-ben egy budakeszi parasztember, *Josephus Holl* birtokába került. A Madonna-képet a budakeszi plébániatemplomba menekítették. Miközben Makkos Márián már csak rom maradt, a

Buda-környékiek továbbra is kedvelt elvonulásra, csendes imára alkalmas helyként tartották számon. A Holl család egyik leszármazottja 1917-ben a templomrom területét felajánlotta megvételre Budakeszi akkori plébánosának. Így került ismét egyházi tulajdonba, és egy kis kápolnát alakítottak itt ki. A templom háború utáni újjáépítésének fő mozgatója a foglyokért való imádság volt. A helyreállítást a szerzita rend végezte. A romokon helyreállított templom felszentelésének évében, 1950-ben a szerzetesrendek feloszlása miatt a szerziták távozni kényszerültek. A kegyhely vezető lelkésze, a jezsuita *Tamás* János 1985-ben történt nyugdíjazásáig áldozatos munkával tartotta fenn a templomot, amely 2000-től a budakeszi plébánia felügyelete alá került.

Család- és helytörténet

A szerzők kutatásait nagyban segítették a kegyhelyhez való személyes kötődésük, helyismeretük, családi kapcsolataik. *Herein* Máriát idekötik a gyerekkori emlékek, a rokoni szálak, a budakeszi egyházi kórus fellépései, családi események. Édesapja, *Herein* Gyula helytörténeti és levéltári kutatómunkája, családi képarchívuma jelentette azt az alapot, amelyet saját zarándoklatai, az előző nemzedékek még élő tanúinak elbeszélései tesznek fordulatossá, már-már szövevényessé. Személyes kapcsolatok mentén egyre terebélyesedett a könyvhöz gyűjtött anyag. Traub János családtörténete a németországi Svábföldre vezet vissza, ahonnan a Budakeszire betelepülők is érkeztek a XVIII. században. A származásukat kutató, de legalábbis számontartó budakeszi sváb családok is visszavezetik őseik sorát arra az időre, amikor Traub János szülei Budakeszire érkeztek, és az ifjú a látomást és a csodás gyógyulást átélte. A könyvben ők nemcsak egy kegyhely történetét olvassák, hanem saját történetüket is, hiszen az összefonódott a látomás helyszínével. Különösen gazdag családtörténeti anyagot gyűjtött össze *Anna von Staden* (szül.

A kutatócsapat (balról jobbra Salamin András, Herein Mária, Anna von Staden) a németországi Szent Tölgynél

Az első fakápolna és rendház Makkos Márián a Szoptató Madonna-képpel egy korabeli szentképen (1750)

A Makkos Mária-i kegykép a kegytemplomban

Holl Annamária), akinek a felmenői között volt az a *Holl József*, akinek egykor (1784) a birtokába került a kegyhely területe a templom maradványaival együtt.

Mai napig szoros kapcsolatban állok édesanyám gyerekkori barátnőjével, Holl Nusival – meséli Herein Mária. – Tízéves volt, amikor kitelepítették őket Németországba. Azóta ott él, ám az évek során nem csökkent a kötődése Budakeszihez. Amikor 2010-ben meglátogattam németországi otthonában, és lakásában láttam a sok régi képet, akkor értettem meg, mit jelentett nekik elszakadni a szülőfalujuktól, és miért őriz annyi emléket. Egész életében folyamatos kutatómunkát végzett, ezek egy része meg is jelent a 2011-es *Deutscher Kalender*ben, 2016-os hazalátogatásakor pedig újabb nagyon gazdag anyagot hozott magával. Kifejezte a vágyát, hogy szeretné, ha megjelenne a kegyhely teljes története, amiben az ő anyaga is helyet kapna. A St. Gerhards Werk Ungarn Magyarországi Katolikus Németek Egyesületének alelnökeként többször szerveztem zárandoklatot Budakeszire, ezekről is gazdag anyag állt már készen nálam németül. Édesapámnak is itt volt gyümölcsöse háromszáz méterre a templomtól. Lelkes lokálpatriótaként sokat kutatott a Zichy-levéltárban is, és a nyolcvanas évektől kezdve kis helytörténeti füzetekben adta ki Budakeszi történetét, köztük egy fejezet Makkos Máriával foglalkozott. Valaha minden fényképre ráírták, mikor készült, ki van rajta, és ez most forrásértékkel bírt. Bőséges anyag állt tehát rendelkezésre, és várt a szerkesztésre.

A sok meglévő, megírt anyag mellett teljesen új forrásként került elő a székesfehérvári püspöki levéltárból az egyetlen példányban meglévő, kéziratos, latin és német nyelvű háztörténet és csodás gyógyulások leírása abból az időből, amikor a kegyhely a trinitárius rend birtokában volt – folytatja dr. Salamin András. – A trinitárius kéziratok 1748-tól 1782-ig naplószerűen őrzik a kegyhely eseményeit, a rendház és templom életének mozzanatait. *Bednárík*

György és fia, János lefordították és feldolgozták a forrásokat. A csodatévő tölgy őrzői címmel 2018-ban jelent meg magyar nyelven a *Budapesti Helytörténeti Tanulmányok* sorozatban. Mi is közlünk belőle érdekes részleteket. Ehhez hasonló értékes történelmi forrás még a Tamás János atya által 1951-1985 között vezetett *Historia Domus* („a ház története”).

Kalandozás a múltban és jelenben

A kegyhely történetét a németek betelepülésétől kezdve az itt élő németiség történetébe ágyazva akartuk vizsgálni – meséli Herein Mária. – Már a XVII. század legvégén megjelentek betelepülő családok, aztán a betelepülés igazi hullámával a XVIII. században érkeztek a legtöbben. Ekkor jöhetett a Traub család is, mert János nevű fiúk keresztelése 1714-ben már Budakeszin van bejegyezve. A család ugyanabból az Unterwachingen nevű helyiségből származott, ahonnan az én családom is, ezt bizonyítják a templomi anyakönyvek. Amikor 2017-ben ellátogattunk Unterwachingen, Oberwachingen és Dieterskirch svábföldi településekre, találkoztunk ottani lelkes lokálpatriótával (Kurt Rapp), aki hozánk hasonlóan őrzi, kutatja és számon tartja szülőföldje helyi értékeit. A kirándulás során Kurt Rapp megmutatta azokat a helyeket, amelyek összefonódnak Makkos Mária történetével.

Dr. Salamin András megemlíti, hogy a makkosi kegyhely kialakulásának érdekes előzménye az a kevésbé ismert közjáték, hogy a Traub család Budakeszin született János fiúkkal visszatért Svábföldre, majd pár év múlva ismét, immár véglegesen Budakeszin telepedett le. Az otthon töltött évek alatt nagybátyja elvitte a fiút a családi Schupfenberg-tanya mellett álló Szent Tölgyhöz. Kurt Rapp őrzi ennek a szakrális helynek az emlékét. Traub János látomása a Budakeszi melletti erdőben álló tölgyfánál kapcsolódhatott svábföldi emlékéhez. Egy nálunk

miséző német vendégatyától megtudtuk, Makkos Mária (Maria Eichel) München mellett is van. A hozzá fűződő történet is nagy hasonlóságot mutat, és keletkezésének ideje is kb. a mienkével azonos időre tehető. Több hasonló vándormotívum – Holl Nusi nagymamájának lourdes-i Szűz Mária szobra, a budakeszi Szenvedő Krisztus-szobor, a hajósi Istennanya-szobor története – köti össze a XVIII. századi betelepülők életét a mai budakeszi családokéval, illetve a kitelepítettekével.

A szentkép története nagyon különleges, engem erősen megragadott, és jól mutatja, miként szövődnek egymásba a szálak, melyek időben és térben is messze visznek. Traub János először egy egyszerű papír szentképet szegezett a tölgyfára, majd egy neves budai festőművésztől, *Falconeri* mestertől vásárolt egy olajfestményt, ami köré fából tákolt védelmet. Ez mű a krisztinavárosi templom kegyképeének másolata: Szoptató Madonna volt. Ez a ritka ábrázolása Máriának egy olasz származású budai kéményseprő közvetítésével az észak-itáliai Re falucska Vérehullató Madonna-képeének másolataként került Krisztinavárosba, s ennek alapján készült Makkos Mária kegyképe. Az eredeti olasz Mária-kép történetét sem hagyhattuk ki a könyvből, mert ide kapcsolódik. A makkosi festmény köré épült a fakápolna, majd a tölgyfáról, annak egy darabjával együtt került a trinitáriusok által épített kőtemplomba. Annak pusztulása alatt a Budakeszi plébániatemplomban őrizték, majd a helyreállítás után, az újraszenteelés előtti napon visszahozták.

A közelmúlt története

Csaknem két dolgos évszázad története után nem lehet kihagyni az 1946-os kitelepítést sem – folytatja Mária –, hiszen mélyen érinti az itt élő családokat, tehát ez is helyet kapott a könyvben. Holl Nusi is mesélt a kemény nélkülözésről, amit én például egy kitelepítési emlékműsoron tovább tudok adni, így őrződik meg a történelem. Édesanyámat is többször meghívták rendkívüli történelemórákra. Maguk a kitelepítettek lassan már meghalnak, az utódaik azonban rendszeresen hazalátogatnak, és ilyenkor mindig eljönnek a makkosi kegytemplomba is, testvérvárosi kapcsolatok jönnek létre.

A régebbi korokba visszamenő család- és helytörténeti kutatások mellett a könyvben a kegyhely XX. és XXI. századi, egészen a jelenkori eseményekig nyúló életét is megörökítjük. Ebben a részben ma is élő budakeszi lakosok mesélnek, veszik elő a családi fényképeket. Édesanyám fiatalkorában ide jártak a cserkészek a romokhoz kirándulni. Az akkor készült fényképeken ő még el tudja mondani, ki kicsoda, és az idősek örömmel fedezik fel magukat, rokonaikat a régi felvételeken. Apám és két ikeröcsém a hatvanas években gyakran jöttek ide templomba, ez jelentette a vasárnapi programot. Búcsúkor a templommal szemben felállított árusbódéból kaptunk búcsú ajándékot: simlabdát, anyósnyelvet. Nagy-

Kocsmai élet
Makkos Márián
a hatvanas
években

bátyám, *Martin* Lőrinc meghívta a közeli pincéjének kertjébe az itt miséző német atyát, a kórustagokat, ez már a nyolcvanas évek „negyvenceppep társasága” volt. Svábul beszéltek, előjöttek a régi történetek, én pedig élvezettel hallgattam. Örülök, hogy már akkor megörökítettem ezeket az emlékeket egy-egy *Neue Zeitung*-cikkből, és most beemeltem a könyvbe is, mert ma már csak öten élnek közülük.

A zarándoklás a magyarországi németek életében ma is fontos szerepet tölt be, rendszeresen szervezek zarándoklatot. A Budapest környéki helységekből nem ritka a német nyelvű mise, de a távolabbi helyekről (Ceglédbercell, Nagyörzsöny, Berkenye) érkezőket is nagyon megéri a hely. A német zarándoklatok közül kiemelkedően jól sikerült a 2012-es, ’13-as és ’18-as. Bár az infrastruktúra hiánya miatt nehézkes ide zarándoklatot szervezni, és Máriaremete, Solymár nagyobb kényelemmel tölti be ezt az igényt, azért mindig van, aki ide kötődik. A zarándoklatot minden alkalommal összekötjük valamilyen kultúrprogrammal, fúvószenekarral, kórossal, néptáncsoport fellépésével.

Érdekes a templom földrajzi és közigazgatási elhelyezkedése – említi meg András. – A templom még Budakeszihez tartozik, egykori Zichy-birtok volt, az előtte levő rét viszont a XII. kerület része. 1873-ban Pest, Buda, Óbuda egyesülésekor a főváros azzal a céllal vásárolta meg a területet, hogy jó levegőjű lakótelepet építsen ide, ám egy 1906-os térképen jól látszik, hogy a templom területét „elfelejtették” tulajdonilag átvezetni, az mintegy ki van hasítva. A templom előtt álló két határvölgy ma is őrzi és jelzi ezt a helyzetet. Ebből a közties állapotból eredt sok probléma is az infrastruktúra fejlesztését, víz felhozatalát, út karbantartását illetően.

Krimibe illő történet, ahogyan a háború után helyreállították a templomot. *Shvoy* Lajos székesfehérvári püspök a szervita rendet bízta meg azzal, hogy titokban kezdjék meg a munkálatokat. Egy véletlen baleset miatt „buktak le”, de ekkor már a szerzetesrendek feloszlása is lehetetlenné tette volna az építkezés befejezését. *Shvoy* püspökatyja a bepuszolatlan, félig romos templomot gyorsan felszentelte 1950-ben, mielőtt ez ellehetetlenült volna. Szinte hihetetlen, hogy 10-15 ezer ember vett részt az eseményen. A templomépítés nem volt engedélyezett. Tamás János atya szinte egyszemélyes erőfeszítéssel végzett munkája fokozatosan javított az áldatlan helyzeten. A templom befejezésére – „renoválására”

Májusi litánia az emlékfánál a Makkos Mária-i tisztáson

– 1962-64-ben került sor, „állagmegóvó tatarozást” ugyanis lehetett végezni. Ekkor csodálkozhattak rá a helyiek, az eddig is ide járók, hogy milyen szép lett a templom.

A könyvet a maga 546 képével csakis magas minőségi színvonalon akartuk megjelentetni. Figyeltünk a nagyobb betűméretre, hogy az idősek is szívesen olvassák, hiszen ez az ő történetük is, róluk is szól, nekik is készítettük. A gyökerekig kell visszamenni, azokat a legendákat vagy igaz történeteket kell leírni. Bár a könyv elsősorban Makkos Mária történetéről szól, helyet kapott benne több olyan Buda-hegyvidéki Mária-emplék hely (Mária-szikla, Mária-szurdok, Fenyőfalvi-kereszt, Úti-Madonna, Kút völgyi Boldogasszony, Máriaremete stb.), amelyekről a helyiek sem mind tudnak. Bármerre indultunk is el, újabb és újabb szálak bukkantak elő. Szinte nem tudtuk a könyvet abbahagyni, ám igyekeztünk, hogy Holl Nusi láthassa kiadásban az egészet. A második, bővített kiadásba pedig függetlenül betesszük az ebből kimaradt vagy azóta gyűlt anyagokat. Ami nincs dokumentálva, az elfelejtődik, olyan gyorsan változik minden, ezért is fontos a megőrzés. Nagyon sok kedves visszajelzést és újabb megrendelést kaptunk, ami jól bizonyítja, hogy elértük, amit ezzel a kiadással szerettünk volna: a történelem személyes hangú megörökítését, a budakesziek és a mi Makkos Máriánk bemutatását.

Részletek a könyvből

Üdvözlégy, Mária...

(Anna von Staden)

Üdvözlégy, Mária! – ezzel a bensőséges régi üdvözléssel köszöntöm Istenanyát magasan a Kinzigtal [Kinzig-völgy] feletti barlangjában, amely a mai zarándoklatom célpontja. Hosszú volt az út, amelyet az Istenanya-szobor nagymamám budakeszi fiókos szekrényétől e helyig megtett.

A Mária-tisztelet a Budapest-környéki német falvakban nagyon erős volt, és alig akadt olyan ház, amelyben ne lett volna helye a tisztelt Szűzanyának. Így volt ez nagymamám házában is. Volt egy nagy, szép Lourdes-i Szűz Mária-ja a hálószoba sublóján két gyertya között. Minden este, amikor imára harangoztak, letérdelt előtte és a Rózsafüzért imádkozta.

Legkorábbi élményeim közé tartozik, ahogy mi gyerekek a szoba alkonyati fényében a gyertyák megvilágította szobor előtt térdelünk és az Üdvözlégy, Máriát imádkozzuk. Akkoriban még nem tudtam, hogy ez a napi elmélkedés nagymamám számára az erőforrást jelentette ahhoz, hogy a hétköznapi nehézségein úrrá tudjon lenni, ami nem volt mindig könnyű.

Később is nehéz időket kellett átélni, amikor a családtagokat 1946-ban egymástól elszakították. A nagymama legidősebb fiának, és nekünk, az ő családjának idegenbe kellett mennünk. Mindannyian az Istenanya-szobor előtt térdepeltünk és áldását kértük.

Az idegenben nekünk is megvoltak a gondjaink és bajaink, és az otthon maradtoknak is jutott a gondokból bőven.

Amikor sok esztendővel később újra nagyanyám házába érkeztem, ő már nem élt – és a régi világ se létezett többé. A sublót már nem állt a régi helyén, és a régi Lourdes-i Madonna-szobor is eltűnt. A rokonok nagyon igyekeztek a távollét éveit elfeledtetni, és a ház szelleme is megváltozott.

Amikor a nagymama hagyatékát átnéztük, a fiatal háziasszony megmutatta nekünk a Lourdes-i Madonnát is, amely elhagyatottan a tárolóban állt. Fájdalmasan vizsgáltam a szobrot, amire fiatal rokonom azt hihette, hogy nagymamám örökségeként tekintek rá. Igen, tényleg azt gondoltam, hogy ez itt Neked nem megfelelő hely, kedves Égi anyám! Így a szobrot gondosan becsomagoltuk és a gépkocsi csomagtartójába fektettük. Nos, ugyanazt az utat kellett megtennie a szobornak is, mint nekünk évekkel azelőtt a nyomorúságba, csak most egy biztos hazába, az „arany Nyugatra” kellett utaznia.

Amikor aztán otthon nagy örömmel kicsomagoltam a kincsemet, elképedt arcokat láttam. A gipsz-Madonna sehogy sem passzolt a drága modern bútorokhoz és az egyéb belső berendezésekhez. Találtam a szobor számára egy nyugodt zugot, de a szívem nem volt boldog.

A hosszú erdei séták során nemcsak a test talált megnyugvást, hanem a lélek is, Gyakran, amikor a világ, az emberek és a munka már soknak tűnt, vonatra ültem és elutaztam a Fekete-erdőbe. Az unokahúgommal túráztam ott az erdőkön át és új erőt merítettem. Egy ilyen alkalommal meséltem neki az Istenanya-szobrommal kapcsolatos gondjaimról, s ő a hauschi helyi sajtó tudósítására hívta fel a figyelmemet. Egy jámbor erdőgazdálkodó szép, jó kilátású helyen saját maga és a vándorok számára

egy lourdes-i barlangot alakított ki. Ismeretlen huli-
gánok azonban összetörték az abban felállított Ma-
donna-szobrot, így a barlang üres lett.

Odavittem hát a magamét. Így találta meg az I-
stenanya-szobor nagymamám sublótjáról az őt meg-
illető igazi helyét. Es ha az ember jól meggondolja,
akkor talán haza is tért, hiszen elődeink közül né-
melyek nem éppen a Fekete-erdőből jöttek?

Az utam gyakran vezet a meredek hegyoldalon
felfelé, ahol a Kinzigtal fölött ott áll barlangjában a
szobor, hogy nyugalmat találjon, és hogy köszönt-
sön...

Zarándoklat hazánkba – őseink Oberschwabenben

(Anna von Staden)

Honnan jöttek tulajdonképpen elődeink? Őseink
pontos származásának kérdése már apáinkat is fog-
lalkoztatta. Sváboknak neveztek minket Magyaror-
szágon. Ez a megnevezés nem volt mindig kedve-
ző, de az ember elfogadta. Közvetlen közelünkben
volt ugyanis a Sváb-hegy és az emberek emlékeztek
arra, hogy miként született a névadása. Nem a bá-
tor svábok voltak-e azok, akik részt vettek a törökök
elűzésében? A legtöbb honfitársunk abban az idő-
ben, amikor az ember a budai hegyvidéki hazájá-
ban még biztonságban érezhette magát, és a távoli
Svábföldről a bátor harcosok a Sváb-hegyre kerül-
tek, odatartozónak tartotta magát. Amikor aztán a
kitelepítés időszaka jött, azt mondták nekünk: „Egy
battyuval érkeztek, menjetek a battyutokkal oda,
ahonnan jöttetek!”. És akkor újból azt kérdeztük,
valóban honnan jöttünk? Hol van az az ország, hol
vannak a helységek, ahonnan elődeink útra kel-
tek? Amikor Dél-Németországba megérkeztünk,
más kérdések váltak fontossá. Csak amikor a nagy
szükséget legyőztük és a létünk már valamennyire
biztosítva volt, akkor került újra előtérbe ez a szár-
mazási kérdés.

Tényleg honnan jöttünk, hol vannak azok a he-
lyek, ahonnan őseink egykoron elindultak, hogy az
új hazában új létfeltételeket teremtsenek? Egyesek
abban reménykedtek, hogy talán egy ilyen helyen
otthonra lelnek és az annyira hiányolt hazát újból
meglelik. A gyökerek utáni kutatás megkezdődött,
de az eredményre jutás – ahogyan azt minden kutató
tudja – hosszú folyamat. Ma nagyon sajnáljuk, hogy
az a nemzedék, amelynek a kitelepítést a legfájdal-
masabban kellett átélnie, a „hazatérést az őshazába”
már nem élhette meg. Mi, a következő nemzedék
tagjai feladatunknak tekintettük, hogy dokumen-
táljuk a szüleinkkel, nagyszüleinkkel történeteket, és
származásunk kutatását szisztematikussá tegyük.
Nagy energiát fordítunk arra, hogy a feladatunkat
jól végezzük el. Hogy jobban haladjunk, egyesüle-
tet alapítottunk. A Dunai Svábok Családkutatóinak
Köre (AKdFF) – melynek tagjai aprólékos munkával
helységről helységekre keresik az adatokat – 1974-től

működik. A párhuzamos kutatásokkal és rendsze-
res tapasztalatcserékkel komoly eredményeket ér-
tünk el. Az egyesület elnökének, Anton *Wirth*nek
köszönhető – aki nagy odaadással kutatta száрма-
zási helyeket Oberschwabenben [Felső-Svábföldön]
–, hogy ma már sok települést ismerünk, ahonnan
őseink elindultak.

Mi, budakesziek tőle tudjuk, hogy őseink nagy
része Oberschwabenből, a svábok Bussen nevű
szent hegyének gyönyörű vidékéről jöttek. Ma alig
tudjuk elképzelni, hogy az emberek ezeket a szép
helyeket el tudták hagyni, de a rossz életkörülmé-
nyek akkoriban a lakosokat arra kényszerítették,
hogy új megélhetés után nézzenek. Néhány Buda-
keszin élő rokon és barát, akik ismerték a száрма-
zási helyüket, azzal a kéréssel fordultak hozzám,
hogy keressem fel velük ezeket a régóta kutatott he-
lyeket. Mivel a környéket időközben megismertem,
sőt kapcsolatokat is kiépítettem ott, szívesen teljesít-
tettem kívánságukat.

Egy szép szeptemberi napon aztán érkezett
az idő. Az Obermarchtali kolostorban találkoztunk,
ahol örömről vendégszállást is kaptunk,
ami kiinduló és érkezési pontunk lett. Budakeszi-
ről a *Mayer*, *Frankhauser* és a *Winghardt* családok,
Baden-Württembergből a *Mohl*, *Pfendtner* és *Albrecht*
famíliák mai tagjai jöttek. Barátságos találkozás volt
a kolostor kávézójában. Első utunk a kolostor szép
barokk templomába vezetett. A teraszról pompás
kilátás nyílt a Dunára, az életfolyónkra. Még aznap
délután meglátogattuk a közeli Rechtensteint. A ma-
gas vártól a Dunához meredeken leereszkedő szikla
tetején állt néhány ház a folyó mellett. Innen szerez-
te Anton *Hofherr* Moosbeurenből *Walburga Breckl*
nevű párját, hogy vele Budakeszire kivándoroljon.
Ez az első találkozás szárnyakat adott a fantáziának,
ezzel az elbeszélések és visszaemlékezések folyama
elindult. De a tulajdonképpeni, az őseink nyomába
tett utazás csak másnap kezdődött. „Isten nevében
kelünk útra” – ezzel az ősi zarándokénekkal, ame-
lyet biztos, hogy őseink is ismertek, indultunk el
a kolostor kápolnájából. Következő célpontunk a
Frauenbergi zarándoktemplom volt. A Holl-család
ősanyját, *Barbara Bronawentmayert* *Jakob Geiger* –
Jaki bácsi –, a plébános szerint ezzel a hellyel lehet
kapcsolatba hozni.

Tovább indultunk Rotenackeren keresztül Un-
terstadionba. 1712-ben innen vándorolt ki *Mistel*
Georg, aki azután 1722-ben Budakeszin bíró lett,
s ugyancsak innen a *Merkel*, a *Frankenhauser* és a
Mayer család tagjai is. *Mundelkingen*en keresz-
tül – ahol az *Albrechtek* és a *Hofherrek* voltak ott-
hon – *Oberstadion*ba jutottunk, amely nemrég a
Baden-Württemberg legszebb faluja kitüntetését kap-
ta. Számunkra ez a hely nagyon fontos, mert számos
ősünk az itteni, tisztelettel övezett plébániatemp-
lomban kötött házasságot. 1724. október 24-én egy-
szerre három pár esküdött, akik ezután Budakeszire
költöztek. Az ő tiszteletükre elénekeltük a budake-
szi „házassági dalt” [Ehstandslied], amelyet a bete-

A Budakeszi Hagymányórzó Kör Asszonykórusa Makkos Mária

lepülésük után több évvel a budakeszi kántortanító, *Edelmann* komponált.

Ekkor eljött az ideje egy kiadós ebédnek, amelyet Moosbeurenben a régi Serföző-vendéglőben (Brauereigasthof) fogyasztottunk el, amely már őseink idejében is működött. Ismét az itt született Anton Hofherr-re emlékeztünk. A sváb „nokkedlivel” és a magyar gulyással jóllakva Seeheimen keresztül – ahol a Grenek voltak otthon – Grundsheimbe tartottunk, ahonnan a Pfendtnerek és Windghartok származnak. Emmerkingenben hosszabb időt töltöttünk. Az itteni plébánián működött egy „lelki egylet” (Seelenbruderschaft). Erről a közösségről tudjuk, hogy azokért imádkoztak, akik kivándoroltak s végül Budakeszin haltak meg. Egy könyvbeli feljegyzésben megtalálható, hogy Emmerkingen melyik házából származtak, mint pl. Apolona *Sandherrin*.

Mohlok ősanyja, az S. Edmundi-házból, a Frankenhausek az S. Stephani-házból. Így ma meg lehet találni az épületeket is, illetve egykori helyüket, ahonnan az egyes családok származnak. Unterwachingen az a hely, ahonnan akkoriban minden lakos ki akart vándorolni. A falu pompás Kosmas és Damian (Szt. Kozma és Szt. Damján) barokk templomban kilenc pár mondta ki a boldogító igent, mielőtt a nehéz útra elindult volna. Számunkra a Mohlok és a Mayerek voltak fontosak, akiknek a leszármazottai velünk jöttek. Véletlen lehetett talán, hogy mi ebben a templomban éppen egy koncertre érkeztünk?

A nap már lemenőben volt, amikor Dieterskirchen és Aigendorfon keresztül a Bussen-hegyhez érkeztünk. Felérkezve pompás kilátás volt utazásunk jutalma. Úgy éreztük magunkat, mint ahogyan a büsseni ének szólt: „Legalább egyszer egy évben mindenki a hegycsúcson büszkén tekint a felföldre és keresi a saját csücskét”. A sváb szöveg: „Zum wenigsten oi Mol im Jahr stoht jeder uf seim Gipfel, stolz guckt er naus ins Oberland und suacht sein oigna Zipfel”. Nos, megismertük a zugot, amelyet olyan régóta kerestünk.

Következő utunk a Büsseni Istenanyához vitt, megköszönni neki, hogy hazavezetett minket. Kolostorunk bájában egy pohár borra még összejöttünk. Találkozás zárása a következő napon Ulmban történt meg a Donauschwäbisches Zentralmuseum (Dunai Svábok Központi Múzeuma) megtekintésével. A Duna-parton vettünk egymástól búcsút. Ott, ahonnan őseink is útra keltek egykor...

Balányi Klára

Olvassa a BARÁTSÁG-ot!

Fizessen elő most 2021-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Megvalósult a Jelen/Lét Fesztivál 2020

A járványhelyzet miatt a tavaszra tervezett fesztivált idén október 5. és 11. között rendezték meg a budapesti Nemzeti Színházban. A magyarországi nemzetiségi színjátszás seregszemléje, a Jelen/Lét Fesztivál a Magyarországi Szerb Színház kezdeményezésére és a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség szakmai támogatásával valósult meg.

Az esemény sajtótájékoztatóján Soltész Miklós egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkár kiemelte: a szomszéd államokkal való kapcsolat szorosabbá válásában óriási szerepe van a nemzetiségi színházaknak. Mint mondta, a magyar nemzet, ahogy eddig is, fontosnak és szükségesnek tartja a nemzetiségek jelenlétét - ezt üzeni ez a színházi fesztivál. Hangsúlyozta: az Emberi Erőforrások Minisztériuma (Emmi) és a Miniszterelnökség továbbra is támogatja a nemzetiségi színházakat. Mint mondta, az idén a színházak működését 90 millió forintos támogatással segíti az Emmi, míg az államtitkárság a nemzetiségi színházi fesztivál megvalósítását tíz millió forinttal segítette. Több nemzetiség színház civil szervezatként működik, ennek kapcsán az államtitkárság az MTI-t arról tájékoztatta, hogy kedden jelent meg a nemzetiségi civil szervezetek jövő évi költségvetési támogatására kiírt pályázat. Az elnyerhető támogatás összegének alsó határa 300 ezer, felső határa 5 millió forint.

Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár kiemelte: nincs még egy olyan ország Európában, amely ilyen tisztelettel viseltetne a szomszédos országok és a területünkön élő nemzetiségek kultúrája iránt. Csak akkor tudjuk elfogadtatni a mi kultúránkat Európában, ha megtaláljuk szomszédaink kultúrájában az értéket – hangsúlyozta, hozzátéve: Magyarország összességében tizenhat nemzetiségi színház fenntartását támogatja több száz millió forintos költségvetéssel.

Csasztvan András, a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség elnöke emlékeztetett rá: harmadik alkalommal ad otthont a Nemzeti Színház a találkozónak. Nemcsak színházat játszunk, hanem hidat képezünk a szomszédos országok felé – tette hozzá. Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója elmondta: büszke rá, hogy a fesztivál otthonra talált a teátrumban. Kiemelte: a nemzetiségek ugyanolyan építői a hazának, a magyar kultúrának, mint a többségi nemzet. Beregszászi színházi múltjára utalva hangsúlyozta: tudja, hogy milyen jelentősége van annak, ha odafigyelnek az emberre, ha segítik a munkáját. A fesztivál túlmutat önmagán, túlmutat a színházi eseményen – jelentette ki.

Rusz Milán, a Magyarországi Szerb Színház igazgatója, a szövetség alelnöke kiemelte: külföldről az idén nem tudtak színházakat hívni, de a nemzetiségi színházak mind jelen vannak előadásaikkal a rendezvényen. A fellépők között van – sorolta – a szekszárdi Deutsche Bühne Ungarn, a Cinka Panna Cigány Színház, a Magyarországi Szerb Színház, a Vertigo Szlovák Színház, a szarvasi szlovák Cervinus Teátrum, a Pécsi Horvát Színház, az Ani - Budavári Örmény Színház, a Romano Teatro, a Theater Jetzt, a Karaván Színház, a bolgár Malko Teatro, az Amfitheatro Görög Nemzetiségi Színház, az Urartu Örmény Színház és a Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata. A rendezvény célja, hogy ösztönözze, támogassa és fejlessze a magyarországi nemzetiségek anyanyelvű színjátszását, elősegítse kapcsolataik építését: egymás között, a magyar színházi szakmával és nemzetközi téren is. A fesztivál egyben lehetőséget nyújt arra, hogy a nemzetiségi színjátszás, a „saját” nemzetiségi közönségen túl, a nagyobb nyilvánosság előtt is bemutatkozzon, elfogadottá váljon.

(MTI)

Gohér
Krisztina,
Grund
Lajos és
Schuth/
VUDAK
felvételei

középpontba. Az előadás a néptánc segítségével megidézett múltat és hagyományokat a kortárs szlovák irodalomból válogatott szemelvényekkel ötvözi. Ezek együtteséből rajzolódik ki a sorstörténet, amely mosolyt csal az arcunkra, vagy könnyeket a szemünkbe.

Cinka Panna Cigány Színház

Bach Szilvia: Ráczkálmánék (Állásinterjú)

(zenés cigány-komédia egy felvonásban)

Szereposztás:

Jusztina – anya (háztartásbeli): *Jónás Judit*

Kálmán – apa (munkakereső): *D. Horváth Károly*

Anyuka – Kálmán anyja (enyhén demens): *Weisz Ildikó*

Ronaldo – fiúgyermek (tanuló): *Varga Norbert*

Zenekar:

Mata András – gitár, ének

iff. Lakatos György János – cajon, ének

Táncos István – harmonika

Dénes Edina – ének

Zenei rendező: *Mata András*

Díszlet, jelmez, kellék: *Werner József*

Rendezőasszisztens: *Dombrádi Alina*

Rendező: *Vas Zoltán Iván*

Egy látszólag hagyományos roma család a mindennapjait éli Budapesten. Aztán hamar kiderül, hogy nem is annyira hagyományosak. Bár három nemzedék él együtt, de a családfe és a család egyetlen fia is felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Vajon mennyire segíti a család boldogulását az, hogy ketten is szerettek már közülük diplomát? Vajon a többségi társadalom mennyire befogadó a diplomás romákkal szemben? A többgenerációs tapasztalatok sok-sok konfliktust és még több mulatságos helyzetet teremtenek. Vajon elegendő-e a nehéz helyzetek túléléséhez az a szenvedélyes mindig feltörő szeretet és élni akarás, ami a roma családokat általában jellemzi?

Mindez sok-sok zenével, játékkal, komédiázással...!

Deutsche Bühne Ungarn

Verena Koch: Der Gott der Reben / A szőlőtőkék istene

(vidám, zenés utazás a bor története körül, német nyelvű előadás magyar felirattal)

Fordítás: *Katharina Kellig*

Szereposztás:

Ariadne (a vendéglátóipari egység tulajdonosa): *Melissa Hermann*

Bacchus (a vendéglátóipari egység tulajdonosa): *Boglári Tamás*

Csongor (főpincér és magánemberként lelkes bortermelő): *Horgász Dezső*

Darinka (pincér, színésznői karrierről álmodik): *Sipos Eszter*

Elli (német turista): *Paula Donner*

Franz (német turista): *Dustin Leitold*

Zenekar:

Kovács Krisztián – gitár

Lozsányi Tamás – zongora

Szecsődi István – nagybőgő

Ujváry Mikós – dob

Dramaturg: *Franz Huber*

Koreográfia: *Gaál László*

Díszlet és jelmez: *Isabella Reder*

Rendezőasszisztens: *Rebeka Bareith*

Ügyelő, kellék: *Petrovicsné Haász Dóra Darinka*

Kosztümvarrás: *Rózsa Józsefné*

Fény: *Imre Tibor*

Hang: *Antal Viktor*

Öltöztető: *Palánki Zsuzsanna*

Technika: *Kovács Krisztián, Szebeni Kálmán*

Rendező: *Verena Koch*

„A bor az istenek ajándéka az embereknek.” Vajon mióta van bor? Melyik népcsoport „találta fel”? In vino veritas, szól a latin mondás, de a rómaiak és a görögök előtt nem voltak esetleg mások is? Mondjuk az egyiptomiak? Kinek jobb a bora: a németeknek vagy a magyaroknak? Ezekre mind választ kapunk egy rövid időutazás keretében, mely a bor történetét mutatja be a kőkorszaktól egészen napjainkig,

megfűszerezve emberi kapcsolatokkal és időszerű társadalmi témákkal. Élőzenével – modern és klasszikus zeneszámokkal – kísért szórakoztató est a bor története körül.

Karaván Színház

Játék a szavakkal

(rendhagyó irodalomóra 45 percben, egy felvonásban)

Szereplők:

Bakondi Jázmin
Baranyi Csaba
Baranyi Roland
Bari Tamás
Merina Camacho Abigail
Patály Márkó
Páhi Kitti
Szalmási Áron

Zenei közreműködők:

Szajkó Nándor – gitár
Bodoczki Ernő – basszusgitár
Oláh Edmond „Mizó” – beatbox, cajon

Zenei vezető: Baranyi Zoltán – hegedű

Slam szövegek: Horváth Kristóf (Színész Bob)

Játékmester: Lovas Emília

Rendező: Nyári Oszkár

A produkció főként magyar irodalmi művekből álló válogatás, köztük roma származású költők verseivel. Tulajdonképpen egy rendhagyó, zenés irodalomóra. A cél az, hogy a diákok ne csak úgy találkozzanak a versekkel, ahogyan azt az iskolában megszokták. Formálják át őket, fogalmazzák újra, hogy fontos gondolatot jelentsen számukra! Leljék fel a költő gondolatait a dalszövegben is, írjanak és aztán akár zenésítsenek meg egy verset!

Szeretnénk megmutatni, hogy a vers kommunikációja mitől különleges, és hogyan férhetünk hozzá ehhez az esztétikai élményhez. A költők által megfogalmazott gondolatokat növendékeink interpretálják. A fiatalok láthatják, hogy milyen örömforrás tud lenni a hangszerrel, énekkel, beatbox kísérettel előadott versekkel való játék. Az előadás célja a vers szeretetén túl, a magyarországi roma költészet egy darabjának megismertetése.

A produkciót a Karaván Színház növendékei adják elő.

Oláh-Horváth Sári – Szirtes Edina Mókus:

Hűvös

(színpadi szöveg song-etűdökkel)

Szereposztás:

Béla: Pápai Rómeó / Tóth Kristóf Zsolt
Miklós: Kovács Máttyás
Krisztián: Oláh Edmond
Feriike: Baranyi Csaba

Andi: Lovas Emília

Kisfiú: Patály Márkó

Jelmez, díszlet: Oláh Tímea

Zenei közreműködő: Baranyi Zoltán hegedűművész

Dramaturg: Selmeczi Bea

Fény: Kalóz Bence

Hang: Borovics Tamás

Produkciós vezető: Nyári Oszkár

Rendező: Bereczki Csilla és Lovas Emília

O. Horváth Sári darabja az intézeti csicskáztatásról, kiszolgáltatottságról és a hatalmi játszmákról szól. Az intézet zárt terében gyorsan kialakul a hierarchikus leosztottság, amelyből – mint a kasztrendszerből – lehetetlen kitörni. A nevelők félelemből, felelőtlenégből vagy saját érdekeiket követve nem avatkoznak közbe, hiába tudják pontosan, mi folyik a hátuk mögött. A Hűvös című darab egy olyan esetet vizsgál, amikor mégis repedések keletkeznek a hierarchia betonbiztos falában.

Az előadásban a Karaván Színház színészképző stúdiójának növendékei is szerepelnek.

Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata

Ott/hon

(kalanddráma egy részben, magyar nyelvű előadás)

Szereplők:

Álmosd Phaedra
Ember Tibor
Frank Ildikó
Jurkovits Zorica
Kollatos Fotios
Mészáros Tamás
Nemcsók Nóra
Trojan Tünde

Zenekar:

Kollatos Jorgos
Agatics Krunoszláv – Kíco
Balogh Zoltán

Dramaturg: Trojan Tünde

Díszlet, jelmez: Álmosd Phaedra

Technikus: Mondok Márton

Produkciós vezető: Tóth G.-Keller Linda

Rendező: Dégi János

Társrendező: Erdélyi Dániel

Az előadás irodalmi anyaga a legkiválóbb forrásokból táplálkozik. Izgalmasan elegyíti J. W. Goethe, Stanisław Wyspiański, Nikosz Kazantzakis, Stevan Sremac, Borisav Stanković vagy éppen az örmény Narine Abgarjan művés, mély, olykor ironikus, de borzongatóan szép, tiszta gondolatait. Vándorunk, akit nevezhetünk Odüsszeusznak akár, mai világunk rohanó embere, aki egy álomban három bosszorkány útmutatása alapján indul el a mesebeli hármas úton Vörösmarty Mihály Csongor és Tünde című drámájának szövegrészleteit alapul véve.

Az első állomás Görögország, ahol megtapasztalhatja a szabadság érzését és a sajátos görög filozófia, gondolkodásmód mélységét. Innen tovább indulva Örményországba érkezik, ahol a varázslatos hegyi faluban megérezheti, mit jelent az örmény túlélési képesség, és milyen álmok, babonák irányítják az örmények életét. Örményországból egyenesen egy lipcei tavernába pottyán, ahol maga Mefisztó a vezetője.

Az olykor kissé száraz német humor elegyedik itt mindazzal, amit Goethe a németekről gondol. Innen Lengyelországba csöppen a vándor, ahol egy esküvőn vőlegényként tapasztalhatja meg a lengyel házasszeretetet és költőiséget. A következő állomás egy szerb közösség, ahol egy ünnep kapcsán számtalan jó és rossz dolgot is megtudhat az emberi lélekről, és részese lehet a szerb szenvedélyességnek.

Vajon hazatalál-e végül, és hol van az a bizonyos otthon? Erre keresi a választ az előadás, amiben helyet kapnak anyanyelvű dalok, láthatóak autentikus táncok. Az Ott/hon játszi könnyedséggel vonja be nézőit az egyes kultúrák vonzó, színes mintázatú szövetével. Szórakoztat, elgondolkodtat, gyönyörködtet. Mágikus, különös világa iránt – úgy gondoljuk – senki sem maradhat közömbös.

Magyarországi Szerb Színház

Nino Manfredi – Nino Marmandoino: Laki morali / Könnyű erkölcsök

(komédia egy felvonásban, szerb nyelvű előadás magyar felirattal)

Szerb nyelvre fordította: Ferenc Judit

Szereposztás:

Hercegnő: Čorić Tina

Armando: Gyurity István

Gargiulo: Gyorgyev Bránimír

Dramaturg: Kóródy Ildikó

Díszlet: Prágai Tibor

Jelmez: Borbély Noémi

Hang, fény és technika: Szabó Bogdán

Rendezőasszisztens: Bacsai Katarina

Rendező: Dégi János

Öröknek tűnő színpadi szabály: „A művészet mérték dolga!” Ha igaz, akkor ebben a kis remekműben pontosan és szabatosan érhetjük tetten a „chaplini csodát”. Akkor nevetünk, amikor Ő akarja, akkor lábad könnybe a szemünk, amikor Ő így szeretné. Hogy aztán – ugyanúgy, mint a darab hősei, megtisztulva menjünk tovább. A késő éjszaka „munkából” hazatérő álnővérke zajos életvitele, elviselhetlenné teszi az alatta lakó intellektuális író életét. Ott van még egy harmadik szereplő is, a filmproducer! Botrány-szag lóg a levegőben, hiszen a nép egyszerű leánygyermeké egy szót sem ért a lila ködbe burkolódzó firkász sziporkáiból, mint ahogy ő sem talál kiutat az éjszakai városi szleng útvesztőiből. Talán csak egy közös nevezőjük van, az egyik *nő* a másik *férfi*!

Európa harmoni(k)ában

(zenei tér-idő utazás két felvonásban)

Szereplők:

Rusz Milán – harmonika, ének

Bálint János – fuvola

Bálint Zsolt – fúvós hangszerek

Suki István – hegedű

Gyorgyev Bránimír – ütős hangszerek, vokál

Vendégelőadók:

Csasztvanné Vass Edit – ének

Csasztván Zsuzska – ének

Fény, hang: Szabó Bogdán

Díszlet, berendezés: Prágai Tibor

Kosztüm: Borbély Noémi

Rendező: mi együtt

Egy fantasztikus zenei tér- és időutazás, mely a Óra Színház és a Magyarországi Szerb Színház közös produkciója.

Mindkét színház hitvallása sokéves múltra tekint vissza az európai, határokon átívelő kulturális sokszínűség, azon belül a zene- és táncagyományok megőrzése, a párhuzamok, átfedések, vagy épp különbözőségek sajátos módon történő bemutatása, mint megőrzendő, ápolandó érték. Repertoárjukon a magyar, népi eredetű dalok világzenei formában előadott különlegességei mellett éppúgy megtalálhatók az észak-európai népek zenei világának gyöngyszemei, mint a keleti szláv, vagy balkáni ritmusok vérpezsdítő dallamai.

Malko Teatro

Полет БГ радио – BG rádió repülés

(bolgár nyelvű előadás egy felvonásban magyar felirattal)

Szereplők:

Hadzikosztova Gabriella – ének, próza

Simon Attila – hegedű, zongora

Weisz Gábor – szaxofon, fuvola

Gyányi Marcell – nagybőgő

Kovács Tamás – dob

Rózsa István – tuba

Wertetics Szlobodán – tangóharmonika

Pap Nika mv. – ének

Zenei vezető: Weisz Gábor

Rendező: C. Nagy István

Az előadás műfaját leginkább sanzonestként lehetne meghatározni, ha hozzáteszük a korrajzot, amit a dalok háttérébe teszünk. Az előadás nem információ-áradatot zúdít a nézőkre, csak hangulatot idéz fel a korból, amikor ezek az elhangzó dalok születtek. Egy történet, egy vers, egy vicc, egy régi fénykép, ruhák, tárgyak, illatok. A zenétet némileg át-

szabtuk. Egy kicsit elvisszük őket a jazz, a sanzon, a színház felé. A billentyűs, fúvós felállást kibővítettük egy nagybőgővel és ütős hangszerekkel.

Pécsi Horvát Színház

Tomislav Žigmanov: Bunyevác blues

(történet egy eltűnő világról, horvát nyelvű előadás)

Szereposztás:

Tome: *Arcson Rafael*

Lozika: *Polgár Éva*

Vranje: *Dejan Fajfer*

Manda: *Maja Lučić*

Ema: *Čarna Kršul*

Mijo: *Goran Smoljanović*

Sive: *Dejan Fajfer*

Veca: *Maja Lučić*

Ento: *Goran Smoljanović*

Dramaturg: *Vlatko Dulić*

Jelmez és díszlettervező: *Joana Tarbuk*

A díszlettervező asszisztense: *Dražen Matijašević*

A jelmeztervező asszisztense: *Marija Pletikosić*

Rendezőasszisztens: *Béri Gyula*

Harmonika: *Filákovity Vjekoslav*

Hang: *Laurer Tamás*

Világosító: *Specht Attila*

Öltöztető: *Bunyevác Katalin*

Kellékes: *Kovács József*

Lektor: *Prof. Dr. Dinko Šokčević*

Zene: *Csányi Csaba*

Rendező: *Vidákovics Szláven*

Nem könnyű egy határozottan irodalmi művet színházi előadásként megvalósítani. Még akkor sem, ha színpadra olyan kiváló dramaturg alkalmazza, mint Vlatko Dulić. Már ez is igazolja, hogy a Horvát Színház társulata ugyancsak komoly feladattal birkózott meg.

A játék két szinten folyik, melyek át- meg átfonják egymást. Az alapot két öregember realizmusa adja, akik emlékeznek... Emlékeznek az életükben feltűnt különféle személyekre, azok történeteire, melyek többnyire szomorúak, sőt, olykor tragikusak is. Ezen személyek „megjelenése” nem követi az élet időrendjét, a két öreg emlékei következményeképpen lépnek elő, a gondolataikat eluraló pillanatnyi ötletek, „bizsergések” hatására. Bár már csak az ő emlékeikben élnek, de az elsőtől az utolsóig a valamikori színekben, hangokban, fényben dúskáló élet alkotórészei

Az utolsó száz évben emberi életeinek különös kaleidoszkópja tárul elénk. Ki hogyan élte meg, élte át, majd lépte túl azokat az eseményeket, melyek megszabták élete irányát. Ez egyben valamilyen furcsa danse macabre, mely egy életforma lassú eltűnését ábrázolja; eltűnnek a tanyák, a tanyasiak, az ő életmódjuk, életfelfogásuk, miáltal a társadalom és élet sokszínűségét alkotó egyik elem is eltűnik. Las-

san de határozottan eltűnik egy kisebbség, elveszik az élet hatalmas palettájáról egy érték.

Ez a darab pont erre figyelmeztet: fel kell ismer-
ni ennek a veszteségnek hatalmas, szinte felfogha-
tatlan veszélyét. Ugyanis, ha csak egy kicsit tovább
pillantunk, ez a veszteség a világ valamennyi ki-
sebbségére érvényes, mindegyik eltűnésével egyre
szegényebbek és szegényebbek leszünk. Szegényeb-
bek egy színnel, egy hanggal, egy nyelvvel, szegé-
nyebbek mindazon elveszett álmokkal, melyeket
a lassan elveszők álmodnak. És végül a távolban
felrémlik egy hatalmas szürke fal, „az egyenlőség
fala”, mely ebben az esetben „a megsemmisülés fa-
lává” változik.

Romano Teatro

Horváth Zsolt: Amíg szól a hegedű

(holokausztról szóló zenés dráma egy felvonásban)

Szereposztás:

Weis (öreg zsidó): *Horváth Zsolt*

Eszter: *Horváth Adrienn*

Gyerek 1: *Illés Regina*

Gyerek 2: *Farkas Fruzsina*

Kislány: *Illés Nikoletta*

Anro: *Horváth Kálmán*

Néma hegedűs: *Moczó Attila*

Ibolya: *Barna Klementina*

Lola: *Macsinga Ildikó*

Rita (vendéglős): *Horváth Stella*

Gáspár (pincér): *Moczó Róbert*

Jolán (csapos): *Godó Zsófia*

Katona 1: *Üveges Máté*

Katona 2: *Horváth István*

Német katona: *Nyevrekla Daniel*

Aldrich (SS-tiszt): *Román Alex*

Wolfgang (német tiszt): *Majercsik Balázs*

Zene: *Horváth Zsolt*

Prímás: *Balogh Zoltán*

Brácsa: *Burai Gusztáv*

Nagybőgő: *Orgován Károly*

Rendező: *Horváth Zsolt*

A történet különböző emberek sorsát kíséri végig a II. világháború szülte sztereotípiákon keresztül. Gazdag és szegény zsidó, cigány és a regnáló hata-
lom kapcsolata, valamint a tömegek impulzív befo-
lyásolása jelenik meg. Weis, az öreg kalmár zsidó,
aki mindennél jobban szereti a pénzt. Eszter, a sze-
gény több gyermekes édesanyja, aki foggal-köröm-
mel védi gyermekeit. „Dudu”, a cigányfiú, aki némá-
nak született, mindennél jobban szereti a hegedűjét,
melyen, virtuóz módon játszik. Rita, az étteremtu-
lajdonos az ellenállás egyik aktivistája, aki kihasz-
nálva helyzetét, segíti az ellenállókat. Viktor a német
tiszt emberi érzéseivel pozitív alakként kíséri végig
az eseményeket. A bemutatott életvonalak a történet
végén a koncentrációs táborban futnak össze...

Theater Jetzt

Ágoston Zoltán: Café Klimt

(monarchiás monodráma egy felvonásban, német nyelvű előadás magyar felirattal)

Rendezte és játssza: *Frank Ildikó*

Díszlet és jelmez: *Torbán Eszter Tünde*

Videoprojekció: *Illés Attila*

Zenei vezető: *Bagi Dániel*

Az Ágoston Zoltán szövegéből létrehozott Café Klimt című előadás a szecesszió korának hét külön-
böző női figuráját mutatja be, hét különálló jelenet-
ben, melyeket egyazon színésznő játszik el.

A megjelenő női figurák: egy narrátor funkciót is betöltő pincérnő, egy cseléd, egy polgárasszony, egy arisztokrata nő, egy író, egy kurtizán és egy házmester. Az előadás célja, hogy a különböző törté-
netek és a korszak zenei és képi világa megidézzék a nézőnek az 1918-as évet. Háború, béke és a mo-
narchia utolsó taktusai az egyszemélyes előadásban természetesen nem a nagy történelmi események fe-
lől, hanem az egyes női figurák problémáin kereszt-
ül kerülnek bemutatásra.

Urartu Örmény Színház

Ember Péter – Diramerján Artin: Musza Dagh

(magyar nyelvű musical)

Szereposztás:

Gabriel Bagradjan: *Tóth András*
 Juliette, a felesége: *Kovács Olga*
 Sztjyepan, a fia: *ifj. Diramerján Artin*
 Narrátor: *Csizmadia Gabriella*
 Lepsius lelkész: *Baj László*
 Örmény pap: *Diramerján Artin*
 Gonzague Maris: *Ruzicska László*
 Enver Pasa: *Imre István*
 Harmonikás: *David Yengibarian*
 Miniszter: *Nelson Sahakjan*
 Iszkuhi: *Haik Viktória*
 Műdir, török hivatalnok: *Sörös Miklós*
Rendező: *Avanesian Alex*

Az Urartu Örmény Színház a programban meghirdetett Hotel Yerevan helyett a Musza Dagh Musicalt mutatta be, mert az anyaországukat és a karabahi népet érintő háborús helyzet miatt a színház határozatlan ideig nem játszik vígjátékot és vidám darabokat.

A musical az I. világháború alatt, a török-oszmán birodalom által megsemmisítésre és hontalanságra ítélt örmény nemzet küzdelmének egy heroikus fejezetét dolgozza fel. Az 1355 méter magas Mózes-hegy, a Musza Dagh, az örmény genocídium szimbóluma lett. E hegyen védte magát az ötezer örmény, akik a környező örmény falvak lakói voltak. Gabriel Bagradjan, vezetőjük irányításával negyven napig sikerült megvédeniük magukat a török túlerővel szemben. A musical egyedülállóan ötvözi a popzenét és az örmény hagyományokat, bemutatva a huszadik század drámáját, amelyben a hősiesség egymásba fonódik az áldozathozattal és a szere-

lemmel, egyértelmű történelmi párhuzamokat vonva mai világunkkal.

Vertigo Szlovák Színház

Ingmar Villqist: Helver éjszakája

(dráma egy felvonásban, szlovák nyelvű előadás magyar felirattal)

Fordította: *Peter Himič*

Szereplők:

Garajszki Margit
Nagy András
Dramaturg: *Onodi Daniela*
Jelmez, díszlet: *Árva Nóra*
Hang, fény: *Bálint Gábor*
Hangbejátszás: *Szalacsy Tamás*
Díszlet: *Czingel István*
Asszisztens: *Dominika Göde-Čuliová*
Rendező: *Garajszki Margit*

Egy férfi és egy nő. Egy szegényes, de tiszta konyha. Kinn, az utcán zűrzavar, forrongás. A külvilág egyre inkább benyomakodik a férfi és a nő otthonába. De ki ez a férfi és ki ez a nő? Milyen viszonyban vannak egymással? Mi a múltjuk, és vajon van-e jövőjük egy agresszív világban? Meddig lehet elviselni a külső nyomást?

Az 1960-as születésű kortárs lengyel drámaíró Ingmar Villqist, valódi nevén Jarosław Świercz két-személyes darabja a Helver éjszakája, igazi drámai történet két sérült ember kapcsolatáról, egymásrautaltságáról, a köztük lévő szeretet és villódzó agresszió megnyilvánulásairól. A lélektanilag és történelemben is rendkívül izgalmasan felépített színmű egy lelkileg sérült nő s egy szellemileg sérült férfi egymással és a külvilággal vívott küzdelmét kíséri végig egy végleteleg kiélezett történelmi helyzetben.

Lábnyomok a sárban

Könyvbemutató Csolnokon

2020 nyarán egy elsőkötetes fiatal szerző, Pfeiffer Gábor fenti című, a Szülőföld Kiadó gondozásában megjelent könyvét ismerhette meg a Német Nemzetiségi Tájház udvarán összegyűlt közel százfőnyi közönség.

Azon ritka pillanatoknak vagyunk a tanúi, amikor a német önkormányzat szervezésében Csolnokon egy magyar nyelvű rendezvényre hívtuk meg az érdeklődőket – mondta Hárs Gyuláné, a helyi német önkormányzat tagja, a szerző egykori magyar- és némettanára.

– Azért tettük ezt, mert egy olyan könyv született, ami témájánál fogva ehelyütt van otthon. Svábokról szól, akiknek származásuk miatt jutott keserű sors osztályrészül. Bizonyára nemcsak a magam nevében beszélek, amikor elmondom, hogy rendkívül büszkék vagyunk arra, hogy egy csolnoki fiatalember, korát meghazudtoló érettségről tesz tanúbizonyságot. Emlékezik, tájékozódik, keres, kutat, s a családban fellelhető emlékek segítségével is érlelődő gondolatait bámulatos könyvnyedséggel, érzékletes stílusban, szinte guruló mondatokkal tárja elénk.

Ki is Pfeiffer Gábor? Zenész, író, műszerész? 1967-ben született, és a festői szépségű, erős sváb hagyományokkal rendelkező bányászfaluban él. Esztergomban érettségizett, és műszerész szakmát szerzett. Az irodalom iránti komolyabb érdeklődésemet – vallja magáról – a zenének köszönhetem, hiszen például József Attilát, Viszockijt, Faludyt Hóbón keresztül ismertem és szerettem meg.

Negyven éves korában vette megint kezébe a gitárt, ekkor írt újra szövegeket és rövidebb prózát. A blues stílus iránt kötelezte el magát, kis együttesükkel, melyben egyik fia is játszik, országsszerte sok sikerrel lépnek fel. A véletlennek köszönhetően kezdett el érdeklődni családja múltja iránt, a szülőktől, nagyszülőktől szerzett ismeretanyagot rengeteg olvasással, kutatással egészítette ki. Sokat beszélgetett a környezetében élő idősebbekkel, múltbeli apró történeteiket alkotó módon építette munkájába. A hiányzó részleteket bámulatos képzelőerővel kerek történetekké formálta, így állt össze a sok-sok történelmi utalást, korrajzot tartalmazó regény.

A történelmet, ha száraz tényekre és adatokra támaszkodunk, könnyen félre lehet magyarázni, meg lehet hamisítani. Egyedül személyes történetek te-

hetik hitelessé. Ilyen történeteket oszt meg velünk könyvében a szerző családtagjairól és egy kicsit önmagáról is. Így válnak élővé a második világháború évei, átélhetjük a zsidótörvény és a kitelepítés, a hadifogság megrázkódtatásait, majd ízelítőt kapunk a korai szocializmus légköréből, miközben bejárjuk Csolnokot, Budakeszit, Budapestet, Ukrainát, Brnót és az egykori NSZK városait. Az izgalmas családtregény nemcsak fontos helytörténelmi dokumentum, hanem ennél sokkal több. Egyszerre tud hatni az értelemre és az érzelmekre.

A következőkben a regény néhány részletét adjuk közre.

Hárs Gyuláné

Hárs Gyuláné és Farkas Csaba a könyvbemutatón, középen a szerző

Lorelei a suszterájban

Josef Hoffer, a szépreményű, huszonkét éves budakeszi suszterinas, csirizes mutatóujját szájába kapva, hunyorogva nézett fel az alagsorból, a valaha szénledobóként szolgáló világítóablak irányába. Épp az előbb ütött a bütykére a kalapáccsal, mikor a szomszéd antikváros cipőjét sarkalta. A szöveget dühösen hajította szét a műhely négy sarkába. Ritkán szentségelt, de most rendesen kikelt magából. A kalapács pattogva ért földet a macskaköves padlón. Ahogy felfelé kukucskált, szemeit nemcsak a délelőtti napfény beszűrődő sugarai vakították el, hanem két, hosszú szoknya alól éppen csak kikandikáló formás női boka is, melyek tétován toporogtak az ablak nyílásában. Az ócska fekete spánglis cipőről szakértőként sok szépet nem tudott volna elmondani, de a lábikrákról annál többet. Bár azt inkább laikusként. Hány ilyen lábbelit hoztak már hozzá a sváb lányok? Ugyan csinálja már meg nyikorgósr!

Mikor a vádlik tulajdonosa kopogva elindult lefelé a lépcsőn, azonnal észrevette, hogy a gumikarikával rögzített fehér cérnaharisnyába bújtatott lábszárak kissé görbék. Csak remélni mert: a felsőbb testrészekben sem fog csalódní. Türelmetlenül számolgatta a hátralévő lépcsőfokokat. Még három, kettő, egy koppanás, és ott állt előtte teljes valójában az ismeretlen, naiv tekintetű, szépséges cselédlány. A bokák és a görbe lábszárak folytatása minden képzeletét felülmúlta. Kissé kerekded, sötétbarna fürtökkel koronázott, csillogó szemekkel megáldott arca igazán elbűvölő volt. Barna szemei első látásra kissé borúsnek tündek, de a figyelmes szemlélő könnyen felfedezhette benne a huncutságot, a cserfességet is. A haja összefonva hátul hullámcsattal, karikában feltűzve, az ajkai cseresznyepirosak. A beszűrődő napfényben mintha maga Lorelei lépett volna elő a mondából, kosárral kezében. Josef egy szempillantás alatt megfedkezett hasogató ujjáról. Akár egy német divatlap címfotója: lapos mell, keskeny derék, széles csípő és nagy fenék, amit a lány öltözködésével is igyekezett kihangsúlyozni. Bár a széles csípő lutri lehet, mert a soványabb sváb lányok előszeretettel varrtak arasznyi vendégszoknyát szoknyájuk derekára. Így kerekesebbnek tündek.

– Előbb utóbb erre a titokra is fény derülhet – gondolta Josef, és tovább tanulmányozta a tüne­ményt.

A feszes, testre simuló, maga készítette, állógalléros, elől gombos hemd remekül állt rajta. Fölötte leiblit viselt. Derékán szorosra kötötte mintás kékfestőből készült szoknyáját, melyet még egy kétoldalt hímzett kötény is díszített.

Közben Rosa is alaposan szemügyre vette a suszterinast. Mikor útnak indult, még valami morgorva, öreg cipészre számított, de végül nem csaltak a reggeli megérzései. Ma valami csodának kell történnie. És tessék, ez a fess legény akadt az útjába.

– Micsoda szikár fiatalember! – gondolta.

Dús, hullámos, lenszőke haja viasszal kordában tartva, hátrafésülve. Kékeszöld szigorú szemei magabiztosságot és biztosságot sugároznak. Penge ajka fölött szintén szőke, alig észrevehető bajusz. Orra nemes ívű. Rosát a náci propagandalapok címlapján szereplő férfiakra emlékeztette. Vastag ceig nadrágja itt-ott ugyan foltozott, de tiszta. A nyakába akasztott, derekán pertlivel megkötött, csupa csiriz kötény alól kikandikált színes, kockás pamutinge. Rosa anyjától mindig azt hallotta, ha egy férfi egy fokkal szebb az ördögnél, az már főnyeremény. De titokban azért mindig ilyen férfiről ábrándozott.

– Szép napot, angyalszemű kisasszony! Mivel szolgálhatok? – kérdezte Josef Rosára kacsintva, kissé rámenősen.

Maga is meglepődött, milyen vakmerő. Valami módon belébújhatott az ördög, de a szebbik fajtából.

– Szép napot! – pirult bele Rosa a megszólításba. – A Böhm uraság új cipőjéért küldött asszonyom. Készen van-e?

– Erre a fekete, finom bőrből készült alkalmi cipőre tetszik gondolni, kis naccság? – kérdezte Josef, és egy suszterkölteményt emelt le a polcról.

– Én nem tudom, fiatalúr. De ha Böhm van ráírva, akkor bizonyára arra – válaszolt tettetett közönyösséggel a lány. De a szíve toporzékolt az inas kedvességétől.

– Hogyan szólíthatom, kisasszony?

– Rosa Koch a becsületes nevem.

– Josef Hoffer suszterinas szolgálatára! – húzta ki magát a gavallér, majd kissé előrehajolva finoman rálehelte a cipőre. Egy puha ronggyal letörölte róla a krétát, és kicsit még glancolt is rajta. Nem volt különösebben rámenős alak, de érezte, azonnal cselekednie kell, ha nem akarja elszalasztani ezt a cekkeres tündért.

– Kedves Rosa kisasszony! Ha nem vagyok túl tolakodó, meghívhatom egy süteményre? Mondjuk jövő vasárnap? Feltéve, ha kap kimenőt – szolt megjátszott nyugalommal. De szíve neki is majd kiszaladt a torkán.

– Először is kisasszonyok nálunk nem teremnek a faluban. Másodszor meg nem vagyok olyan lány, aki első szóra ugrik egy ilyen kis meghívásra, ha érti, mire gondolok – nevette el magát Rosa.

– Egy sütemény csak nem bűn, kisasszony? – nyomta meg a mondat végét Josef, ügyet sem vetve Rosa, megszólítását rossznéven vevő szavaira.

– Azt nem tudom, bűn-e, de a kimenőt valóban meg kell beszélnem a nagyságával – válaszolt már valamivel magabiztosabban Rosa, miközben párosával vette a lépcsőket kifelé a suszterájából.

– Jövő vasárnap a Margitszigeten? – szölt a lány után reménykedve a suszter.

– Talán – mosolygott Rosa, miközben sejtelmesen visszanézett.

Már majdnem felért az utcára, mikor Josef kétségbeesetten felkiáltott:

– Héj, hahó! Rosa kisasszony! A cipő!

Rosa zavarodottan szaladt vissza. Szó nélkül kikapta Josef kezéből, és hóna alá csapva a lábbeliket, sarkon fordult.

– Vasárnap, Dohány utca huszonnyolc. A kapuban várom négykor! De pontos legyen, mert én nem várok ám senkire! – vetette még oda rátartian, és az utolsó lépcsőfokban megbotolva kiesett az utcára.

A randevú

Bárhogy húzta az időt, már háromnegyed négykor ott ácsorgott a kapubejáró előtt, kezében az otthonról hozott tulipánnal. A boltív kóoroszlánja kíváncsian méregette az ismeretlent.

Rosa igazi „úrilányhoz” méltón tizenöt percet váratott magára.

– Csókolom a kezeit, kisasszony! – alélt el majdnem a gyönyörtől Josef, mikor Rosa kecses kacsó-ján megérezte a kölni illatát.

– Üdvözlöm, Josef! Nos, hát hová is megyünk? – vette át a tulipánokat megjátszott közönnyel, miközben kis szíve belül boldogan ugrándozott.

– Milyen figyelmes ez a Josef! – gondolta. – Elisabeth valamit tudhatott.

– Nemrégiben hallottam egy nagyon elegáns cukrászdáról a Margitszigeten, kellemes kerthelyiséggel – próbálta megjátszani a nagyvilági úriembert Josef.

– Nem lesz az túl drága egy suszterinasnak? – szölt kissé lekezelően a frissen szabadult úrilány.

– Ne is törődjön vele, drága Rosa! Nem gondolja, hogy pénz nélkül jöttem! Édesapám igen gavalér módon megajándékozott öt pengővel. De én sem keresek ám rosszul a Kiricsi mesternél

– Akkor indulhatunk is! – karolt bele hangosan kacagva Rosa Josefbe.

A körútig sétálva Rosa locsogásától hangosan tették meg az utat.

– Josef, maga nem is tudja, nekem mennyi gondom van a nagyságáéknál a gyerekekkel, a főzéssel, de főleg a nagyságos úrral, aki bizony néha igazán furán nézeget. Ma is láttam, amint utánam leskelődött, mikor magához indultam.

– Ezen nem is csodálkozom, Rosa. Ma különösen szép ebben az ünneplőruhában.

– Szóval a hétköznapiban már nem is tetszem? Pedig ha legközelebb a suszterájba szalajtanak, nem fogok ám csak a maga kedvéért kiöltözni. Abban biztos lehet.

– Most miért mond ilyet, Rosa? Nekem úgy is nagyon tetszett.

– Na, jó! Most az egyszer még megbocsátok. De azért a Böhme kicsit féltékeny lehetne. És ne vágjon folyton közbe, mert még elfelejtem, mit akarok mesélni!

– Hol is hagytam abba? Szóval tudja maga, mennyi ott az ezüst? Egy álló nap nem tudnám az egészet kiglancolni. Ezek olyan gazdag emberek. Maga olyat még nem is látott. A fiúk meg olyan szemtelenek, alig állom meg, hogy taknyon ne tenyereljem őket néhanapján, pedig én aztán igazán türelmes lány vagyok. De az Évikét, azt nagyon szeretem. Egy ilyen aranyos kislányt szeretnék én is, ha egyszer majd férjhez megyek – kacsintott sokatmondóan Josefre. – Tudja, olyan kis raccsolós. Meg kell zabálni. Hanem az a sok szoba, a mosnivaló, a virágok, a főzés, a mosás... Aztán még a befőzés is az én feladatom minden ősszel. Még jó, hogy édesanyám erre is megtanított. Bár nem nagyon szeretem azt a sok pancsolást. Na de tavaly télen is dugig volt a speiz befőttel, paradicsommal, savanyúsággal. A naccsága meg dicsekszik velem, mintha legalábbis ő rakta volna el. Az amúgy fősvény egy nőszemély. Tíz faluban nem találni még egy ilyet. Képzelve, a múltkor azt mondja nekem: „Rosa, a maga főztje minden pénzt megér.” Na, abból a minden pénzből én semmit sem látok. De amúgy szeretek azért ott lenni. Van náluk sokkal rosszabb is. Mesélik a többiek.

És csak mondta és mondta. Josef nem nagyon jutott szóhoz. De nem bánta. Örömmel hallgatta Rosa édes csivitelő hangját.

– Ha van egy kis szerencsém, egész életemben ezt hallgathatom – gondolta, és elképzelte, ahogy leendő gyerekeikkel játékosan zsörtölődik a még csak gondolataiban létező anyuka.

A körüttől villamossal mentek a Margit hídig. Onnan gyalogosan folytatták útjukat. A híd alatt éppen akkor kúszott át a Zsófia gőzös, kéménykalapját tisztelettudóan hátracsapva. Rosa vidáman integetett a kirándulóknak, és egy kislány visszalobogtatta neki a kendőjét.

– Ma minden olyan tökéletes. Nem gondolja, Josef? De jó is lenne, ha ez a nap sosem érne véget!

A víztorony kecses, égbenyúló, jogarszerű épületénél kicsit elidőztek. Rosa elérékenyülve nézte a piknikező családokat. Képzeletben már ő is ott uzsonnázott Joseffel, három szép fiukkal és az ő kis Évikéjével.

A szabadtéri színpadon éppen a Szakítani nehéz című darabot próbálták. Rosa olvasott róla az Estben, amit asszonya „véletlenül” a konyhában felejtett. Frida asszony szerette, ha a lány kicsit művelődik. Divatosnak számított okos cseléddel hivalkodni a társaságban. A többieket hadd egye a sárga irigység.

– Bilicsi Tivadar és Kiss Manyi! Istenem, ha egyszer láthatnám őket a nézőtérről! Josef, ígérje meg, hogy egyszer elhoz ide! – könnyörgött Rosa.

– Én ugyan még sosem voltam színházban, de ha ez a vágya, megígérem.

– Vigyázzon, mert a végén még a szaván fogom!

– A legnagyobb örömmel, Rosa.

Egy rövid séta után megérkeztek az egykori Nádor kastélyban üzemelő Róna és Flóris cukrászdába. A kerthelyiség már majdnem teljesen megtelt vendégekkel. A pincér nem akarta beengedni őket, mert rögtön kiszúrta, kikkel van dolga. Josef azonban egy pengővel megtoldta a kérést, így mégiscsak talált nekik helyet a fonott székek, asztalok között. A nők kiskalapban, kosztümben, a férfiak zsakettben és cilinderben ültek, hanyagul, a társadalmi ranglétrán való elhelyezkedésüknek megfelelő önérzettel. A sarokban az ernyők alatt már hangolt a szalonzenekar. Rosa kíváncsian fixírozta őket.

– Mivel szolgálhatok, tékintetes urám? – kérdezte a pincér gúnyosan, hangjában érezhetően némi felvidéki akcentussal.

Josef azért sem reagált az élcelődésre. Tudta, a felszolgáló valószínűleg még nála is kevesebbet keres. Rosának egy ischlert és egy párizsi szeletet rendelt, majd később még egy eperhabot, magának pedig egy málnafagyaltot.

A szomszéd asztalnál – micsoda véletlen – pont Löwék ültek. Rosa kicsit kényelmetlenül érezte magát. Óvatosan odaintegetett, de azok gyorsan félrenéztek. Nem vettek tudomást róluk. A lány úgy döntött, nem engedi elrontani ezt a szép napot. Kellemesen elbeszélgettek az édességek mellett. Mindketten meséltek a családjukról, az otthonukról, a munkájukról, a vágyaikról, a terveikről. Rosa ismét szabadjára engedhette a nyelvét. Táncolni nem nagyon akarózott nekik, mert mindketten inkább csak a sramli zenét ismerték, a zenekar meg jobbra Gershwin és Kalmár Pál dalokat játszott. Egyikük sem akarta megkockáztatni, hogy kinevessék.

A végén ittak még egy finom feketét. Josef nem mert fröccsözni, mert nem akart rossz benyomást kelteni rögtön az első randevún. Hét óra körül elindultak vissza a Dohány utcába. Rosa nyolcig kapott kimenőt.

– Hát ez nagyon zsenánt volt – szólalt meg belekarolva lovagjába, csakhogy fitogtassa a bulvár-lapokból összeollózott műveltségét.

– Ha ennyire tetszett, eljöhetünk máskor is – húzta ki magát büszkén Josef.

Rosa ajkán bugyborékoló nevetés tört ki.

– Josef, tudja maga egyáltalán mit jelent az, hogy zsenánt?

– Mivel így rákérdezet: nem igazán.

– Hát azt, hogy kellemetlen, – nevetett még mindig a lány.

A kapualjban végre egy óvatos csókra is sor került. Egyikük sem bánta. Amint összebújtak, Josef észrevette, hogy a zsebében kissé összelapulva ott rejtőzik anyja réges-régen elfelejtett meggyes pitéje.

– Kedves Rosa, megkínálhatom még egy kis süteménnyel? – kérdezte nevetve. – Édesanyám sütötte. Elisabeth-féle, világhíres meggyes pite – vette elő az összenyomorgatott finomságot.

A lány boldogan elfogadta, és miután elmajszolta, ujjait nyalogatva megjegyezte:

– Josef, ez sokkal finomabb, mint az összes puccos édesség a cukrászdában. Mintha édesanyám sütötte volna igazi csolnoki meggyből! De azért hozhatott volna egy kis sarkát is. Én azt szeretem a legjobban, ami egy kicsit odakapott.

Jutalmul ígéretet tett a következő randevúra.

Búcsú a falutól

A nap még álmosan vánszorgott a hold nyomában a Pollus felett, és az utasok szinte kivétel nélkül bóbiskoltak a hajnali órán. Fejük neki-nekikoccant a busz üvegének, ahogy a rozoga faros a híres „halálkanyarban” majd háromszázhatvan fokos fordulatot leírva ráfordult a dorogi útra. Csak egy fiatal pár, Maria és Josef intett boldog izgalommal búcsút a párából épp csak kibukkanó Mókus-hegynek. A három fészületet így sem, úgysem láthatták. Amikor a kőbányában megkezdődött a nagyüzemi, robbantásos kitermelés, nehogy megsérüljenek, hátrább kellett vinni őket. De az is lehet, hogy valamelyik pártfunkcionárius szemét szúrták. A falu határában a kis kápolnák is kezdtek már átadni magukat az enyészetnek. Se szándék, se pénz nem volt a megóvásukra.

A Rietlingék háza a kanyar szoros ölelésében lassan eltűnt a bukkanóban.

Josef divatos mustárszínű „Vörös Október Ruhagyár” öltönyben, fehér ingben, nyakkendő nélkül, Maria csinos virágmintás kartonruhában és az egész buszt betöltő mosolyban feszített a hátsó ajtó mellett, a lépcső tetején.

Öltözetük nem kis meglepetést okozott a felszállásnál a munkába induló melósok, és a megrakott puklorkorbokkal piacra igyekvő asszonyok között. Poggyászuk mindössze egy keményfedeles bőröndből és egy kiegészítőből állt.

– Wohín, Maria? – ébredt meg tömedék aknánál Rézi néni a szomszéd utcából.

– Tajcsland – válaszolta Maria büszkén mosolyogva.

– Á, sön sön – kiabált három fogát megvillantva a kicsit süket néni.

A hangos szóra Josef egyik munkatársa is felemelte fejét a mellkasáról és álmosan megkérdezte:

– De kiöltöztél, Szepi. Hol a malteros ruhád?

– Az most egy darabig a kamrában fog lógni a szögön. Aztán dolgozzatok helyettem is, Pista!

Csak az illendőség kedvéért kérdezősködtek. Hiszen hetek óta a látogatásról beszéltek a faluban. Igaz, nem ők voltak az elsők, akik nekiindultak. Akkor már több család meglátogathatta rokonait az NSZK-ban. Sokaknak éltek odakint családtagjai, akik vagy a háborúban kerültek ki, vagy a kollektív bűnösségre hivatkozva lettek kitelepítve, esetleg 1956 után disszidáltak a megtorlásoktól tartva, vagy csak egyszerűen a jobb élet reményében.

Csolnok egy festői szépségű völgyben fekszik a Gete-hegy lábánál, lankáin szőlősökkel és a hegyek gyomrában megbúvó, az utcák alatt tekergőző bányákkal. Mária gyerekkorában még hallotta, ahogy a szobájuk alatt, a tárnákban robbantottak. A falu lakói többnyire szorgos sváb telepések voltak. Bár történetünk idejére a nehéz, de biztos megélhetést biztosító bánya sok bátor „idegent” is odavonzott már. Közülük is sokan benősültek azonban az őshonos csolnoki családokba. Tízből hat férfi biztosan a tárnákban dolgozott. Talán egy család sem akadt, amelyik ne adott volna legalább egy életet a szénnek vagy a háborúnak.

Az asszonyok többnyire otthoni munkát végeztek, de ők sem lustálkodtak naphosszat, mert majdnem minden házhoz tartozott konyhakert, baromfiudvar, disznó az ólban, a határban kukoricás és szőlős. Néhány háznál még ló és tehén is akadt, de a legtöbbet bizony be kellett szolgáltatni a közösbe. Az a nő, aki mégis dolgozott, annak a termelősövetkezet adott munkát. A tízből a maradék két férfi szintén ott dolgozott, a másik kettő pedig dorogi gyárakban, üzemekben iparosként. Ezek azonban valamilyen formában többnyire mind a bányát szolgálták ki.

Josef szakítva a hagyományokkal, apja ösztökélésére inkább kőművesnek állt. Bár egyszer a több pénz reményében kipróbálta a bányászéletet, de mindössze három munkanapot bírt ki a föld alatt. Megijedt a sötét, nyirkos, nyikorgó vágatoktól. Hamar visszasunnyogott az építőiparba.

Maria rövid soroksári cselédkedés és néhány év gyárban töltött munka után, elsőszülött fiukkal volt éppen otthon. Nem olyan régen, 1960-ban házasodtak össze. Bár addigra a szokások és a társadalmi elvárások sokat változtak a faluban, Josef szülei nem örültek maradéktalanul a nincstelen, hatgyermekes bányászcsaládból érkező, félárva menyasszonynak.

Josef ellenben – ami akkoriban ritkaságnak számított – testvérek nélkül nőtt fel. Náluk akadt egy pár sor kukorica, meg néhány nadrágszíjnyi szőlőparcella is a határban. Nem számítottak szegénynek. Anyja papnak szánta, Joseffel ezt viszont elfelejtette megbeszélni. Nem sokat vesztett vele az eklézsia. Suhancként csak a csínytevésen, az ugratáson járt az esze. Nemegyszer menekültek cimboráival lélekszakadva a krutzifixelő Putz bácsi elől. Telente azzal szórakoztatták az öregot, hogy a szatócsbolt bejárati ajtajának támasztottak egy hóembert, és becsengettek. Szegény felesége nem győzte felmosni a jeges fickó után maradt tócsákat. Farsangkor meg a parasztokat kergették az őrületbe. Szétszedték a szekereket, és a ház tetején rakták össze. A szerencsétlen gazda másnap égre-földre kereste a lovaskocsit. Az égen előbb-utóbb meg is találta.

Mária tíz évesen egy bányaomlásban veszítette el édesapját, ezért két bátyjának már nagyon fiatalon munkába kellett állnia. Anyjuk legnagyobb bánatára ők is bányászok lettek. Más választásuk

nem volt. Valamiből etetni kellett a négy kisebbet. Akkoriban még nem volt özvegyi nyugdíj. Mária egyszer volt a Balatonon nyaralni, kárpótlásként apja haláláért.

Anyósa különösen rossz szemmel nézett a fiatalasszonyra. Maria, amikor nekiindultak a nagy útnak, nem szívesen hagyta rá a kis Józsikát, bár az elsőszülött fiúunoka szent volt. Nem rajtuk múlt, hogy otthon kellett hagyniuk, nem vihették magukkal a gyereket. A hatalom tartott tőle, hogy disszidálnak, ha velük tart.

Szeptember közepe volt, mikor a hajnalok már kissé hűvösek, de a nappalok még igazán kellemesek.

Izgatottan számolgatták, mikor érnek Dorogról Budapestre, majd onnan a régen áhított Nyugat-Németországba.

Az utolsó pillanatban érkeztek a dorogi állomásra. A kalauz éppen megfújta a sípot, és a mozdonyból magasra csapott a gőz. Talán éppen Csolnokon fejtették a szenet, ami energiát adott a vasparipának. Josef – mint egy filmben – a már mozgásban lévő kocsi lépcsőjére ugrott, bőröndjét párjának hagyva, aki kissé ijedten, de nevetve szaladt utána. Josef kezét elkapva, végül maga is feljutott.

A vagon tömve volt utasokkal, de szerencséjükre Leányváron két férfi leszállt, így nekik is jutott végre ülőhely, közvetlenül az ablak mellett. A piliscsabai laktanyánál felszállt pár orosz katona két bátisnya társaságában. A nőket körülengte a Krásznája Moszkva semmivel össze nem téveszthető, borzalmasan édes, émelyítő illata. Az utasok tüntetőleg elfordultak tőlük, pedig igazából nem zavartak senkit. A bakák unottan pöfékeltek a kocsi peronjában, míg a nők a budi tükrénél hangosan locsogva mázolták ízléstelen pirosra szájukat.

Búcsú így is, úgy is

Amikor 1938-ban létrehozták, Georg Franz-cal és Johann-nal együtt az elsők között lépett be a Volksbundba, ami kezdetben még csak kulturális szövetségként, népművelési egyesületként működött. Később azonban jelentős szerepet játszott a Waffen-SS először törvénytelen, majd 1942 februárjától már legális magyarországi toborzásaiban. Az első illegális jelentkezőket még a budapesti Deutsches Hausból, hatvanfős csoportokban csempészték ki az országból az SS teherautóin. Később már szervezeten, vonattal szállították az önkénteseket.

A toborzásoknak három szakasza volt a magyarországi németek körében. Törvénytelen, önkéntes és kényszersorozás. A harmadik szakaszban már az sem számított, ha az illető nem tudott németül, esetleg beteg vagy testi hibás volt.

A Pfeiffer-fiúk Dorogra, a Cseh vendéglőbe jártak a többi suhannal együtt a gyűlésekre.

– A magyar hadseregben csak büdös svábok vagyunk! Az első sorba küldenek golyófogónak! A SS-ben mindenki rendes kiképzést kap, és akár még tiszt is lehet belőle! Ha lesz elég jelentkező, a Führer tudni fogja majd, mekkora területet kapjunk vissza! – tüzelték a szónokok a fiatalokat.

Földet, házat az elfoglalt területeken, birodalmi állampolgárságot, az itthon maradt családtagoknak pedig segélyt ígértek... És az agitáció sikerült.

1942 márciusában, amikor a németek sorozást tartottak Pilisvörösváron, Georg fivérével, Franz-cal együtt rögtön jelentkezett. Mivel rajongott a fegyverekért, fel sem vetődött a kérdés: bevonuljon-e. Bátyját inkább a kalandvágy és az eszme hajtotta. Harmadikuk, Johann már nős és két éve a kis Josef boldog édesapja volt. Ő inkább elkerülte a toborzókat. Eszébe se jutott velük tartani, ha már a bánya amúgy is mentességet adott neki. Egy családból amúgy sem vinnének három fiút a frontra.

Miután alkalmasnak találták őket, nem töltvén még be a nagykorúságot jelentő huszonnegyedik évüket, olyan szülői beleegyezésre is szükségük volt, amiben azok az SS-be való belépésük támogatása mellett magyar állampolgárságuk elvesztését is tudomásul veszik.

A szülők vonakodva, de végül is aláírták a nyilatkozatot.

Másfél hónap várakozás után végre megjött a behívó.

A fiúk izgatottan, anyjuk és apjuk vegyes érzelmekkel forgatták a papírost. Pfeifferék büszkék voltak a két laklira, de féltették is őket.

Franz fontoskodva mutogatta a bálban barátainak a behívóparancsot.

– Na, gyerekek, majd ha ilyenetek lesz, akkor ti is elmondhatjátok magatokról, hogy felnőttek vagytok.

Epp a közösség védőszentjét, Nepomuki Szent Jánost ünnepelték. Több bál is volt aznap a faluban, mert a különböző társadalmi háttérű fiatalok más-más helyen szórakoztak. Míg a parasztok és tanultabbak a Strass vendéglőben, a szegényebb bányászok Putzék kocsmájában mulattak.

Még véletlenül sem keveredhetett a két csapszék közönsége, mert annak mindig csúnya verekedés lett a vége. Néha még a bicska is előkerült. A parasztok amúgy is sokat piszkálták a bányászokat. A szenesek kecskéit gúnyosan csak bányásztehénnek hívták.

A két népcsoport egyharmad-kétharmad arányban oszlott meg a bányászok javára. A hétköznapiakban is elkülönülve éltek. A településnek voltak gazdagabb és szegényebb részei. A földművesek a falu leghosszabb utcájában, a Bauergassén nagyobb házakban laktak. A takaros épületekhez gazdasági udvar, istálló és baromfiudvar is tartozott. Lovuk, tehenük, szekerük is akadt.

Persze azért kapcsolódási pont is volt bőven a két népcsoport között, de az alá- és fölrendeltségi viszony mindig világos volt. Ha a bányászok megkapták a szénjárandóságukat, a parasztok szállították el szekérral. A fuvar után a bányászok ledolgozták a földeken.

A bányászok többnyire a kolóniában, kis szoba-konyhás lakásokban éltek, amit a bányavezetés építtetett nekik.

Zsidót a faluban csak egyet ismertek, a péket. De az is beházasodott a svábok közé. A bányások sok embert odavonzott, de akárhonnan és akármennyien is jöttek, a döntő többség mindig a sváb népesség maradt.

A besorozott fiúk, „úgyis egyszer élünk – ki tudja, holnap ihatunk-e még” jelszóval, mérték nélkül öntötték magukba a bort és a méregerős pálinkát. Franz az italtól megerősödve összeverekedett egy betévedt parasztfiúval. Georg mindig gyűlölte az erőszakot, de féltette a bátyját. Közéjük állva próbálta megakadályozni a csetepatét, így végül ő húzta a rövidebbet. Neki is behúztak egyet. Felrepedt a szemöldöke.

Franz nem is vett róla tudomást, hogy öccse éppen védeni próbálja, ugyanúgy kakaskodott tovább.

Georg meglegelte az erőszakos társaságot, feldúlva, vérző fejét fogva elvonult egy csendes sarokba. Remegve rágyújtott. Így próbált menekülni a számára idegen helyzetből. Idegesen pöckölgette a hamut cigarettájáról, mikor megállt mellette Teréz. Nem is vette észre, hogy ő is itt van a bálban. Sosem jártak. Minek? Pista egy órán belül úgyis berúgna. Teréz meg kivel táncolna? Nem is sejtette, hogy Teréz csak miatta jött el. Még egyszer, utoljára látni akarta.

A szépasszony megilletődve Georg szeméibe nézett, aztán félszegen mosolyogva megszólította: – Hiányozni fogsz, te nagy gyerek! Nagyon vigyázz magadra, kis hadnagyom, és mindenképpen gyere haza! Én várni fogok rád! Te nagyon jó fiú vagy, Georg, nem maradhatsz ott a fronton! Szükségem van rád! Neked még itt lesz dolgod, velem.

Szoknyája hajtókája alól elővett valamit.

– Kicsit vérzik még a homlokod. Töröld meg ezzel, és tedd el emlékebe! Mást nemigen tudok adni neked. Gondolj majd rám, ha néhanapján a kezedbe kerül!

Közben egy könnycsepp gördült végig lassan az arcán.

– Köszönöm Teréz... asszony! – kapta el remegő ujjal a könnycseppet Georg, még mielőtt az a padlóra hullott volna. Visszajövök, ígérem – válaszolt hebegve, miközben szíve majd kiugrott a helyéről. Sosem gondolta, hogy ez a beszélgetés valaha is elhangozhat kettejük között.

Teréz részegen kacszázó férje után sietett. Az ajtóból visszafordult, és egy keserédes pillantással búcsút vett a fiútól.

Georg töltött magának egy pohár bort, és addig nézegette ujján a könnycseppet, míg az lassan el nem párolgott bőrének melegétől.

A szerző, Pfeiffer
Gábor blues-gitáros

A hívó szó: identitás

A veresegyházi művészteleptől a Gogol 9 Galériáig

Október 30-án zárult a veresegyházi művésztelep alkotóinak IV. kiállítása, amelynek közel két hónapon át az idén tíz esztendő budapesti Gogol 9. Galéria adott otthont. Az alkotóközösség művészei közül ez alkalommal Gaál József Munkácsy Mihály-díjas festő, Kun Éva Ferenczy Noémi-díjas keramikus, Farkas Noémi és Maróti Dénes grafikus, Sörös Iván fotográfus, Dankó Bernadett, Kállai Henrik, Kunhegyesi Ferenc és Tejada Erika Anna festő, valamint Böjte Horváth István, Kozma Anita, Veress Enéh Erzsébet és Kállai András szobrász, a művésztelep vezetője műveit tekinthették meg a látogatók.

Veréb
József
felvétele

A múlt év során, amikor a Magyar Képzőművészeti Egyetem Szobrász Tanszékén tájékoztam, különösen nagy elismeréssel szóltak Kállai Andrásról, a fiatal magyar szobrászművészről. Beszélgetőtársaim úgy ítélték meg, hogy tudásával, önkifejezési készségével, a nemzetközi és hazai képzőművészeti irányzatok ismeretével, az eszmei tartalmak képzőművészeti formában történő megjelenítésével ma hazánkban ő az, aki leghitelesebb alkotóként vehető számba a roma/cigány nemzetiség kitüntetett személyei számára készítendő kisplasztika vagy emléktábla megtervezése, elkészítése során. Figyelmet attól kezdődően magam is a személyére és munkásságára irányítottam.

Szobrászművészként már 2007-ben találkoztunk a nevével, mivel a kiválasztott alkotók egyike volt az 52. Velencei Biennálén, ahol első alkalommal

mutatkozott be a Roma Pávilon. András a „Dagadt Barbie” című szobrával volt jelen, melyben az őskori termékenység Vénuszát ötvözte az éppen népszerű, terméketlen Barbie baba szépségével. Azóta is egyre a határokat feszegeti, miközben a szemlélőt gondolkodásra készteti. Számára a téma a fontos, az esz-köznek alárendelt szerepe van. Mindig egyedi alkotásra törekszik.

Budapesti köztereken is láthatók domborművei. Puczi Béla emléktáblája (2017) a Nyugati pályaudvar épületének homlokzatán, Sík Olga emléktáblája (2018) az újlipótvárosi Pozsonyi út 41. lakóház oldalán áll.

Kállai András¹ közel másfél évtizedes változó-kony és termékeny alkotói-kiállítói munkásságán túl figyelmet érdemelnek azok az erőfeszítései is, amelyekkel a fiatalok, pályakezdők, a kortársak szá-

mára szervezett intézményi, illetve tábori kereteket, vezetett szakköröket, műhelyeket képzőművészeti tevékenységük kibontakozását segítve.

2017-ben Veresegyházon hívott életre egy művésztelepet. Elmondása szerint az idén már negyedik alkalommal megrendezett tábor és kiállítás legfőbb célja az, hogy lehetőséget adjon képzőművészeknek egy sűrített alkotói szakaszban, önmaguknak művészeti közegben történő megmutatására.

Az alkotói folyamatot minden alkalommal maga a művészeti vezető indítja el, aki személyiségével és cselekedeteivel koordinátorként vezeti a szabadtéri műhely lakóinak életét. András számára fontos, hogy jó hangulatban, igazi párbeszédekben, beszélgetések során ismerjék meg egymást a művésztársak. Programokat szervez; motiváló vendégeket hív meg. Minden nap ketten mutatják be maguk között, illetve a kívülről érkező vendégek körében a műveiket, különös tekintettel a témaindító fogalomra.

Ebben az esztendőben a művésztelepi hívószó: az identitás.

Kik vagyunk? Hova tartozunk? Hol vannak az életfánk gyökerei? Mik az értékeink? Merre tartunk? Mit gondolunk az életről, annak értelméről és a halálról? Mennyi mindent rejt belső és külső világunk?

A művészek között zajló beszélgetések, bennük az értékek feltárása és bemutatása, egyáltalán az együttlét minden pillanata számtalan hatást gyakorol az egyénre, a közösségi személyre, az emberre, aki folyton a helyét keresi.²

Szóljon minden az identitásról? Szóljon!
Festődjön, szobralódjon!

A Gogol utcai kiállítóteret közvetlenség és derű járta át, amikor *Novák* Valentin író, költő megnyitójában a fenti szavak is elhangzottak. A folytatásban az alkotóműhely jelentőségére is kitért:

– Kell egy hívószó, egy összetartó sugallat, amelynek meg kell felelni... De ez, hogy identitás... E szó mindenki identitására is vonatkozhat, mégis a magunkét kezdjük kapargatni, kutatni akarva-akaratlanul. A művésztelepen készült alkotások tükrözik is ezt a bizonytalanságot a duális kompozíciókkal, a színek és formák egybemosásával, a színek világos-sötét ellentétével, egyfajta művészi szintre emelt tárgy-bizonytalansággal, tétovasággal... Annyira Colorado-kanyonian rétegzett egy-egy ember személyisége, s ebből adódó identitása, hogy tíz nap is kevés annak művészi kivitelezéséhez... Veresegyházon indult el ki-ki maga megismerésének művészi útján. A művészet magányos? Nem. Az alkotás magányos? Igen, mert a belefeledkezés kivon a többiek jelenléte alkotta valóságból... De a művészet már feltételez egy rajtam túli létezését, a műalkotás létezését. Közönséget feltételez. Hozzáértők, naivak, kollégák, közösségek. És milyen jó, amikor felbukkanok

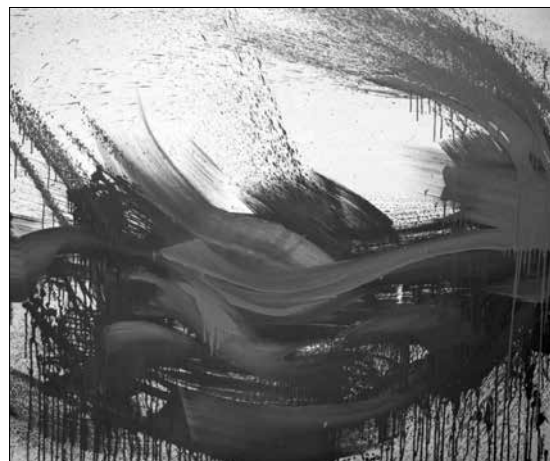
az alkotás magán-tavából, kezemben a kincs, amit felmutatva, máris felém fordulnak a kíváncsi arcok.

Több kiállító művész is örömmel vállalkozott arra, hogy önmagáról, identitásáról, az alkotóműhelyről, az abban készített, számára legkitüntetettebb művéről vallott gondolatait megossza a Barátság folyóirat olvasóival. Terjedelmi okokból sajnos csak néhányuknak adódott erre módja.

Dankó Bernadett / Bedda Narret festőművész

Kezdetben maga festegetett, később a nyíregyházi főiskolán rajz és vizuális kommunikáció szakirányon végezte tanulmányait. Tavaly végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetem Festő Szakán, majd az Artmentor Budapest képzésben vett részt. Ennek küldetése a tehetség kiszabadítása a műterem falai közül és annak segítése, hogy a művész megtalálja a számára legmegfelelőbb karrierutat.

– Az első művésztelep óta vagyok tagja a műhelynek. Andrásékat fiatalkoromból ismertem, ezért is örültem a meghívásnak. Veresegyházán nőtem fel, így nagyon vonzott a környezet is. Teljesen új oldalról ismertem meg a várost a telep által. Négy év alatt nagyon inspiráló közeg jött létre, minden meghívott más-más világot képvisel. Hiszem, hogy közösségünk legnagyobb ereje a képzőművészet különböző területeiről érkező tehetséges művészek együttes alkotókészségében rejlik. Egy időben és térben, egymás mellett, egymásra hatva egyedieket alkotunk. Sok olyan impulzust kapunk egymástól, ami egész éven át kitart mind művészetileg, mind emberileg. Művészközösségünk egy nagy baráti társasággá alakult. Minden évben újabb társakkal gazdagodunk. Nagyon fontos a helyszín, a Gyermekliget, ahol kicsit kiszakadhatunk a hétköznapokból. Ha az időjárás engedi, a szabadban, a kertben alkotunk, ezáltal is közelebb kerülünk a természethez.

Subito / Hirtelen

Szeibert Gerda felvétele

Subito / Hirtelen című festményemet azért szerettem legjobban a művésztelepi munkáim közül, mert a számomra legkellemesebb módon festhettem meg; egy fa alatt (nagyon jó idő volt), talán a 2018-as művésztelep közepe táján. Egyik nap befóliáztam a terasz előtti fa környékét, és megálmodtam ezt a szín-

kombinációt. Fontos volt, hogy kicsit megfolyhasson a festék, ezért a fa törzsének döntöttem a feszített vásznat és gyors mozdulatokkal megfestettem a meleg narancssárgát a smaragdzöld alapra. Szeretem ezt a festésmódot, és a tempóját is. Annyira elvisz a „flow” érzés, hogy repül az idő, és a végeredmény is nagyon dinamikus. Az energia megfestésére töreksem. A címe egy zenei kifejezést takar. A subito jelentése hirtelen, azonnali. Ezzel egyrészt a dinamikára utalok, illetve mivel műveim készítésekor nagyon hangsúlyos a zene, a címeimmel sokszor visszautalok erre.

Munkáimon keresztül elsősorban festői identitásom határait keresgetem, feszegetem. Az elmúlt években egyre hangsúlyosabb vált a kísérlet fontossága a folyamatos kíváncsiság fenntartása az anyagokkal szemben. Minden munkám egy kaland – sokszor tervek nélkül indulok neki a festésnek – és minden alkalommal újabb oldalamat ismerem meg. Tágul a világom, ahogy a palettám is. Szeretek rátalálni új megoldásokra, kombinációkra úgy, hogy közben elmerülök az alkotásban és játszom. Fontos számomra a szabadság a festészetben, hogy még saját megszokásaim se szabjanak határt egy kép alakulásának. Az évek alatt nagyon sok szakaszt megjártam, sokáig festettem figuratív képeket is. Egymással párhuzamosan több irányt is gyakorlok folyamatosan, ezzel is szabad teret hagyva magamnak. Tágabb képet a beddanarrett.hu oldalon kaphatnak munkáimról.

Tejeda Erika Anna festőművész

Az egri főiskola rajz- vizuális kommunikáció szakán kedvelte meg a festészetet. Perui származású édesapja dél-amerikai családjánál eltöltött idők során beleszeretett a távoli világ atmoszférájába, színes kavalkádjába, kultúrájába. Kinn tartózkodása idején rajziskolába járt.

– Négy éve vagyok tagja a művésztelepnek. András hívott meg és én nagyon szívesen csatlakoztam. Régóta ismerem őt, még Erdőkertesről. Művészként és emberként is tisztetem. Tudtam, amit ő szervez, az biztosan jó lesz. Remek alkotói közösség alakult ki, minden évben szívesen térek vissza közejük.

Kettősség című munkám két lét keveredéséről szól. Talán első ránézésre nem tűnik fel az alakok összefonódása: egy ősi, perui textilről megismert figura adaptációja és egy ma élő perui őslakos alakja. Folyvást keresem az élet körforgásában az ősi léttel való egységet, harmóniát. A látvány magában hordozza saját életutamat is. Kettős identitással élek: magyaként és peruiként gondolkodom, érzek.

Életem fontos szelete a származásom, a perui-magyar identitásom. Munkáim nagy része ezzel a kérdéskörrel foglalkozik. Az ideai művésztelep tematikája nekem nagyon testhezálló volt. Adott számomra egy varázslatos, hívogató, dél-amerikai világ, aminek én teljességében sohasem voltam-va-gyok a része, mégis itt van a sejtjeimben, a minden- napjaimban, a művészetemben. Rendszerint a két világ találkozását, az otthonkeresést jelenítem meg.

Veress Enéh Erzsébet szobrászművész

Az erdélyi születésű művész a marosvásárhelyi Képző- és Zeneművészeti Általános Iskolától a bukaresti Képzőművészeti Líceumon át érkezett a budapesti Magyar Képzőművészet Főiskola (ma Egyetem) szobrász szakára. Tizenöt éve él Veresegyházon. A településen és a fővárosban is találkozhatunk köztéri alkotásaival.

– Helyi lakosként, szobrászművészként idén csatlakoztam a művésztelephez, András volt az inspiráció és a hívószó. Ő keresett meg, hogy vegyek részt, és én örömmel mondtam igent.

Az én székelly mivoltom az én identitásom. Az erdélyi székelységemből, a fenyők ősiségéből, a mondák, a regék, a mitológia álmvilága vezet szobrainban és rajzaimban, festményeimben. A művésztelepen készült munka (A csend magánya) is ezt a székelly mivoltomat idézi. Isten tenyerében hordoz. Mitikus lényeim hol szárnyalnak, hol meg utaznak, megmutatva egy régen letűnt korszakot, az őslények világát. Mitikus állatom a szarvas. Fontos számomra a csodaszarvas, mely alkotásaim visszatérő motívuma is egyben, néha nagyon stilizálva, de mindig jelen van.

A csend magánya

Veress Enéh Erzsébet felvétele

A nevem is a csodaszarvasból származik, pontosabban Arany János Rege a csodaszarvasról című költeményéből. (Száll a madár, száll az ének / Két fiáról szép Enéhnek; / Zengő madár ágrul ágra, / Zengő ének szájrul szájra.)

Farkas Noémi grafikusművész

Torontóból hazatelepülve, céljai között szerepelt a roma kapcsolat- és közösségépítés. Kállai András a szobrász, felismerte Noémiben a képzett művészt, a grafikuszt és meghívta őt az ideai veresegyházi alkotókörbe.

– Társulásom legösztönzőbb tényezői: ismerkedés, barátkozás magyar képzőművész társakkal. Közönségi élet és az egymásra hatás érzésének megélése, az együttlét és együttműködés öröme motivált közegben. A bennem rejlő érzések kreatív megjelenítése, új kihívás magányos alkotói személyiségemnek. Élmények sora vár.

Mindig a természet közelségét érzem magamban. Gyermekkoromban gyakorta beszélgettem fákkal, állatokkal, akár apró bogarakkal vagy a tündérekkel, a Nappal, a Holddal, széllel és folyókkal, mert nagyon magányos és zárkózott voltam. Fiatalon gyakorta rajzoltam gyökeres, fa alakú, erdei lényeket. Ma is boldogan járom az erdőt, mert zsigereimben érzem, hogy hív magához. Ott találom meg a csendet, a nyugalmat, a harmóniát.

Hozadék

Farkas Noémi felvétele

Hozadék című képeimen szembeütő a meseszűrűség. Manifesztálódik benne az anya és fia kapcsolat; a kötődés, az elengedés, az örök szeretet szurreális megjelenítéssel.

Identitásaim: anyalét, anya-fia kapcsolat, önmeghatározás, cigány gyökerek, természet- és folklórszeretet, folytonos fejlődés

Bővebben rólam és alkotásaimról: www.noemi-farkas.com

Kállai Henrik festőművész

Kisgyermek kora óta az alkotás öröme határozza meg mindennapjait. Állandóan rajzolt, mintázott, egyre magabiztosabban, elszántabban festett. Tizenhárom évesen már festőként határozta meg magát. Mindig biztos volt önmagában. Tudatosan készült és haladt a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola rajz és média szakán át az intenzív önfejlesztés útján. A középkori szellemiség világát érzi sajátjának. A közelmúltban padláson őrzött korábbi képeit leporolta, hogy visszataláljon régi önmagához, megmerítkezzen és ismét újjászülessen.

– Testvéremmel, Andrással a veresegyházi művésztelepen újraélhetjük ifjúkorunktól a kiteljesedésig vezető, egymást ösztönöző, egymás melletti alkotás életörömét

A munka első fázisában az anyag dominál. Spontaneitás, automatizmus irányít, nem tudni, merre tovább. Párbeszéd zajlik az anyaggal, a technika, a módszer a meghatározó. Belülről jövő mitológiai világérzés tör fel egyre akaratlagosabban, tudatosabban, így történik a továbbvitel. Az „Őrzők” esztétikummal nem bíró szellemalakok, mögöttük kunyhó a tájban. Az érték benn világít.

Identitás az én megközelítésemben a mindenkori, éteri, morális értékörzés.

Kállai András szobrászművész

A művész a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakán is sikeresen abszolválta.

– Kiválasztott művésztelepi munkámat inkább megérzés, ráérzés alapján gondoltam megvalósítani, úgy hogy ott valamilyen szinten rögtönözök majd az anyagokkal. Ha identitás a téma, az volt bennem, annyira sokrétegű, annyira egymásra épülő, annyira pregnáns minden, ami egymáshoz viszonyul. A felhasznált tárgyakat úgy választottam ki, hogy valamiért megtetszettek, megszólítottak, valamiképp hatottak rám. Idézőjelben szedett-vedett: különböző anyagokat kezdtem vegyíteni. Megpróbáltam őket eltérő szinten egymáshoz rakni, igazítani. Valamikor taszították egymást, valamikor viszont egész jó viszonyba kerültek.

Így született ez a furcsa „Égi lény” is, aminek szarva vagy inkább koronája van, ami történetesen egy gereblye, de valamiféle antennaként üzemel, hogy átsegítsen a szellemvilággal való kapcsolatba... Továbbviszi a festett, szegekkel tűzdelt farönköt valami sámáni figurába. A kezek, melyek egyben szárnyak is, olyan embert sejtetnek, akinek van kapcsolata egy másik világgal, történetesen a szellemvilággal. Atjárási lehetőség van a világok között. Nem volt tudatos, nem volt megtervezett egy-egy mű. Spontaneitásban születtek.

Identitás ez, a szobrok szimbolizálják magát a művészt, mint összekötő lényt. Az ősi, a kezdeti, természeti népek kultúrái, kapcsolódásai jelennek meg... Nincs küldetés, nincs üzenet. Próbálom magam is megfejteni. Inkább érzés marad, amivel továbblépek a következő munkám felé. Önmagában működik, érvényességét igazolja.

Ez egy folyamat, hasonlóan az ember gyökereihez, egy ágról fakadnak és mégis különbözőek.³

Kunhegyesi Ferenc – festőművész

Alkot, amióta megszületett. Minden gyerek művésznek születik – vallja Picasso után szabadon –, mert amint esz-köz kerül a kezébe, máris rajzolgat. Van, akinek lelkében elhal ez a készség és van, akiéből kivirágzik a tehetség. Büszkén vállalja, hogy hagyományos oláh cigány családból származik. Mestere a néhai, roma származású Kosuth-díjas Szentandrassy István. Húsz éven át festettek egymás mellett. Kunhegyesi 2018-ban Nemzetiségekért díjat kapott.

– Tíz éve ismerem Kállai Andrást, baráti a viszonyunk. Komoly minőséget képvisel. Hátrányos helyzetű gyermekek művészetekkel történő integrálása céljából vállaltunk közösen országjárást, mentorálást. Két éve kapcsolódtam be a veresegyházi művésztelep életébe.

Magam sem tudom meghatározni, mit festek, különböző lényeket hozok ki magamból, szakrális portrék, csodalények után most más jön ki belőlem. A hármascú, archaikus, indiai Istenség megjelenítése részemről huszonéves munkásságom összegzése. A Trimúrtri szankszrit nyelven; ahogyan az indiai gondolkodás látja, Isten megnyilvánulásának hármassága: a teremtés-megtartás, rombolás és megújulás három istenének egysége. Háromfejű alakként ábrázolják.

A misztérium a képzőművészetben is jelen van. Mélységekben megmerítkezik, majd egyedi hangulattal és kódrendszerrel a felszínre tör. Hiszem, hogy minden kultúrának van közös világképe, van szimbolikája. Felvetődik a kérdés, van-e létjogosultsága a roma identitásnak a képzőművészetben? Miképpen jelennek meg az azonosságtudat legérzékenyebb jegyei? Mitől lesznek mások-többek ezek a művek? Hiszen a bennünk rejlő múlt és jelen történései, eseményei lenyomatot kell, hogy képezzenek a vásznon, a papíron...

Identitásom: oláh cigány tradíciók, esszenciális történetek (elvetés), nyitottság, fejlődés kérdése (szellemi gettó), „Földlakó-kozmikus utas” kép továbbvitele. Minden ember, minden alkotó legnagyobb feladata, hogy önmagát keresi és tárja fel. Nem véletlenül sodor minket, embereket össze a szél valamiért, egy helyre, egy időben. Van mit tanulnunk egymástól.

Trimúrtri

Veréb József felvétele

Bővebben rólam és alkotásaimról: www.kunhegyesiferenc.hu

Heider Csilla

Jegyzetek:

¹ Bővebben olvashat róla:

http://nemzetisegek.hu/repertorium/2008/belivek_11-13.pdf

<https://www.kozterkep.hu/alkotok/megtekintes/9387/kallai-andras>

² A veresegyházi művésztelep idei nyári tábora életébe nyújtott bepillantást a Duna World – Roma kultúra, P’amende című műsora. Tudósításuk megtekinthető a Médiaklikk.hu weboldalon:

mediaklikk.hu/video/pamende-2020-08-28-i-adas (a videóbejátszás 13:10 perckor indul)

³ A Veresegyházi Művésztelep facebook-oldalt is üzemeltet: <https://www.facebook.com/Veresegyh%C3%A1zi-M%C5%B1v%C3%A9sztelep-307383389834957>

Disznótoros ételek

Dreicup (lengyel kásaleves)

Hozzávalók: 2 liter hurkatöltelikes abalólé, melyet disznóvágás után még 2-3 napig őriznek, 1-2 burgonya, 1 fél-maréknyi gersli, 1 csipetnyi só.

Az abaló üst alján maradt hurkalevet felfőzzük gerslivel (árpagyönggyel), kockára vágott burgonyával sűrítjük, és ízlés szerint sózzuk.

Sváb savanyú leves

Hozzávalók: 40-50 dkg sertésstarja, 1 sertésvese, 20 dkg sertésmáj, 1 fej vöröshagyma, 1-2 gerezd fokhagyma, babérlevél, őrölt bors, fűszerpaprika, só, a rántáshoz evőkanálnyi zsír és 2 kanálnyi liszt, ízlés szerint ecet.

Három liter vízbe 2-3 babérlevelet dobunk, be-leaprítjuk a vöröshagymát. Az előző este elkészített fokhagymaléből öntünk hozzá (1-2 cikk fokhagymát összetörünk, csipet sót szórunk rá, fél dl vízzel felöntjük, majd letakarjuk). Ízlés szerint sózzuk, őrölt borssal, pirospaprikával ízesítjük. Közben a jól melegedő lébe az apró húsdarabokat, kockára vágott tarját, vesét, májdarabokat beletesszük. Egy evőkanál zsírból, lisztből aranybarna rántást készítünk. Folyamatos kavarással mellett felengedve a levesbe öntjük. Tetszés szerint ecettel ízesítjük. Kenyérrel vagy tört burgonyával fogyasztjuk.

Orjaleves

Hozzávalók: a sertés gerince vagy 1,5 kg rövidkaraj csont, 15 dkg sárgarépa, 15 dkg fehérrépa, 1 zellergumó zöldjével, 1 kis csokor petrezselyemzöld, fél póréhagyma, 1 db vöröshagyma, 4 gerezd fokhagyma, 12 szem feketebors, 2-3 szem szegfűbors, 3 liter hideg víz, 1 evőkanálnyi só.

A csontot hideg vízben feltesszük főni, forrás után leöntjük róla a vizet, átöblítjük hideg vízben, majd ismét feltesszük főni sóval és a fűszerekkel hideg vízben. Forrás után kis lángon főzzük másfél órát, ekkor bezöldségeljük. Tovább főzzük mérsékelt hőn, nem fedjük le teljesen. Miután puhára főtt, levesbetétként csigatésztát, cérnametéltet tehetünk bele.

Káposztaleves abaléből

Hozzávalók (10 személyre): 3 liter abalé, 1 liter káposztalé, 1 kg sertésstarja, 1 kg savanyú káposzta, 2 fej vöröshagyma, 1 evőkanálnyi zsír, 1 csapott ek. liszt, 1 csipet fekete bors, 1 csipet szegfűbors, 1 késhegynyi majoránna, só.

A felvágott savanyú káposztát leöntjük abaléval, káposztaléval, beletesszük a feldarabolt húst, és

megfőzzük. Miután megpuhult, hozzáadjuk a zsírban megfuttatott és liszttel elkevert vöröshagymát. Fűszerezünk, és még egyszer felforraljuk.

Szlovák kulen

Hozzávalók: 5 kg sertéslapocka csont nélkül, 5 kg nyers szalonna, 1 kg üszőhús, 24 dkg só, 24 dkg pirospaprika, 11 dkg fehér bors, ízlés szerint fokhagyma.

Az üszőhúst a szalonnával 4-es, a lapockát 6-os tárcsán megdaráljuk, összegyúrjuk a sóval, a zúzott fokhagymával és a fűszerekkel. Vastagbélbe töltjük, hidegen füstöljük.

Sváb hurka

Hozzávalók (10 kg hurkához): 2,5 kg sertésmáj, 2,5 kg sertésdagadó, 2 kg sertésfejhús, 2 kg hasaalja szalonna, 1 kg sertéstüdő, 3 fej vöröshagyma, 15 dkg só, 10 dkg pirospaprika, 3 dkg őrölt bors, 1 dkg őrölt szerecsendió, 1 dkg őrölt gyömbérgyökér.

A húsféléket megabáljuk, illetve megfőzzük. Kihűlve darabokra vágjuk, és közepes lyukú tárcsán ledaráljuk. Az előzőleg apróra vágott, zsírban üvegesre párolt vöröshagymával és a fűszerekkel jól összedolgozzuk. Vastagbélbe töltjük, lassan, negyedórán át abáljuk. Deszkára rakva hagyjuk kihűlni. Hidegen és sütve is finom.

Szekomnyicska

(sekomnička, ruszin recept Szirmabesenyőről)

Hozzávalók: 1 kg savanyú káposzta, 0,5 kg sertéstüdő, 2 dl tejjől, 2 fej vöröshagyma, 5 gerezd fokhagyma, 5 dkg zsír, só, bors.

A tüdőt megabáljuk, kihűtve vékony csíkokra vágjuk, majd hagymás zsíron megpörköljük. A végén rátesszük a borsot és az apróra vágott fokhagymát. A savanyú aprókáposztát kifacsarjuk, majd rétegenként összerakjuk a tüdővel. Vízbe öntjük rá. Az egészet felfőzzük, végül tejjől teszünk rá. Az utolsó műveletet sütőben is elvégezhetjük.

Vese velővel (szerb recept Lórévről)

Hozzávalók: sertésvese, velő, paradicsom, paprika, vöröshagyma, só, bors.

Előzőleg elkészített, vagy megmaradt, eltett lecsót használunk fel. A tisztított, csíkokra vágott, leforrázott vesét sóval, borsal, lecsóval elkeverjük, és kevés víz hozzáadásával félpuhára pároljuk. Ezt követően

adjuk hozzá a megtisztított és összevágott fej- és gerincvelőt és ezzel készre pároljuk. Akik erősen szeretik, cseresznyepaprikát is szoktak belefőzni. Főtt burgonyával és savanyú káposztával tálaljuk.

Disznópecsenye (szerb recept Lórévről)

Hozzávalók: *disznóhús (lapocka, comb), zsír, fokhagyma, só.*

Az igazi disznópecsenyét disznóvágáskor friss húsból sütjük. A húst egy darabban, előzőleg zsírral kikent cseréptepsiben fokhagymacsíkokkal megtűzdelve rakjuk a kemencébe (sütőbe). Félig készen kivesszük, a húst megfordítjuk, és saját szaftjában tovább sütjük. Ha megsült, próbaszeleteket vágunk a húsból, szükséges szerint még tovább sütjük, vagy kevés hűtés után szeleteljük, és hozzáillő körettel tálaljuk.

Belsőségpörkölt (szerb recept Lórévről)

Hozzávalók: *sertés máj, tüdő, szív, vese, zsír, vöröshagyma, pirospaprika, erős paprika, burgonya, lecsó.*

Disznóvágáskor készítjük friss sertés májból, tüdőből, szívből és veséből, ugyanúgy, mint a sertéspörköltet. Már kész lecsót használunk fel hozzá. Zsíron megfonnyasztjuk az apróra vágott vöröshagymát, a hozzátett, kockára vágott, tisztított belsőséggel megpirítjuk, fűszerpaprikával elkeverjük. Lecsót és erős paprikát adunk hozzá, majd kevés vízzel feleeresztve félpuhára pároljuk. Ezután belerakjuk a kis kockára vágott krumplit, és az egészet készre pároljuk.

Disznótoros kása (Zabjačková kaša)

Hozzávalók: *6 dl sertésvér, 12 dkg sertésoldalas, 18 dkg árpagyöngy, 9 dkg zsír, 4 dkg hagyma, 2 gerezd fokhagyma, majoránna, köménymag, őrölt bors, só.*

A kása alapja a sós vízben megfőtt árpagyöngy (gersli). Erre rászűrjük a vért, hozzáadjuk a megdarált oldalast, köménymagot, borsot, zúzott fokhagymát, majoránát. Sózzuk, majd jól összekeverjük. Egy tepsiben zsíron megfuttatjuk az apróra vágott vöröshagymát. Rátesszük az elkészített masszát, forró sütőben 20-30 percig sütjük, időnként megkeverjük.

Töltött káposzta disznótorosan

Hozzávalók: *1 kg darált kolbászhús, 1 kg savanyú káposzta, 15 savanyú káposztalevél, 60 dkg oldalas, 20 dkg füstölt hús, 20 dkg rizs, 2 fej vöröshagyma, 2 dl tejföl, 1-2 tojás, 2 evőkanálnyi zsír, 3 csapott ek. liszt, valamint só, pirospaprika ízlés szerint.*

A már fűszerezett kész kolbászhúshoz hozzáadjuk a tojásokat, a rizst. Összekeverjük, majd minden káposztalevélre egy jó evőkanálnyi kupacolunk, és belegöngyöljük. Egy evőkanálnyi zsírral üvegesre pároljuk a felkockázott vöröshagymát, meghintjük pirospaprikával. Rátesszük a káposzta felét, erre

jön a feldarabolt füstölt hús, oldalas, a töltelékek. Betakarjuk a maradék káposztával. Felöntjük annyi vízzel, hogy ellepje, és kb. két óra hosszat főzzük. Rántást készítünk a maradék zsírral, hideg vízzel felengedjük, berántjuk a megfőtt káposztát, a töltelékeket és húsdarabokat addig kiszedjük. Még tíz percig forraljuk, aztán visszatesszük a kiemelt töltelékét és húst.

Füle-farka tarhonyával

Hozzávalók: *pörkölt disznó füle és farka, zsír, vöröshagyma, őrölt pirospaprika, egy marék tarhonya, só, erős csöves paprika.*

Az alaposan megtisztított fület és farkat apróra daraboljuk. A zsírral lepirítjuk az apróra vágott vöröshagymát, rátesszük a fület, farkat, meghintjük pirospaprikával. Fedő alatt pároljuk, majd felöltjük annyi vízzel, hogy éppen csak elfedje a húst, megsózzuk. Mikor elfőtte a levét, hozzáadjuk a tarhonyát, ezzel is pirítjuk egy ideig, majd felöntjük langyos vízzel, és addig főzzük, amíg el nem főtte a levét. Ízlés szerint erős csöves paprikát is főzzünk bele.

Liptói burka

Hozzávalók: *1 kg burgonya, 10 dkg oldalas, 10 dkg tüdő, 10 dkg füstölt szalonna, 5 dkg köleskása vagy kukoricadara, 2 fej vöröshagyma, 10 gerezd fokhagyma, só, bors, majoránna ízlés szerint.*

Az oldalast és a tüdőt puhára főzzük, felaprítjuk. A szalonnán megpároljuk az apróra vágott vöröshagymát, a kölest puhára főzzük. A burgonyát lereszeljük. Valamennyit összekeverjük, sózzuk, fűszerezünk. Zsírral kikent tepsiben megsütjük, frissen fogyasztjuk.

Töporlyús vakarcs

Hozzávalók: *1 kg rétesliszt, 50 dkg friss töporlyú, 2 dkg élesztő, só.*

A lisztet az élesztővel és meleg sós vízzel kenyértészta sűrűségűre összegyúrjuk. Félórai dagasztás után meleg helyen kelni hagyjuk. Ezután deszkára borítjuk, az összevagdalt töporlyúval átgyúrjuk úgy, hogy teljesen elvegyüljön egymással. Két-három centiméter vastagságúra nyújtjuk, összehajtogatjuk félhold alakúra, az íves oldalát félujjnyi hosszúságban bevagdaltuk. Lassan, mérsékelt hőfokon, legalább egy óra hosszat sütjük. Frissen jó.

Hájas sütemény (hájas kráfli)

Hozzávalók: *1 kg liszt, 60 dkg háj, 2 dl tejföl, 2 dl fehérbor, 2 db tojás, 1 evőkanál ecet, fél-fél evőkanálnyi só és cukor, szükség szerint víz, a tetejére porcukor.*

A hájat ledaráljuk, belekeverjük az ecetet, 15 dkg liszttel eldolgozzuk, és hűtőbe tesszük. A maradék hozzávalóból összeállítjuk a tésztát, kinyújtjuk, rákenjük a hájat. Összehajtogatjuk a tésztát, és hús

percig pihentetjük. Ekkor ismét kinyújtjuk, összehajtogatjuk és pihentetjük. Még legalább kétszer ismételjük a hajtogatást, végül kinyújtva hagyjuk. 5 cm széles csíkokra vágjuk, ezeket rombusz alakúra, majd ismét félbe, háromszögre vágjuk. Forró sütőben 220 fokon sütjük, majd porcukorba forgatjuk.

Több receptje ismert, a régebbiek a liszt és a haj 1: 1 arányát javasolták, a maiak általában 2:1 arányt tartalmaznak. Az asszonyok disznóvágáskor, friss hájból készítették. Először jéghideg vízbe áztatták a hájat, majd lekapargatták róla a hártját. Kevés liszttel gyorsan összedolgozták, aztán az összegyúrt hozzávalókból készült tésztát kinyújtották, a közepére kenték a hájat. Többször nyújtották, hajtogatták, pihentették hideg helyen a tésztát. Azután felsabdalták, mákos, diós töltelékkel vagy szilvalekvárt halmoztak a négyzetekre, félbehajtván, tojással megkenve megsütötték.

Kocsonya

Hozzávalók: 4,5 liter víz, 3 kg kocsonyahús vegyesen (sertésköröm, fül, orr, csülök, sovány fejhús, bőrke), 3 teáskanál só, 3-5 szem egész bors, ízlés szerint fokhagyma, vöröshagyma, babérlevél, pár szál répa, és fehérrépa.

Az alaposan megtisztított sertésrészeket hideg vízbe tesszük, szemes borssal, fokhagymával, hagymával, kevés sóval, babérlevéllel főzni kezdjük, mint egy levest. Miután felforrt, alacsony hőfokon kell tovább főzni, amíg megpuhul a hús. Nem szabad utánatölteni az elfőtt levet. A főzés közben kiesett csontokat vegyük ki. Amikor elkészült, sűrű szitán, vásznon átszűrjük, hogy szép, tiszta és teljesen átlátszó legyen a kocsonya. A húsokat szétosztjuk tányérokra, rámerjük a lét. Hűvös helyen pihentetjük, és hagyjuk dermedni. Ha több napra eltesszük, hagyjuk rajta a zsírját. Piros paprikával, őrölt borssal meghintve tálaljuk.

Bél nélküli friss sült való kolbász

Hozzávalók: 1,3 kg sertés színhús, 0,5 kg húsos szalonna, 4 dkg só, 1 dkg törött bors, 2 dkg piros paprika, 2 dkg fokhagyma.

A fokhagymát összezúzzuk, és langyos vízbe áztatjuk. A húst hosszukás csíkokra vagdalmazzuk, majd közepes lyukú tárcsán a szalonnával együtt megdaráljuk. Sóval, borssal, piros paprikával meghintjük, rászűrjük a fokhagymalevet, és összegyúrjuk a masszát. Nedves kézzel 6-8 cm-es rudakat vagy pogácsákat formálunk belőle, és kizsírozott tepsibe rakjuk. A tetejét meglocsoljuk olvasztott zsírral, és közepes hőfokon a sütőben megsütjük.

Szerb sertésszelet

Hozzávalók: 60 dkg sertésszelet, 10 dkg vöröshagyma, 25 dkg zöldpaprika, 25 dkg paradicsom, só, piros paprika.

A hússzeleteket vékonyra kiklopfoljuk, széleit bevagdalmazzuk, és hirtelen megsütjük a külsejét. Hozzá-

adjuk a karikákra vágott hagymát, fűszereket és vizet megpároljuk. Amikor a hús már majdnem puha, beletesszük a felvagdalt paprikát és paradicsomot, ezzel készre pároljuk. Rizs vagy zsemlegombóc való hozzá.

Velőgombóc

Hozzávalók: 10 dkg velő, kis fej vöröshagyma, 1 tojás, 1 dkg zsír, só, törött bors, zsemlemorzsza

A vöröshagymát apróra vágva zsírban megpároljuk, beletesszük az megtisztított, kockára vágott velőt, megsózzuk, és megpároljuk. Ha kisült, tojással és borssal – szükség esetén zsemlemorzsával – összekeverjük. Dió nagyságú gombócokat formázunk, és a levesbe főzzük.

Vesetokány

Hozzávalók: 80 dkg vese, 10 dkg velő, 30 dkg zsír, 20 dkg vöröshagyma, 2 dl tejföl, 5 dkg vaj, 2 evőkanál liszt, só, bors.

A sertésvesét hosszában kettévágjuk, megtisztítjuk, és szeletekre vágjuk. Apróra vágott vöröshagymával zsírban megpároljuk. Tehetünk hozzá kockára vágott sertésvelőt is. Tejfőllel felfőzzük, liszttel behintjük, sóval, borssal ízesítjük. Friss vajjal, meleg tálaljuk.

Velőfasírt

Hozzávalók: 30 dkg velő, 10 dkg kemény sajt, 1 tojás, 5 dkg vaj, 2 dkg rétesliszt, vöröshagyma, 2,5 dl tej, zsemlemorzsza, só, 1 dkg zsír, és külön zsír a kisütéshez.

A vajból, tejből és lisztből sűrű besamelt főzünk. Az apróra vágott vöröshagymát zsíron megpároljuk, rátesszük a megtisztított és apróra vágott velőt, megsózzuk és puhára pároljuk. A kihűlt besamelbe beletesszük a kihűlt velőt, reszelt sajtot, tojást és zsemlemorzsát. Jól összekeverve hűtőben 2-3 órát dermedni hagyjuk. Zsemlemorzsával meghintett deszkán fasírtokat formálunk a masszából, zsírban kisütjük.

Májérmécskék

Hozzávalók: 30 dkg máj, 2 tojássárgája, 2 evőkanál liszt.

A sertésmájat megdaráljuk, liszttel és tojássárgájával elkeverjük, megsózzuk, és kanalanként forró zsírba engedjük, mindkét oldalát megsütjük.

Toros csusza

Egyenlő mennyiségű sertéstüdőt és májat sós vízben megfőzünk, majd ledaráljuk. Kevés zsírban hagymát párolunk, rádobjuk a darált belsőséget, sózzuk, borsozzuk, friss vágott petrezselymet szórunk rá. Kis ideig még együtt pirítjuk. Közben sós vízben kifőzzük a csuszatésztát, összekeverjük a kész belsőséggel. Csak meleg!

Inhalt „Barátság”/„Freundschaft”

Jahrgang 27. Heft 5.

In der Novemberausgabe berichten wir über die im September übergebenen Pro Cultura Minoritatum Hungariae Preise für die hervorragende Arbeit im Bereich des kulturellen Lebens der Nationalitäten in Ungarn. Der vor 15 Jahren gegründete Preis wurde vom stellvertretenden Ministerpräsidenten Zsolt Semjén und vom Staatssekretär Miklós Soltész für Personen und Gemeinschaften überreicht. Der internationale Tag der Roma wird seit beinahe 50 Jahren gefeiert. Im Jahre 2020 wurde der Feiertag – wegen der Pandemie – nicht im April, sondern im Herbst unter der Schirmherrschaft von Dr. Erzsébet Sándor, der für den Schutz der Rechte der in Ungarn lebenden Nationalitäten zuständigen Stellvertreterin des Ombudsmannes veranstaltet. Über die Veranstaltung haben wir in einem Artikel mit Fotos berichtet. Am Lehrertag wurde die jahrzehntelange Arbeit der Lehrerin Erzsébet Kemmer von Dr. Miklós Kásler, dem Minister für Humanressourcen mit dem László Németh-Preis gewürdigt: wir stellen die Lehrerin am Ungarndeutschen Bildungszentrum in Baja in einem Gespräch vor. In Dombóvár wurde der Franjo Vlasics-Preis für die Witwe unseres einstigen Mitarbeiters, des Ethnografen György Frankovics überreicht. Auch das Festival der Nationalitätentheater – JELEN/LÉT DA/SEIN – wurde im Nationaltheater in Budapest veranstaltet: das Publikum konnte sich 13 Aufführungen anschauen. In der Rubrik BÜCHER werden neue slowakische und deutsche Veröffentlichungen präsentiert. Schließlich werden Schlachtfestrezepte veröffentlicht. Die Zeitschrift BARÁTSÁG erscheint zum nächsten Mal am 15. Dezember.

Contents “Barátság”/“Friendship”

Vol. 27. No. 5

In our November issue we report on how the Pro Cultura Minoritatum Hungariae awards were imparted in September for the outstanding work in the cultural lives of the Hungarian nationalities. Persons and communities received the now 15 year old award from deputy prime minister Zsolt Semjén and secretary of state Miklós Soltész. We have been celebrating the Worldwide Day of Roma Culture for almost 50 years. In 2020 the celebration in April – because of the pandemic – was moved to the fall with the patronage of the deputy nationality ombudsman, Dr. Erzsébet Sándor. We are reporting on the event with text and photo illustrations. On Teacher’s Day the minister of human resources, Miklós Kásler honoured Erzsébet Kemmer for her excellent work of several decades with the László Németh professional award. We are introducing the teacher from the General Cultural Center of the Germans in Hungary in Baja in a conversation. The Franjo Vlasics award was handed over at Dombóvár, given posthumous to the widow of our former colleague, ethnographer György Frankovics. The JELEN/LÉT Nationwide Nationality Theatre Festival was held at the National Theatre of Budapest, where the audience had a chance to see the performance of 13 nationality theatre companies. In our BOOK column we introduce new Slovakian and German publications. We close the November issue with the old pig slaughter customs and recipes. The next edition of BARÁTSÁG comes out on the 15th of December.

Lapzártá: 2020. október 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2020. december 15-én jelenik meg.